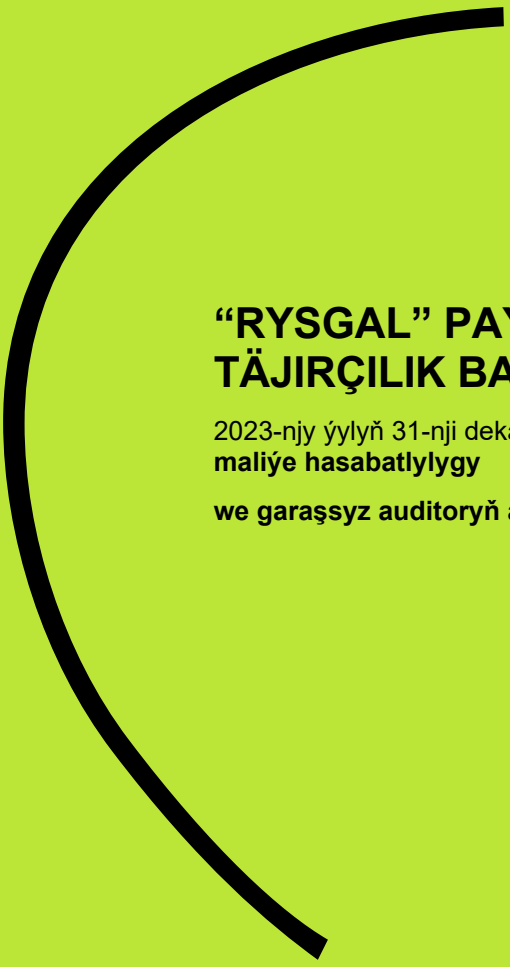

“RYS GAL” PAÝDARLAR- TÄJIRÇILIK BANKY

2023-njy ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyň
maliýe hasabatlylygy

we garaşsyz auditoryň audit netijesi

“RYS GAL” PAÝDARLAR-TÄJIRÇILIK BANKY

MAZMUN

Sahypa

ÝOLBAŞÇYLARYŇ 2023-NJI ÝYLYŇ 31-NJI DEKABRYNDA TAMAMLANAN ÝYL ÜÇIN MALIÝE HASABATLARYNYŇ TAÝÝARLANÝLMAGY WE TASSYKLANYLMAGY ÜÇIN JOGAPKÄRÇILIK BARADA TASSYKLAMASY:

2

GARAŞSYZ AUDITORLARYŇ AUDIT NETIJESI

3-6

2023-NJI ÝYLYŇ 31-NJI DEKABRYNDA TAMAMLANAN ÝYL ÜÇIN MALIÝE HASABATLARY:

Peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji barada hasabat

7

Maliýe ýagdaýy barada hasabat

8

Maýadaky üýtgemeler barada hasabat

9

Pul serişdeleriniň hereketi barada hasabat

10-11

Maliýe hasabatlaryna bellikler

12-61

“RYS GAL” PAÝDARLAR-TÄJIRÇILIK BANKY

ÝOLBAŞÇYLARYŇ 2023-NJI ÝYLYŇ 31-NJI DEKABRYNDA TAMAMLANAN ÝYL ÜÇIN MALIÝE HASABATLARYNYŇ TAÝÝARLANÝLMAGY WE TASSYKLANYLMAGY ÜÇIN JOGAPKÄRÇILIK BARADA TASSYKLAMASY

Garaşsyz auditorýň borçlarynyň beýany bilen bilelikde garalmaga degişli bolan aşakda agzalan tassyklama “Rysgal” paýdarlar-täjirçilik bankynyň (mundan beýläk “Bank” diýip atlandyrylýar) maliýe hasabatlaryna degişlilikde garaşsyz auditorýň we ýolbaşçylaryň jogapkärçiligini aýdyňlaşdyrmak maksady bilen edildi.

Bankyň ýolbaşçylary Maliýe hasabatlarynyň halkara ülnülerine (mundan beýläk “MHHÜ” diýip atlandyrylýar) we Türkmenistanyň Merkezi bankynyň banklaryň hem maliýe-karz edaralarynyň maliýe hasabatlaryna bildirýän talaplaryna laýyklykda ähli möhüm jählerde 2023-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin Bankyň maliýe ýagdaýyny, işiniň netijelerini, pul serişdeleriniň hereketini we Bankyň maýasyndaky üýtgemelerini anyk görkezýän maliýe hasabatlarynyň taýýarlanylmagy üçin jogap berýär.

Maliýe hasabatlarynyň taýýarlanylmagynda ýolbaşçylar şular üçin jogapkärçilik çekýärler:

- buhgalter hasabynyň degişli ýörelgeleriniň saýlanylyp alynmagy we olaryň yzygider ulanylmagy;
- esasy bahalaryň we hasaplaşyklaryň ulanylmagy;
- MHHÜ talaplarynyň berjaý edilmegi; we
- Bankyň görünýän gelejekde öz işini dowam etdirjek çaklamasynyň bikanun bolup durýan ýagdaýlaryndan başga, şol çaklamalardan ugur alyp, maliýe hasabatlarynyň taýýarlanylmagy.

Şeýle hem ýolbaşçylar şular üçin jogapkärçilik çekýärler:

- Bankda içerki gözegçiligiň netijeli we ygtybarly ulgamynyň işleýşiniň işlenilip düzülmegi, ornaşdyrylmagy we üpjün edilmegi;
- islendik pursatda Bankyň maliýe ýagdaýy barada maglumaty ýeterlik takyklyk derejesinde taýýarlamaga we maliýe hasabatlarynyň MHHÜ talaplaryna laýyklygyny üpjün etmäge ýardam berýän buhgalter hasabynyň ulgamynyň goldawy;
- Türkmenistanyň kanunlaryna, buhgalter hasabynyň ülnülerine we Türkmenistanyň Merkezi bankynyň talaplaryna laýyklykda buhgalter hasabynyň alnyp barylmagy;
- Bankyň aktiwleriniň gorag saklanylmagyny üpjün etmek üçin öz ygtyýarlyklarynyň çäklerinde çäreleriň görülmegi; we
- kezzapçylyk halatlarynyň, ýalňyşlaryň we gaýry hyýanat etmeleriň ýüze çykarylmagy we önüniň alynmagy.

2023-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin şu maliýe hasabatlary Bankyň ýolbaşçylary tarapyndan 2024-nji ýylyň 28-nji awgust nda tassyklanyldy.

Bankyň ýolbaşçylarynyň adyndan:

Serdar Gurbandurdyýew
Müdiriýetiň başlygy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

Aýna Şajanowa
Baş hasapçy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

GARAŞSYZ AUDITORYŇ AUDIT NETIJESI

“Rysgal” paýdarlar-täjirçilik bankynyň Ýolbaşçylaryna:

Bellikli pikir

Biz “Rysgal” paýdarlar-täjirçilik bankynyň (mundan beýläk “Bank” diýip atlandyrylýar) goşulýan maliýe hasabatlarynyň auditini geçirdik. Ol 2023-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna maliýe ýagdaýy barada hasabaty, agzalan senede tamamlanan ýyl üçin peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji barada hasabaty, maýadaky üýtgemeler barada hasabaty we pul serişdeleriniň hereketi barada hasabaty, şeýle hem maliýe hasabatlaryna bellikleri, şol sanda hasaba alyş syýasatynyň esasy düzgünlerine gysgaça syny öz içine alýar.

Biziň pikirimize görä, bellikli pikiri aňlatmak üçin esasy öz içine alýan böleginde beýan edilen meseleleriň ähtimal netijelerinden başga, goşulýan maliýe hasabatlary 2023-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna ähli möhüm jähthlerde Bankyň maliýe ýagdaýyny, şeýle hem Maliýe hasabatlarynyň halkara ülnülerine (“MHHÜ”) laýyklykda şu senede tamamlanan ýyl üçin onuň maliýe netijelerini we pul serişdeleriniň hereketini dogry görkezýär.

Bellikli pikiri aňlatmak açın esas

2022-nji ýylda Bank her ýylda iň azyndan 5% diwidend tölemegi öz üstüne alýan 21,000 müň manat möçberinde ýeňillikli paýnamalary çykardy. Bankyň bu ýeňillikli paýnamalary maýasy hökmünde ykrar etmekde we toparlara bölmekde ulanylan birnäçe çaklamalary bilen baglanyşykly ýeterlik we degişli audit subutnamalaryny alyp bilmedik.

Biz Auditiň halkara ülnülerine (“AHÜ”) laýyklykda auditini geçirdik. Şu ülnülere laýyklykda biziň borçlarymyz soňra biziň netijenamamyzyň “Auditoryň maliýe hasabatlylygynyň auditini üçin jogapkärçiligi” diýen bölümünde beýan edilýär. Biz Hasapçylar üçin edebiň halkara ülnüleri baradaky geňeşiň “Ussat hasapçylaryň edep kodeksine” (“HEHÜG kodeksi”) we Türkmenistanda biziň maliýe hasabatlylygynyň auditimize degişli bolan edep talaplaryna laýyklykda Bankdan garaşsyz bolup durýarys hem şu talaplara we HEHÜG kodeksine laýyklykda beýleki edep borçlaryny ýerine ýetirdik. Biziň alan auditor subutnamalarymyzyň biziň pikirimizi aňlatmak üçin esas bolmak üçin ýeterlik we talaba laýyk bolup durýandygyna ynanýarys.

Auditiň esasy soraglary

Auditiň esasy soraglary, biziň professional pikirimize görä, dowam edýän döwür üçin maliýe hasabatlylygynyň auditini geçirilende has ýokary ähmiýeti bolan soraglar bolup durýar. Şu soraglar bütinleý biziň maliýe hasabatlylygyna auditimiziň we şu sorag boýunça biziň pikirimizi emele getirmegimiziň kontekstinde garaldylar, we biz şu soraglar boýunça aýratyn pikiri bermeýäris.

Auditiň esasy soraglary

Biziň hereketlerimiz

Berlen karzlar boýunça garaşylýan karz ýitgileriniň (GKÝ) ätiýaçlygynyň düzedilmegi

Ýolbaşçylar tarapyndan hümmetiň gaçmagynyň indikatorlaryna baha bermek we müşderilere berlen karzlar boýunça garaşylýan ýitgileri kesgitlemek dürli baha bermeleri we pikirlenmeleri öz içine alýan çylşyrymly proses görmüşinde bolup durýar. Karzlar boýunça garaşylýan ýitgiler üçin ätiýaçlygyň zerur derejesine baha bermek üçin Bank içerki we daşky parametrler bilen kesgitlenilýän üýtgeýän ululyklary peýdalanýan statistika modelini ulanýar.

MHHÜ (IFRS) 9 “Maliýe gurallary” esasynda Bank klassifikasiýanyň kriteriýleri esasynda hümmetiň gaçmagynyň üç derejesi tapawutlandyrylýar, olar karzlaryň we karz alyjylaryň obýektiw häsiýetnamalaryny hem-de Bankyň subýektiw baha bermelerini göz önünde tutýarlar.

Müşderilere berlen karzlar boýunça garaşylýan ýitgileri kesgitlemek üçin ulanylýan statistika modeli defoltyň ähtimallygyna we baha beriş gymmata esaslanan.

Maliýe hasabatlylygynyň 11-nji Belligi “Müşderilere berlen karzlar” we 24-nji Belligi “Töwekgelçilikleri dolandyryş syýasaty” esasynda Bank 12,698,698 müň manat umumy möçberinde berlen karzlar boýunça 231,074 müň manat möçberindäki GKÝ-niň ätiýaçlyklaryny döretdi.

Şu pikirlenmeleriň wajpylygy we müşderilere berlen karzlaryň göwrümi zerarly, müşderilere berlen karzlar boýunça GKÝ auditiň esasy soragy bolup durýar.

Biziň auditor proseduralarymyz, beýlekileriň arasynda, karz bukjasyynyň hümmetiniň gaçmagynyň hasaplamasynyň usulyýetine jikme-jik düşünmekligi öz içine aldy, biz garaşylýan karz ýitgileriň möçberini kesgitlemek üçin Bankyň usulyýetine barabarlygyna baha berdik.

Şeýle hem biz karz töwekgelçiligiň parametrleriniň hasaplamasynda ulanylýan taryhy maglumatlaryň hilini barladyk.

Biz karzlaryň klassifikasiýasyny barlamak we hümmetiň gaçmagynyň islendik alamatlaryny barlamak üçin we, zerur bolanda, garaşylýan karz ýitgileri üçin goşmaça ätiýaçlyklary barlamaklyga degişlilikde düýp manysy boýunça barlagyň proseduralaryny ýerine ýetirdik. Biz gymmatyň ýitgileri kesgitlenende göz önünde tutulmaly faktorlara baha bermek üçin professional pikirlenmäni ulandyk we netijeleri Bankyň netijeleri bilen deňeşdirdik. Biz ykdysady şertleriň, girewiň täsirine we karzlaryň yzyna gaýtaryjylygyna täsir edip biljek beýleki faktorlaryň täsirine baha berdik.

Biz Bank tarapyndan müşderilere berlen karzlar barada maglumatlaryň dolulygyna we aýan edilmeginiň barabarlygyna baha berdik.

Gaýry aspektler

Bu hasabat, auditoriň pikirini hasaba almak bilen, Bankyň ýolbaşçylaryna diňe maglumat hökmünde we işde ulanmak niýeti bilen taýýarlanylady. Başga hiç hili maksatlar üçin niýetlenmedik, diňe auditor netijenamasynda gerekli bolan ähli maglumatlary bermek maksady bilen kanunçylyk tarapyndan ygtyýar edilen iň ýokary derejede geçirilen audit amala aşyryldy. Biz bu hasabatdaky maglumatlaryň, başga maksatlar üçin ýa-da şu hasabat haçan-da bir gün tanyşyp biljek, beýleki peýdalanyjylar tarapyndan ulanylmagyna jogapkärçiligi çekmeýäris.

Ýolbaşçylaryň we korporatiw dolandyryşy üçin jogap berýän adamlaryň maliýe hasabatlylygy üçin jogapkärçiligi

Ýolbaşçylar MHHÜ laýyklykda agzalan maliýe hasabatlylygynyň taýýarlanylmagy we dogry berilmegi, TMB-nyň talaplarynyň berjaý edilmegi üçin hem-de ýolbaşçylaryň, göwnejaý däl hereketler ýa-da ýalňyşlar zerarly möhüm ýoýulmalary öz içine almaýan maliýe hasabatlylygy taýýarlamak üçin zerur diýip hasap edýän içerki gözegçilik ulgamy üçin jogapkärçiligi çekýär. Şu maliýe hasabatlylygy taýýarlananda, ýolbaşçylaryň guramany ýatyrмага, onuň işini bes etmäge hyýallanyan ýa-da onuň ýatyrnaklykdan ýa-da işi bes etmeklikden başga, haýsydyr hakyky alternatiwasy bolmadyk ýagdaýlardan başga, ýolbaşçylar Bankyň öz işini üznüksiz dowam etdirmek ukybyna baha bermek üçin, degişli ýagdaýlarda işi üznüksizligine degişli bolan maglumatlaryň aýan edilmegi üçin we buhgalter hasaba alyşyň esaslary hökmünde işi üznüksizliginiň ýörelgesini ulanmak üçin

jogapkärçiligi çekýär. Korporatiw dolandyryşy üçin jogap berýän adamlar Bankyň maliýe hasabatlylygyny taýýarlamak prosesi üçin gözegçilik etmek üçin jogapkärçilik çekýärler.

Auditoryň maliýe hasabatlylygynyň auditi üçin jogapkärçiligi

Biziň maksadymyz maliýe hasabatlylygynyň göwnejaý däl hereketler ýa-da ýalňyşlar zerarly möhüm ýoýulmalary öz içine alýandygyna laýyk ynamy almakdan we biziň pikirimizi öz içine alýan auditor netijenamany çykarmakdan ybarat. Laýyk ynam ynamyň ýokary derejesi bolup durýar, emma Auditiň halkara ülnülerine (AHÜ) laýyklykda geçirilen auditiň hemişe bar bolan möhüm ýoýulmany ýüze çykaryp biljekdiginiň kepilligi bolmaýar. Yoýulmalar göwnejaý däl hereketleriň ýa-da ýalňyşyň netijesi bolup biler we eger-de aýratynlykda ýa-da jeminde olaryň peýdalanyjylar tarapyndan şu maliýe hasabatlylygy esasynda kabul edilýän ykdysady çözgütlere täsir edip biljekdigini çaklap, möhüm diýip hasaplanylýar.

AHÜ laýyklykda geçirilýän auditiň çäklerinde biz professional pikirlenmäni ulanýarys we tutuş auditor barlagynyň dowamynda professional skeptisizmi saklaýarys.

Mundan başga-da, biz aşakdakylary ýerine ýetirýäris:

- Göwnejaý däl hereketler ýa-da ýalňyş zerarly maliýe hasabatlylygynyň möhüm ýoýulmalarynyň töwekgelçiliklerini ýüze çykarmak we olara baha bermek; şu töwekgelçiliklere jogap edip, auditor proseduralaryny işläp taýýarlamak we geçirmek; biziň pikirimiz aňlatmak üçin esas bolýan ýeterlik we talaba laýyk bolup durýan auditor subutnamalaryny almak. Göwnejaý däl hereketleriniň netijesinde möhüm ýoýulmany ýüze çykarmazlygyň töwekgelçiligi ýalňyşyň netijesinde möhüm ýoýulmany ýüze çykarmazlygyň töwekgelçiliginden ýokary, çünki göwnejaý däl hereketler dildüwşügi, içkeri gözegçilik ulgamyndan çetleşip, maglumatlaryň ýa-da hereketleriň bilkastlaýyn görkezilmezligini ýa-da nädogry berilmegini öz içine alyp biler;
- Bankyň içkeri gözegçilik ulgamynyň netijeliligi barada pikirini aňlatmak maksady bilen däl-de, ýagdaýlara degişli bolan auditor proseduralaryny işläp taýýarlamak maksady bilen, audit bilen baglanyşykly bolan içkeri gözegçilik ulgamyna düşünmekligi almak;
- Ulanylýan hasabat syýasatynyň talaba laýyk häsiýetine we baha möçberleriniň esasylygyna we ýolbaşçylar tarapyndan taýýarlanan maglumatlary degişli aýan etmeklige baha bermek;
- Ýolbaşçylar tarapyndan buhgalter hasaba alyşyň esaslary hökmünde işiň üznüksizligi barada çaklamanyň kanunylygy barada netijäniň, alnan auditor subutnamalar esasynda bolsa Bankyň öz üznüksiz işini dowam etdirmek ukybyna möhüm şübheleriň ýüze çykyp biljekdiginiň wakalary ýa-da şertleri sebäpli, möhüm kesgitsizligiň bardygy ýa-da ýokdugy barada netijäniň emele getirilmegi. Eger-de biz möhüm kesgitsizligiň bardygy barada netijä gelsek, biz auditor netijenamamyzda maliýe hasabatlylygynda degişli aýan edilýän maglumatlara ýa-da eger-de maglumatlaryň şeýle aýan etmesi ýeterlik bolsa, biziň pikirimiz modifisirlemeklige ünsüimizi çekmeli. Biziň netijelerimiz biziň auditor netijenamamyzyň senesine çenli alnan auditor subutnamalara esaslanan. Emma geljekki wakalar ýa-da şertler Bankyň öz işini üznüksiz dowam etdirmek ukybyny ýitirip biljekdigine getirip biler;
- Maliýe hasabatlylygyny umumy bermeklige, onuň düzümine we mazmunyna baha bermekligiň, şol sanda maglumatlaryň aýan edilmegi, şeýle hem şu maliýe hasabatlylygynyň onuň özeninde bolan amallaryň we wakalaryň olar barada dogry düşüňjä ýetip biljekdigine baha bermekligiň ýerine ýetirilmegi.

Biz korporatiw dolandyryş üçin jogap berýän adamlaryň dykgatyna auditiň meýilnamalaşdyrylan möçberi we möhletleri barada hem auditoryň ünsüni çeken möhüm meseleler barada, şol sanda biziň auditiň prosesinde ýüze çykarýan içkeri gözegçilik ulgamynyň möhüm kemçilikleri barada maglumatlary ýetirip, olar bilen maglumat babatynda özara gatnaşygy amala aşyryarys.

Şeýle hem biz korporativ dolandyryş üçin jogap berýän adamlaryň salgysyna biziň garaşsyzlyga bildirilýän ähli degişli edep talaplaryny ýerine ýetirendigimiz we olaryň dykgatyna auditoriň garaşsyzlygyna täsir edýän diýip hasaplap boljak ähli babatda we gaýry meseleler barada, zerur ýagdaýlarda bolsa ähli degişli seresaplylyk çäreleri barada maglumatlary ýetirendigimiz barada ygylan edýäris.

Kubat Alymkulow

Güwälendirilen buhgalter, FCCA (Beýik Britaniýa)

Gyrgyz Respublikasynyň 2009-njy ýylyň 19-njy oktýabrynda berlen No A 0069 auditor sertifikaty

Audit boýunça hyzmatdaş

Direktor

ОсОО «Бэйкер Тилли Бишкек» Auditorlaryň, audit guramalaryň, professional audit birleşikleriň

Ýeketäk döwlet ýazgysynyň “Jemagat bähbidiniň subýektleriniň, iri telekeçilik subýektleriniň

auditine ygtyýar berilen audit guramalarynyň ýazgysynda” hasaba alynan.Şahsy bellige alyş belgisi
2101510, 9 awgust 2024 ý.

2024-nji ýylyň 28-nji awgust

Bişkek ş., Gyrgyz Respublikasy

“RYS GAL” PAÝDARLAR-TÄJIRÇILIK BANKY

2023-NJI ÝYLYŇ 31-NJI DEKABRYNDA TAMAMLANAN ÝYLYŇ PEÝDA ÝA-DA ÝITGILER WE GAÝRY JEMLENEN GIRDEJI BARADA HASABAT (müň türkmen manadynda)

	Bellik	2023 ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna	2022 ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna
Göterim girdejileri	4	300,355	280,799
Göterim çykdajylary	4	(122,964)	(75,119)
GÖTERIMLERI HASAPLANÝAN AKTIWLER BOÝUNÇA GARAŞYLÝAN KARZ ÝITGILERI ÜÇIN DÖREDILEN ÄTIÝAÇLYKLARYŇ EMELE GETIRILMEGINE ÇENLI SAP ARASSA GÖTERIM GIRDEJISI		177,391	205,680
Göterimleri hasaplanýan aktiwler boýunça garaşylýan karz ýitgileri üçin döredilen ätiýaçlyklarynyň emele getirilmegi	11	(8,164)	(59,755)
ARASSA GÖTERIM GIRDEJI		169,227	145,925
Komission girdejileri	5	60,167	44,774
Komission çykdajylary	5	(5,830)	(5,747)
Daşary ýurt walýutasy bilen geçirilen amallar boýunça sap arassa girdeji	6	5,327	6,856
Gaýry amallar däl çykdajylar /(girdejiler), netto		(4,585)	1,406
ARASSA GÖTERIM DÄL GIRDEJILER		55,079	47,289
Amallar çykdajylary	7	(45,817)	(40,172)
PEÝDA SALGYTDAN ÖŇKI PEÝDA		178,489	153,042
Peýda salgydy boýunça çykdajylar	8	(16,521)	(12,877)
BIR ÝYL ÜÇIN PEÝDA		161,968	140,165
Gaýry jemi girdeji		-	-
UMUMY JEMI GIRDEJI		161,968	140,165

Bankyň ýolbaşçylarynyň adyndan:

Serdar Gurbandurdyýew
Müdiriýetiň başlygy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

Aýna Şajanowa
Baş hasapçy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

12-61-nji sahypalardaky bellikler şu maliýe hasabatlarynyň aýrylmaz bölegi bolup durýar. Garaşsyz auditorlaryň hasabaty 3-6-njy sahypalarda görkezilen.

“RYS GAL” PAÝDARLAR-TÄJIRÇILIK BANKY

2023-NJI ÝYLYŇ 31-NJI DEKABRY ÝAGDAÝYNA MALIÝE ÝAGDAÝY BARADA HASABAT (müň türkmen manadynda)

	Bellik	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
AKTIWLER			
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	9	1,146,922	829,680
Banklardaky serişdeler	10	29,112	33,481
Müşderilere berlen karzlar	11	12,467,624	11,080,006
Maýa goýumlar	12	4,000	-
Esasy serişdeler	13	33,626	35,088
Maddy däl aktiwler	14	3,634	1,932
Gaýra goýlan peýda salgydy boýunça talaplar	8	32,675	15,352
Gaýry aktiwler	15	44,097	43,660
		<u>13,761,690</u>	<u>12,039,199</u>
AKTIWLERIŇ HEMMESI			
		<u>13,761,690</u>	<u>12,039,199</u>
BORÇNAMALAR WE MAÝA			
BORÇNAMALAR:			
Müşderileriň serişdeleri	16	4,226,751	4,354,919
Alnan zaýomlar	17	8,966,046	7,207,225
Gaýry borçnamalar	18, 20	10,389	11,219
		<u>13,203,186</u>	<u>11,573,363</u>
MAÝA:			
Paýdarlar maýasy	19	231,000	231,000
Umumy ätiýaçlyklar		34,650	34,650
Paýlanylmadyk peýda		292,854	200,186
		<u>558,504</u>	<u>465,836</u>
		<u>13,761,690</u>	<u>12,039,199</u>
BORÇNAMALARYŇ WE MAÝANYŇ HEMMESI			
		<u>13,761,690</u>	<u>12,039,199</u>

Bankyň ýolbaşçylarynyň adyndan:

Serdar Gurbandurdyýew
Müdiriýetiň başlygy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

Aýna Şajanowa
Baş hasapçy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

12-61-nji sahypalardaky bellikler şu maliýe hasabatlarynyň aýrylmaz bölegi bolup durýar. Garaşsyz auditorlaryň hasabaty 3-6-njy sahypalarda görkezilen.

“RYS GAL” PAÝDARLAR-TÄJIRÇILIK BANKY

2023-nji ÝYLYŇ 31-nji DEKABRYNDA TAMAMLANAN ÝYLYŇ MAYASYNDAKY ÜYTGETMELER BARADA HASABATY (müň türkmen manadynda)

	Bellik	Paýdarlar maýasy	Umumy ätiýaçlyklar	Paýlanylmadyk peýda	Maýanyň hemmesi
2022-nji ýylyň 1-nji ýanwary ýagdaýyna saldo	19	60,000	6,000	248,373	314,373
Ýyllyk peýda		-	-	140,165	140,165
Jemi umumy girdeji		-	-	140,165	140,165
Eýeler bilen amallar					
Yglan edilen diwidendler	19	-	-	(9,702)	(9,702)
Paýdarlar maýanyň ýokarlanmagy		171,000	28,650	(178,650)	21,000
Eýeler bilen amallaryň jemi		171,000	28,650	(188,352)	11,298
2022-nji ýylyň 1-nji ýanwary ýagdaýyna saldo	19	231,000	34,650	200,186	465,836
Ýyllyk peýda		-	-	161,968	161,968
Jemi umumy girdeji		-	-	161,968	161,968
Eýeler bilen amallar					
Yglan edilen diwidendler	19	-	-	(69,300)	(69,300)
Eýeler bilen amallaryň jemi		-	-	(69,300)	(69,300)
2023-nji ýylyň 1-nji ýanwary ýagdaýyna saldo	19	231,000	34,650	292,854	558,504

Bankyň ýolbaşçylarynyň adyndan:

Serdar Gurbandurdyýew
Müdiriýetiň başlygy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

Aýna Şajanowa
Baş hasapçy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

12-61-nji sahypalardaky bellikler şu maliýe hasabatlarynyň aýrylmaz bölegi bolup durýar. Garaşsyz auditorlaryň hasabaty 3-6-njy sahypalarda görkezilen.

“RYS GAL” PAÝDARLAR-TÄJIRÇILIK BANKY

2023-NJI ÝYLYŇ 31-NJI DEKABRYNDA TAMAMLANAN ÝYLYŇ PUL SERIŞDELERINIŇ HEREKETI BARADA HASABATY (müň türkmen manadynda)

	Bellik	2023 ý.31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna	2022 ý.31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna
AMAL IŞINDEN PUL SERIŞDELERIŇ HEREKETI:			
Peýda salgydy boýunça çykdaýjylaryň hasaba alynmagyndan öňki peýda		178,489	153,042
Aşakdakylara düzedişler:			
Arassa göterim girdejisine	4	(177,391)	(205,680)
Esasy serişdeleriň könelmesine we maddy däl aktiwleriň amortizasiýasyna	7	3,757	3,317
Garaşylýan karz ýitgileriň ätiýaçlykdaky herekete	11	8,164	59,755
Gaýry aktiwleriň ätiýaçlykdaky herekete	15	-	(2,548)
Şertli borçnamalar boýunça ätiýaçlykdaky herekete	20	815	(370)
Ulanylmadyk zähmet rugsatlary boýunça ätiýaçlykdaky herekete	7	203	90
Aktiwleriň çykmagyndan ýitgilere	19	65	51
Daşary ýurt walýutasy bilen amallar boýunça nyrh tapawudyna	6	(50)	245
Amallar aktiwlerindäki we borçnamalaryndaky üýtgemelerinden ozalky amallar işinden pul serişdeleriniň hereketi		14,052	7,902
Amallar aktiwleriniň we borçnamalarynyň üýtgemeleri:			
TMB-daky hökmany ätiýaçlyklaryň azalmagy		87,790	111,377
Müşderilere berlen karzlaryň köpelmegi		(1,433,491)	(3,033,908)
Gaýry aktiwleriň köpelmegi		(21,549)	(31,954)
Müşderileriň serişdeleriniň azalmagy/(köpelmegi)		(128,570)	63,508
Gaýry borçnamalaryň azalmagy/(köpelmegi)		(1,848)	4,113
Salgytlaryň we göterimleriň tölenmeginden öň geçirilýän amallar işinden pul serişdeleriniň akymalarynyň yzyna gaýtmagy		(1,483,616)	(2,878,962)
Alnan göterimler		338,064	268,471
Tölenen göterimler		(116,630)	(15,791)
Peýda salgydy, tölenen		(13,015)	(21,293)
Amallar işinden pul serişdeleriniň akymalarynyň arassa yzyna gaýtmagy:		(1,275,197)	(2,647,575)

“RYS GAL” PAÝDARLAR-TÄJIRÇILIK BANKY

2023-NJI ÝYLYŇ 31-NJI DEKABRYNDA TAMAMLANAN ÝYLYŇ PUL SERIŞDELERINIŇ HEREKETI BARADA HASABATY (DOWAMY) (müň türkmen manadynda)

	Bellik	2023 ý.31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna	2022 ý.31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna
MAÝA GOÝUM IŞINDEN PUL SERIŞDELERINIŇ HEREKETI:			
Esasy serişdeleriň satyn alynmagy	13	(1,617)	(4,925)
Maddy däl aktiwleriň satyn alynmagy	14	(2,445)	(300)
Obligasiýalaryň satyn alynmagy	12	(4,000)	-
Maýa goýumlaryň tölenilmegi		-	531,822
Maýa goýum işinden pul serişdeleriniň arassa gelip düşmegi/(yzyna gaýtmagy):		(8,062)	526,597
MALIÝE IŞINDEN PUL SERIŞDELERINIŇ HEREKETI:			
Paýdarlar maýanyň köpelmegi	19	-	21,000
Diwidendleriň tölenilmegi	19	(69,300)	(9,702)
Uzak möhletli karzlardan we zaýomlardan gelip düşmeler	17	2,514,392	2,028,072
Uzak möhletli karzlaryň we zaýomlaryň tölenilmegi	17	(761,212)	(198,840)
Maliýe işinden pul serişdeleriniň sap arassa gelip düşmegi/yzyna gaýtmagy		1,683,880	1,840,530
PUL SERIŞDELERINIŇ WE OLARYŇ EKWIWALENTLERINIŇ ARASSA KÖPELMEGI/(AZALMAGY)		400,621	(280,448)
Daşary ýurt walýutalaryň nyrhynyň üýtgemeginiň pul serişdelerine we olaryň ekwiwalentlerine täsiri		42	(737)
PUL SERIŞDELERI WE OLARYŇ EKWIWALENTLERI, ýylyň başyna	9	562,055	843,240
PUL SERIŞDELERI WE OLARYŇ EKWIWALENTLERI, ýylyň ahyryna	9	962,718	562,055

Bankyň ýolbaşçylarynyň adyndan:

Serdar Gurbandurdyýew
Müdiriýetiň başlygy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

Aýna Şajanowa
Baş hasapçy

2024-nji ýylyň 28-nji awgust
Aşgabat ş., Türkmenistan

12-61-nji sahypalardaky bellikler şu maliýe hasabatlarynyň aýrylmaz bölegi bolup durýar. Garaşsyz auditorlaryň hasabaty 3-6-njy sahypalarda görkezilen.

“RYS GAL” PAÝDARLAR-TÄJIRÇILIK BANKY

2023-NJI ÝYLYŇ 31-NJI DEKABRYNDA TAMAMLANAN ÝYLYŇ MALIÝE HASABATLYLYGYNA BELLIKLER

(müň türkmen manadynda, если не указано другое)

1. UMUMY MAGLUMAT

Gurama we amallar

"Rysgal" paýdarlar täjirçilik banky (mundan beýläk "Bank") esaslandyryjylaryň karary esasynda 2011-nji ýylyň 11-nji oktyabrynda döredildi. Bank öz işini Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda alyp barýar.

Bankyň bank amallary amala aşyrmak üçin 2018-nji ýylyň 1-nji oktyabrynda berlen 1-24-37-03 belgili Türkmenistanyň Merkezi Bankynyň ygtyýarnamasy bar.

Bankyň hasaba alynan we ýerleşýän salgysy: Türkmenistan, Kopetdag etraby, Aşgabat, köç. 1946 (Ankara), 23. 2023-nji we 2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň 4 şahamçasý bardy. Bankyň baş edarasy Aşgabatda ýerleşýär.

2023-nji we 2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň paýdarlyk maýasy aşakdaky ýaly görkezilýär:

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	2022-nji ýylyň 31-nji dekabry
Ýönekeý paýnamalar		
«Colvir Software Solution Limited» kompaniýasy	37.36%	37.36%
Begjanowa A.	3.91%	3.91%
"Myradym" hususy kärhanasy	3.73%	3.73%
"Çeper gurluşyk" hususy kärhanasy	3.72%	3.72%
Nurymow A.	3.72%	3.72%
Çaryýew D.	2.93%	2.93%
Demirji B.	2.93%	2.93%
Mämmedow K.	2.35%	2.35%
Dadaýew S.	2.13%	2.13%
"Altyn Akaba" hususy kärhanasy	2.04%	2.04%
"Aga Gurluşyk" hojalyk jemgyýeti	1.86%	1.86%
"Hoşzaman" hususy kärhanasy	1.84%	1.84%
"Aýyk meňli" hususy kärhanasy	1.54%	1.54%
Muradowa J.	1.47%	1.47%
Mollagylyjow Ş.	1.30%	1.30%
"Dürli ýaz" hususy kärhanasy	1.30%	1.30%
Aganiýazow M.	1.17%	1.17%
Hudaýberdiýew M.	1.15%	1.15%
Bazarow M.	1.06%	1.06%
Amansahadow K.	0.98%	0.98%
Orazow B.	0.97%	0.97%
Gaýry	20.54%	20.54%
	100.00%	100.00%

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	2022-nji ýylyň 31-nji dekabry
Ýeňillikli paýnamalar		
Nurymow A.	17.50%	0.00%
Poladow M.	16.70%	16.70%
Poladow S.	16.62%	16.62%
«Nurly Meýdan» daýhan birleşigi	14.28%	14.28%
Muhammedow A.	8.80%	8.80%
Çaryýew M.	8.80%	8.80%
Dadaýew W.	6.18%	6.18%
HK «Gujurly Inžener»	0.00%	17.50%
Gaýry	11.12%	11.12%
	100.00%	100.00%

Amala aşyrylýan bank amallarynyň esasy görnüşleri: karz bermek, goýumlary we depozitleri çekmek we ýerleşdirmek, daşary ýurt walýutasyny satyn almak we satmak, gurluşygy maliýeleşdirmek boýunça milli maksatnama gatnaşmak.

2023-nji we 2022-nji ýylyň 31-nji dekabrynda Bankyň işgärleriniň sany, deňşililikde, 239 we 220 adam.

Amal gursawy

Türkmenistanda Türkmenistanyň Merkezi bankyndan we täjirçilik banklarynyň ulgamyndan ybarat bolan iki derejeli bank ulgamy bar. “Türkmenistanyň Merkezi banky hakyndaky”, “Karz edaralary we bank işi hakyndaky”, “Türkmenistanyň daşary ykdysady gatnaşyklarynda puly kadalaşdyrmak we pula gözegçilik etmek hakyndaky” kanunlar Türkmenistanda bank ulgamynyň işlerini düzgünleşdirýän esasy kanunlar bolup durýar.

Türkmenistanda esasy bank amallary şu aşakdakylardan ybaratdyr:

- goýumlaryň we depozitleriň çekilmegi;
- pul geçirimleriň amala aşyrylmagy;
- karzlaryň berilmegi;
- ipoteka karzlaşdyrmasy;
- maýa goýum taslamalarynyň maliýeleşdirilmegi;
- üçünji adamlar üçin zamunlyklaryň, kepillikleriň we beýleki borçlaryň berilmegi;
- maliýe serişdeleriniň çekilmegi we ýerleşdirilmegi, gymmat bahaly kagyzlaryň dolandyrylmagy;
- müşderileriň maýa goýumlarynyň dolandyryjysy ýa-da geňeşçisi ýa-da maliýe wekili ýa-da maslahatçysy hökmünde hyzmatlaryň amala aşyrylmagy;
- gozgalmaýan emläk bilen girew we beýleki amallaryň amala aşyrylmagy.

Häzirki wagtda Türkmenistanda karzlaşdyrmagyň täze gurallary işlenip düzülýär. Olara hususy ulgamyň mikrokarzlaşdyrmasy, önümçilik üçin karzlar degişlidir.

Şu maliýe hasabatlary Bankyň ýolbaşçylary tarapyndan 2024-nji ýylyň 28-nji awgustynda tassyklanyldy.

2. HASABATLYLYGY BERMEGIŇ ÝÖRELGELERI

MHHÜ laýyklygy barada beýanname

Bankyň şu maliýe hasabatlylygy Maliýe hasabatlylygyň halkara ülnüleri baradaky komitet tarapyndan çykarylan Maliýe hasabatlylygyň halkara ülnülerine (mundan beýläk “MHHÜ” diýip atlandyrylýar) we Maliýe hasabatlylygyň halkara ülnüleriniň interpretasiýalary baradaky topar tarapyndan çykarylan interpretasiýalara laýyklykda taýýarlanyldy.

Funksional walýuta we bermeklighiñ walýutasy

Bankyň maliýe hasabatlylygyna goşulan maddalar Banka degişli bolan wakalaryň ýa-da ýagdaýlaryň özeninde bolan ykdysady manyny oňat şöhlendirýän walýutadan ulanyp, bahalandyrylýar (mundan beýläk “Funksional walýuta” diýip atlandyrylýar). Funksional walýuta we şu maliýe hasabatlylygyny bermeklighiñ walýutasy türkmen manady bolup durýar (mundan beýläk “manat” diýip atlandyrylýar).

Şu maliýe hasabatlylygy müň manatda berilen, eger başgalar görkezilmedik bolsa. Şu maliýe hasabatlylygy adalatly gymmat boýunça hasaba alnan aýratyn maliýe gurallaryna baha bermekden başga, taryhy gymmat ýörelgesi esasynda taýýarlanylýdy.

3. HASABA ALYŞ SYÝASATYŇ ESASY ÝÖRELGELERI

Maliýe gurallaryny ilki başda ykrar etmek we olara baha bermek

Haçan-da Bank degişli maliýe guralyna baglylykda şertnama boýunça tarap bolanda, maliýe aktiwleri we maliýe borçnamalary Bankyň maliýe ýagdaýy baradaky hasabatynda görkezilýärler. Bank hasaplaşyklaryň senesi boýunça birsyhly häsiýete eýe bolan maliýe aktiwleriň we borçnamalaryň satyn alynmalaryny hem ýerlenilmegini görkezýär.

Maliýe aktiwleri we borçnamalary ilki başda adalatly baha boýunça şöhlendirilýärler. Peýda ýa-da ýitgiler arkaly adalatly baha boýunça hasaba alynýan maliýe aktiwleri we borçnamalary bolmadyk maliýe aktiwleriniň we borçnamalarynyň ilki başdaky bahasy maliýe aktiwini satyn alynmagy ýa-da döredilmegi ýa-da maliýe borçnamalarynyň çykarylmagy bilen gös-göni baglanyşykly bolan çekilen amallar harajatlarynyň möçberine görä düzedilýär. Maliýe aktiwleriň we borçnamalaryň bahalaryna soňra baha bermeklighiñ ýörelgeleri aşakda görkezilen hasaba alyş syýasatynyň degişli düzgünlerinde beýan edilýärler.

Bank maliýe aktiwlerini aşakda agzalan esasy kategoriýalar boýunça klassifisirleýär:

- amortizirlenen baha boýunça bahalandyrylýan maliýe aktiw;
- gaýry umumy girdejiniň (GJG) üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan maliýe aktiw;
- peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan maliýe aktiw.

Bergi gurallary

Bergi gurallarynyň klassifikasiýasy we soňra hasaba alnyşy aşakdakylardan ugur alnyp, bagly bolup durýar:

- a) maliýe aktiwlerini dolandyrmak üçin ulanylýan Bankyň biznes-modelleri;
- b) pul serişdeleriniň akymalarynyň şertnamasynda göz önünde tutulyp, baglanyşykly bolan maliýe aktiwiniň häsiýetnamalary.

Biznes-model

Biznes-model Bankyň pul serişdeleriniň akymalaryny emele getirmek üçin öz maliýe aktiwlerini dolandyran usulyny kesgitleýär. Ulanylýan biznes-model şertnamada göz önünde tutulan pul serişdeleriniň alynmagynyň netijesinde ýa-da maliýe aktiwleriniň satuwynyň netijesinde ýa-da şonuň we beýlekisiniň netijesinde pul serişdeleriniň akymalarynyň ýüze çykyşygy ýa-da dældigini kesgitleýär.

Bank öz işiniň barşynda maliýe aktiwlerini dolandyrmagyň dürli modellerini ulanyp bilýär, şunlukda, Bankyň ösüş strategiýasyna we Türkmenistanda bazar mehanizmleriniň çäklendirilmegine laýyklykda, maliýe aktiwleriniň köpüsiniň şertnamalaýyn pul serişdeleriniň alynmagynyň modeliniň çäklerinde saklanjakdygyna garaşylýar.

SPPI kriteriýi

SPPI kriteriýlerine maliýe aktiwiniň şertnamalaýyn şertlerine baha bermek maksady bilen, Bank her bergi maliýe aktiwini üçin SPPI synagyny geçirýär (mundan beýläk “SPPI synag” diýip atlandyrylýar). Şu baha berme geçirilende Bank karzlaşmagyň esasy mehanizmi bilen şertnamalaýyn pul serişdeleriniň akymalarynyň ylalaşylýandygyny ýa-da dälidigini göz önünde tutýar, ýagny, göterimler diňe puluň wagtlaýyn gymmatyna, karz töwekgelçiligine, beýleki esasy karz töwekgelçiliklerine we esasy karz şertnamasyna laýyk gelýän peýda garalmagy öz içine alýarlar. Haçan-da şertnamalaýyn şertlere karzlaşmanyň esasy mehanizmine laýyk gelmeýän töwekgelçilikler ýa-da wolatillik goşulan ýagdaýlarda, degişli maliýe aktiwini peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça klassifisirlenilýär ýa-da bahalandyrylýar.

Şu faktorlaryň esasynda, Bank öz bergi gurallaryny aşakdaky üç kategoriýa klassifisirleýär:

Amortizirlenen baha boýunça bahalandyrylýan maliýe aktiwleri

a) Maliýe aktiwleri biznes modeliň çäklerinde saklanylýarlar, onuň maksady şertnamada göz önünde tutulan pul serişdeleriniň akymalaryny almak üçin aktiwleri saklamaklyk bolup durýar.

b) Maliýe aktiwiniň şertnamalaýyn şertleri görkezilen möhletlerde diňe berginiň esasy möçberiniň we esasy berginiň üzülmek möçberi üçin göterimleriň tölenilmegi bolup durýan pul serişdeleriniň akymalarynyň alynmagyny şertlendirýärler.

Şu aktiwleriň balans gymmaty garaşylýan karz ýitgileri bilen düzedilýärler. Şu maliýe aktiwlerinden göterim girdejileri effektiv göterim stawkasynyň usulyny ulanmak bilen “Göterime girdejilerine” goşulýarlar.

Gaýry jemi girdejiniň (mundan beýläk “GJG” diýip atlandyrylýar) üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan maliýe aktiwler:

a) Aktiv şertnamada göz önünde tutulan pul serişdeleriniň akymalaryny almak maksady bilen, şeýle hem şu maliýe aktiwlerini satmak maksady bilen, aktiwleriň dolandyrylmagyny göz önünde tutýan biznes-modeliň çäklerinde saklanylýar.

b) Maliýe aktiwiniň şertnamalaýyn şertleri görkezilen möhletlerde diňe esasy berginiň we esasy berginiň üzülmek möçberi üçin göterimleriň tölenilmegi bolup durýan pul serişdeleriniň akymalarynyň alynmagyny şertlendirýärler.

Balans gymmatynyň üýtgemeleri gaýry jemi girdejiniň düzüminde ykrar edilýärler. Garaşylýan karz ýitgileriniň, göterim girdejileriniň we daşary ýurt walýutasynyň üýtgemeleriniň ykrar edilmegi peýdanyň ýa-da ýitginiň düzüminde bolup geçýär. Haçan-da maliýe aktiwini ykrar etmäniň bes edilmegine degişli bolanda, gaýry jemi girdejiniň düzüminde ozal ykrar edilen kumulýatiw peýda ýa-da ýitgi peýdalara ýa-da ýitgilere täzeden klassifisirlenilýärler. Şu maliýe aktiwleri boýunça göterim girdejileri effektiv göterim stawkasy usulyny ulanmak bilen “Göterim girdejiniň” düzüminde ykrar edilýärler.

Peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan maliýe aktiwleri:

Bank peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan maliýe aktiwlerini , ýagny, GJG-niň üstünden amortizirlenen baha ýa-da adalatly baha boýunça bahalandyrylýan kriteriýlere laýyk gelmeýän maliýe aktiwlerini klassifisirleýär. Peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan bergi maýa goýumalarynyň peýdasy ýa-da ýitgisi we hejirlemäniň gurallarynyň bölegi bolup durmaýanlar dörän döwründe girdejiler we ýitgiler barada hasabatda “Sap arassa söwda girdejileriniň” düzüminde görkezilýärler. Şu maliýe aktiwleri boýunça göterim girdejileri effektiv göterim stawkasy usulyny ulanmak bilen “Göterim girdeji” düzüminde ykrar edilýärler.

Maliýe aktiwini ilki başda ykrar edilende, Bank soňra täzeden klassifikasiýa etmek hukugy bolmazdan, ony öz ygtyýaryna görä, peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan hökmünde klassifisirläp bilýär, eger-de ol aktiwleriň ýa-da borçnamalaryň dürli baha berme binýatlarynyň ulanylmagy ýa-da olar bilen bagly bolan peýdalaryň we ýitgileriň ykrar edilmegi sebäpli, başgaça ýüze çykyp biljek baha bermä ýa-da ykrar etmä bolan çemeleşmeleriň yzygider dälidigini aradan aýyrmaga ýa-da ep-esli azaltmaga ýardam berer.

Kategoriýalaryň hiç birine kesgitlenmedik maliýe aktiwleri peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan aktiwleriň kategoriýasyna degişlidir.

Paý gurallary

Bank adalatly baha boýunça bahalandyrylýan bergi gurallaryna maýa goýumlara baha berýär, olaryň üýtgetmeleri, Bankyň ýolbaşçylarynyň ilki başda ykrar etmede, gaýry jemi girdejiniň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýanlaryň düzümine maýa goýumlary kesgitläň ýagdaýlaryndan başga, peýdanyň ýa-da ýitginiň düzüminde görkezilýärler.

Türkmenistanda paý gymmatly kagyzlarynyň söwdasy üçin bazar mehanizmleriniň çäklendirilmegi sebäpli, Bankyň syýasaty haçan-da maýa goýum girdejisini almakdan başga maksatlar üçin, maýa goýumlarynyň saklanylmagynda, gaýry jemi girdejiniň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan paý gurallarynyň klassifikasiýasyndan ybarat. Şu ýagdaýlarda, adalatly bahanyň üýtgemeleri gaýry jemi girdejiniň düzüminde ykrar edilýärler we soňra peýda ýa-da ýitgä täzedan klassifisirlenilip bilmeýärler. Şu maýa goýumlardan diwidentler peýdanyň ýa-da ýitginiň düzüminde gaýry girdejiler hökmünde ykrar edilmegini dowam edýärler.

Peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan diýip kesgitlenen paý maýa goýumlaryndan peýdalar ýa-da ýitgiler peýda ýa-da ýitgi barada hasabatda “Sap arassa söwda girdejisiniň” düzüminde görkezilýärler.

Täzeden klassifikasiýa

Haçan-da Bank maliýe aktiwlerine degişli bolan şu maliýe aktiwlerini dolandyrmak üçin ulanylýan biznes-modele üýtgetmeleri girizende we eger-de şu üýtgetme Bankyň amallaryna degişlilikde düýpli bolanda, Bank diňe şonda maliýe aktiwlerini täzeden klassifikasiýa edýär. Eger-de Bank maliýe aktiwlerini täzeden klassifisirlese, onda täzeden klassifikasiýa täzeden klassifikasiýa edilen senesinden geljek üçin amala aşyrylýar. Bank ozal ykrar edilen peýdalary, ýitgileri ýa-da göterimleri täzeden hasaplamayar.

Maliýe aktiwleriň ykrar edilmeginiň bes edilmegi

Maliýe aktiwiniň (ýa-da, eger ulanylýan bolsa, maliýe aktiwiniň böleginiň ýa-da meňzeş maliýe aktiwleriniň toparynyň böleginiň) aýan edilmegi bes edilýär, haçan-da:

- aktiwden pul serişdeleriniň alynmagy üçin hukuklaryň hereketi bes edilse;
- Bank aktiwden pul serişdeleriniň alynmagy üçin hukuklaryny geçirse ýa-da aktiwden pul serişdeleriniň alynmagy üçin hukugy özünde galdyrsa, ýöne “geçirmek” baradaky ylalaşyk boýunça üçünji tarapa düýpli gijikdirmesiz olary tölemek boýunça borçnamany öz üstüne alsa;
- Bank ýa-da (a) aktiw boýunça töwekgelçilikleriň we peýdalaryň hemmesini diýen ýaly geçirdi, ýa-da (b) ne geçirdi, ne-de aktiw boýunça ähli töwekgelçilikleri we peýdalary özünde galdyrdy, ýöne ol aktiw üçin gözegçiligi geçirdi.

Şertnamada göz önünde tutulan pul serişdeleriniň akymalarynyň modifikasiýasy

Haçan-da Bank şertnamada göz önünde tutulan pul serişdeleriniň akymalaryna maliýe aktiw boýunça täzeden garanda ýa-da modisifirlände, Bank ilki başdaky şertlere degişlilikde düýpli bolup geçen üýtgetmä bahalandyryar.

Eger-de şertler düýpli tapawutlansa, Bank ilki başdaky maliýe aktiwiniň ykrar edilmegini bes edýär we adalatly baha boýunça täze maliýe aktiwini ykrar edýär hem aktiw üçin täze effektiv göterim stawkasyny täzeden hasaplaýar. Gaýtadan garalanda hümmetiň gaçmagynyň senesi diýip, şertlere täzeden seredilen senesi, şol sanda karz töwekgelçiliginiň ep-esli ýokarlanmagynyň bardygyny kesgitlemek maksady üçin hem täzeden seredilen senesi hasaplanylýar. Emma Bank täze ykrar edilen maliýe aktiwiniň, esasan, täzeden seretmekligiň karz alyjynyň ilki başda ylalaşylan tölegleri ýerine ýetirip bilmedikligi bilen şertlendirilýän ýagdaýlarynda, ilki başda ykrar edilmeginde hümmeti gaçan diýip hasaplanylýandygyna ýa-da dældigine hem baha berýär. Maliýe aktiwleriniň balans bahasyndaky aratapawut peýda ýa-da ýitgi barada hasabatda görkezilýär.

Eger-de şertler düýpli tapawutlanmasa, täzeden garamaklyk ýa-da üýtgetme ykrar edilmeginiň bes edilmegine getirmese, Bank ilkişadaky effektiv göterim stawkasy boýunça üýtgedilen pul serişdeleriniň akymalaryna laýyklykda jemi balans bahasyny täzeden hasaplaýar we üýtgetmeden peýdany ýa-da ýitgini peýda ýa-da ýitgi we gaýry jemi girdeji barada hasabatyny düzüminde ykrar edýär.

Eger-de üýtgetme garaşylýan pul serişdeleriniň akymalaryny hasaplamaklygyň usulyýetine laýyklykda möhüm töwekgelçiligiň ýokarlanmagyna getirse, onda şertnamanyň üýtgemeginden effekt usulyýete laýyklykda hümmetiň gaçmagynyň hasaplanylmagyna täsir edýär.

Maliýe borçnamalarynyň klassifikasiýasy we soňraky hasaba alnyşy

Bank aşakdakylardan başga, amortizirlenen baha boýunça soňra bahalandyrylýan ähli maliýe borçnamalaryny klassifisirleýär:

a) peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan maliýe borçnamalary. Şu borçnamalar, şol sanda borçnama bolup durýan başga amallardan bolan gurallar soňra adalatly baha boýunça bahalandyrylýarlar;

b) haçan-da maliýe aktiwiniň geçirilmegi ykrar etmäniň bes edilmegi üçin talaplara laýyk gelmeýän ýagdaýynda ýa-da haçan-da dowam edýän gatnaşmaklygy hasaba alyş ýörelgesi ulanylan ýagdaýynda ýüze çykýan maliýe borçnamalary;

ç) maliýe kepillik şertnamalary we bazar stawkasyndan pes bolan göterim stawkasy boýunça karzy bermek babatyndaky borçnamalar. Ilkişada ykrar edilenden soň şu şertnamalar soňra aşakdakylardan iň ýokary bolan möçberi boýunça bahalandyrylmaly:

i. Bank tarapyndan döredilen, ýitgiler üçin bahalandyrylýan ätiýaçlygyň möçberi, we

ii. ýerlikli bolanda, girdejiniň umumy möçberini aýranyňda, ilkişada ykrar edilen möçber;

d) biznesler birleşdirilende satyn alyjy tarapyndan ykrar edilen şertli öwez dolmasy. Şeýle şertli öwez dolmasy soňra üýtgetmeleri peýdanyň ýa-da ýitginiň düzüminde ykrar edilýän adalatly baha boýunça bahalandyrylýarlar.

Maliýe borçnamasyny ilkişada ykrar edilende Bank öz ygtyýaryna görä, soňra täzeden klassifikasiýa etmek hukugy bolmazdan, peýdanyň ýa-da ýitginiň üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan diýip klassifisirlep biler.

Aktiwleriň we borçnamalaryň özara hasaba alnyşy

Bankyň maliýe aktiwleri we borçnamalary özara hasaba alynýarlar hem sowulan görnüşde, maliýe ýagdaýy barada hasabatda görkezilýärler, eger-de munuň üçin taraplaryň netto-esasda bergini düzgünleşdirmekliginiň ýa-da aktivi ýerlemekliginiň we borçnamany bir wagtda ýerine ýetirmekliginiň hukuk esaslary hem hyýallary bar bolsa.

Aktiwleriň we borçnamalaryň özara hasaba alnyşy

Bankyň maliýe aktiwleri we borçnamalary özara hasaba alynýarlar hem sowulan görnüşde, maliýe ýagdaýy barada hasabatda görkezilýärler, eger-de munuň üçin taraplaryň netto-esasda bergini düzgünleşdirmekliginiň ýa-da aktivi ýerlemekliginiň we borçnamany bir wagtda ýerine ýetirmekliginiň hukuk esaslary hem hyýallary bar bolsa.

Maliýe borçnamasynyň ykrar edilmeginiň bes edilmegi

Maliýe borçnamasy (ýa-da onuň bölegi) üzülen diýip hasaplanylýar, eger-de bergidar:

(a) ýa karz beriji bilen hasaplaşyp, düzgün bolşy ýaly, pul serişdeleri, beýleki maliýe aktiwleri, harytlar ýa-da hyzmatlar bilen şu borçnamany (ýa-da onuň bölegini) ýerine ýetirse,

(b) ýa-da hukuk prosedurasynyň ýa-da karz berijiniň çözgüdiniň ýerine ýetirilmegi sebäpli, şu borçnama (ýa-da onuň bölegi) boýunça ilkinji jogapkärçilikden hukuk taýdan boşadylanda.

Maliýe borçnamasynyň ykrar edilmeginiň bes edilmegi pul serişdeleriniň akymalarynyň düýpli üýtgän ýagdaýynda, ýagny, eger-de täze şertlere laýyklykda pul serişdeleriniň akymalarynyň getirilen gymmaty, şol sanda ilkişadaky effektiv göterim stawkasy boýunça diskontirlenen alnan komission hakyny aýranyňda komission hakynyň tölegi, ilkişadaky maliýe borçnamasy boýunça galan pul serişdeleriniň akymalarynyň diskontirlenen getirilen gymmatyndan ylaýta-da 10% tapawutlananda bolup geçýär.

Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri

Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri gysga möhletli dowamynda nagt pul serişdeleriniň deňişli möçberine erkin konwertirlenip biljek kassadaky we Türkmenistanyň Merkezi bankyndaky pul serişdelerini öz içine alýar.

Banklardaky serişdeler

Öz adaty işleriniň barşynda Bank dürli möhletlerde banklarda serişdeleri ýerleşdirýär we banklarda goýumlary amala aşyrýar. Banklardaky serişdeler ilkişda adalatly gymmat boýunça ykrar edilýär. Banklardaky serişdeler soňra netijeli göterim goýum usuly esasynda könelme (amortizasiýa) gymmaty boýunça bahalandyrylýar. Karz guramalaryndaky serişdeler gymmatyň gaçmagy astynda islendik ätiýaçlygy aýyrmak bilen hasaba alynýar.

Emele gelen maliýe gurallary

Bank adaty alyp barýan işiniň dowamynda dürli emele gelen maliýe gurallary boýunça geleşikleri baglaýar. Emele gelen gurallar ilkişda agzalan gurallar boýunça şertnamanyň baglaýylan senesinde adalatly bahasy boýunça ykrar edilýärler we soňra her hasabat senesinde olara adalatly bahasyna çenli gaýtadan baha kesilýär. Adalatly baha gurallaryň esasynda bolan gündelik bazar we şertnama nyrlaryny hem gaýry faktorlary göz önünde tutýan bazar kotrowkalary ýa-da baha emele getiriş modelleri esasynda bahalandyrylýar. Emele gelen gurallar adalatly bahasy oňaýly bolanda aktiwler hökmünde we olaryň adalatly bahasy oňasyz bolanda olar borçnamalar hökmünde hasaba alynýarlar. Emele gelen gurallar balansda peýda ýa-da ýitgiler arkaly adalatly baha boýunça ykrar edilýän maliýe aktiwlere we borçnamalara girýärler. Şu gurallar boýunça döreýän peýda ýa-da ýitgiler arkaly adalatly baha boýunça aýan edilýän maliýe aktiwleriň we borçnamalaryň arassa peýda/ýitgiler maddasynda ykrar edilýär.

Müşderilere berlen karzlar

Müşderilere berlen karzlar maliýe gurallarynyň beýleki kategoriýalara bölünýän aktiwlerden başga, bazar kotrowkalary bolmadyk bellenen ýa-da kesgitlenilýän pul akymlyry bilen başga maliýe amalyna esaslanýan maliýe gurallary bolmadyk maliýe aktiwleri bolup durýarlar.

Bank tarapyndan berlen karzlar ilkişda hasaba alyşda adalatly bahanyň üstüne çekilen amal harajatlaryň goşulmagy netijesinde görkezilýär, olar bolsa şu maliýe aktiwleriň satyn alynmagy ýa-da döredilmegi bilen gös-göni baglanşyklydyr. Eger berlen serişdeleriň adalatly bahasy karzyň adalatly bahasyna deň bolmasa, mysal üçin, bazar nyryndan pes bolan nyrh boýunça karzlar berlen ýagdaýynda, berlen serişdeleriň adalatly bahasy bilen karzyň adalatly bahasynyň arasyndaky aratapawut karzyň ilkişdaky ykrar edilmegindäki görnüşinde çykdajy hökmünde şöhlendirilýär we şu ýitgileriň häsiýetine laýyklykda peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji barada hasabatda görkezilýär. Soňra karzlar (ssudalar) netijeli göterim stawka usulynyň ulanylmagy bilen amortizasiýa bahasy boýunça görkezilýär. Müşderilere berlen karzlar (ssudalar) hümmetiň gaçmagynyň önüni almak üçin döredilen ätiýaçlyklary hasaba almazdan şöhlendirilýär. Bank döwlet maksatnamalarynyň çäklerinde pes göterim stawkalary boýunça karzlary berýär. Şular ýaly karz önümleri Türkmenistanyň çäklerindäki beýleki banklaryň birnäçesinde bar. Şol sebäpli, şu stawkalar bazar bolup durýar, we bazar göterim stawkasyny göz önünde tutup, şu maliýe gurallaryny amortizirlenen baha boýunça hasaba almak zerurlygy ýok.

Karzlaryň hasapdan aýrylmagy

Berlen karzlary töletdirip bolmadyk ýagdaýynda, şol sanda üpjünçilik üçin töletdirmäni ulanmak arkaly, olar hümmetiň gaçmagynyň önüni almak üçin döredilen ätiýaçlygynyň hasabyna hasapdan aýrylýar. Ssudalaryň we berlen serişdeleriň hasapdan aýrylmagy Bankyň ýolbaşçylary tarapyndan Banka tölenilmeli möçberleri töletdirmek boýunça ähli mümkin bolan çäreler görülen soň, şeýle hem Bank tarapyndan bar bolan girew üpjünçiliginiň yerlenilmeginden soň bolup geçýär. Öň hasapdan aýrylan möçberleriň soňra öweziniň dolunmagy öwez doldurylýan wagtynda peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji barada hasabatda maliýe aktiwleriniň hümmetiniň gaçmagy boýunça çykdajylaryň azalmagy görnüşinde ykrar edilýär.

Garaşylýan karz ýitgileriniň (GKÝ) ätiýaçlygy

Bank berilen karzlar boýunça garaşylýan karz ýitgileri (mundan beýläk “GKÝ” diýip atlandyrylýar) bahalandyrylýan ätiýaçlygy ykrar edýär. Bank hümmetiň gaçmagynyň obýektiv şaýatnamalary bolanda, baha bermek arkaly her hasabat senesinde şeýle ýitgileri ykrar edýär. Maliýe aktiwleriň hümmetiniň gaçmagyna baha bermegiň modeli, garaşylýan karz ýitgilerini 12 aýyň çäklerinde garaşylýanlara we maliýe aktiwiniň tutuş hereket edýän möhletiniň dowamynda garaşylýanlara bölünýän, garaşylýan karz ýitgilerine baha bermekligi göz önünde tutýar.

Bankyň garaşylýan ýitgileriniň modeli aşadaky ýörelgelerde düzüldi:

1-nji tapgyr: hasabat seneden 12 aýyň dowamynda mümkin defoltyň ýagdaýynda ýüze çykjak garaşylýan karz ýitgisi.

2-nji tapgyr: kreditoryň karz töwekgelçiligine sezewar bolýan iň ýokary ylalaşyk döwrüniň dowamynda mümkin defoltyň ýagdaýyna ýüze çykjak garaşylýan karz ýitgisi.

3-nji tapgyr: iň ýokary ylalaşyk döwrüniň dowamynda mümkin defoltyň ýagdaýynda ýüze çykjak garaşylýan karz ýitgisi, şunda göterim girdejisi emele getirilen ätiýaçlygy aýyrmak bilen, balans gymmatyna effektiv stawkasy boýunça hasaplanýlyar.

Garaşylýan karz ýitgilerine baha bermeklik mümkin netijeleriň hataryna baha bermek arkaly kesgitlenilýän, ähtimallyk derejesi boýunça ölçenen, ululygynyň obýektiv hasaplamasyny görkezýär.

Bank aşadakylary görkezýän modeliň kömegi bilen maliýe guraly boýunça garaşylýan karz ýitgilerine baha berýär:

- (a) mümkin netijeleriň diapazonyna baha bermek arkaly kesgitlenen, ähtimallyk göz önünde tutulan, hakyky we ölçenen möçber;
- (b) pullaryň wagtlaýyn gymmaty; we
- (ç) çendenaşa harajatsyz ýa-da güýçsüz, hasabat senesinde elýeter bolan, geçen wakalar, häzirki şertler we çaklanylan geljekki ykdysady şertler barada esasly hem tassyklanman maglumatlar.

Bank şeýle ýitgileriň 12 aý döwründe garaşylýan karz ýitgileri diýip bahalandyrylýan, aşadaky gurallardan başga, garaşylýan karz ýitgileriniň tutuş möhletinde ýitgiler üçin bahalandyrylýan ätiýaçlygy hasaplaýar:

- hasabat senede pes karz töwekgelçiligi bar diýip kesgitlenilýän bergi maýa goýum gymmatly kagyrlary; we
- gaýry maliýe gurallary, olaryň hasabatlarda ilki başda görkezilmeginden soň karz töwekgelçiligi düýpli ýokarlanmadyk (debitor bergiden başga).

Bank bergi gymmatly kagyzyň karz reýtingi “maýa goýum derejesi” diýen halkara taýdan ykrar edilen düşünjäniň kesgitlenilmegine laýyk gelende, onuň pes karz töwekgelçiliginiň bardygyny hasaplaýar.

12 aýyň dowamynda garaşylýan karz ýitgileri hasabat senesinden soň 12 aýyň dowamynda garaşylýan maliýe guraly boýunça defoltlar sebäpli ýüze çykýan garaşylýan karz ýitgileriniň bölegi görnüşinde bolup durýarlar.

Garaşylýan karz ýitgileri karz ýitgilerine baha bermekligiň ähtimallygy göz önünde tutup, ölçenen görnüşinde bolup durýarlar. Olar aşadaky ýaly bahalandyrylýarlar:

- *hasabat senede hümmeti gaçan karz aktiwleri bolup durmaýan maliýe aktiwleri üçin:* olar boýunça doly alynmadyk pul serişdeleriniň getirilen gymmaty hökmünde (ýagny, alynmagy şertnama esasynda göz önünde tutulýan we kärhana tölenilmeli bolan pul serişdeleriniň akymlyary bilen Bankyň almaga garaşýan pul serişdeleriniň akymlyarynyň arasyndaky aratapawut);
- *hasabat senede hümmeti gaçan karz aktiwleri bolup durýan maliýe aktiwleri üçin:* jemi balans gymmaty bilen çaklanylan geljekki pul serişdeleriniň akymlyarynyň getirilen gymmatynyň arasyndaky aratapawut hökmünde;
- *zaýomlary bermek boýunça borçnamalar üçin:* zaýomy bermek boýunça borçnamanyň ulanylan ýagdaýynda Banka tölenilmeli bolan, şertnamada göz önünde tutulan pul serişdeleriniň akymlyary bilen

Bankyň almaga garaşýan pul serişdeleriniň akymalarynyň arasyndaky aratapawudyň getirilen gymmaty hökmünde; şeýle hem

• *maliýe kepillik şertnamalary üçin: Bankyň tölemdirip almak tertibinde almaga garaşýan islendik möçberleri aýyrmak bilen, saklaýja ýitgileriň öwezini dolýan garaşylýan tölegler hökmünde.*

Garaşylýan karz ýitgileriniň üýtgemegi ätiýaçlygyň hasabyny ulanmak bilen peýda degişli edilýär. Balansda görkezilen aktiwler garaşylýan karz ýitgileriniň ululygyna görä azaldylýarlar. Bankyň hümmetiň gaçmagyndan ýitginiň ýüze çykmagynyň obýektiv şaýatnamalary kesgitlenende baha berýän faktorlary, bergidaryň ýa-da emitentiň likwidligi, olaryň tölemäge ukyplylygy, biznesiň töwegelçilikleri we maliýe töwegelçilikleri, meňzeş maliýe aktiwleri boýunça borçnamalary ýerine ýetirmezligiň derejeleri we meýilleri, şeýle hem hümmetiň gaçmagynyň adalatly gymmaty we kepillikler baradaky maglumatlary öz içine alýarlar. Şu we beýleki faktorlar aýratynlykda ýa-da jeminde maliýe aktiwiniň ýa-da maliýe aktiwleriň toparynyň garaşylýan karz ýitgilerini ykrar etmek üçin ep-esli derejede obýektiv şaýatnamany görkezýärler.

24-nji Bellikde karzlar boýunça garaşylýan karz ýitgilerine nädip baha berilýändigini barada has jikme-jik maglumat görkezilen.

Bank 9 “Maliýe Gurallary” Halkara Maliýe Hasabatly Standartyna (IFRS) laýyklykda berlen karzlar boýunça garaşylýan karz ýitgilerine ätiýaçlyk puluny bahalandyrýar we hasaplaýar. HMHS çemeleşmesine laýyklykda, karzlar boýunça garaşylýan karz ýitgileri üçin berilýän kömek puluny hasaplamak, Türkmenistanyň Merkezi Bankynyň (mundan beýläk “TMB”) talaplaryna laýyklykda hasaplanan kömek pulundan tapawutlanýar. TMB-nyň çemeleşmesine we kadalaryna laýyklykda 2023-nji we 2022-nji ýylyň 31-nji dekabryndaky ýagdaý boýunça mukdary degişlilikde 82,504 müň manat we 57,964 müň manat boldy.

Esasy serişdeleri we maddy däl aktiwleri

Könelme we amortizasiýa aktiwleriň peýdaly ulanylyş mähletiniň dowamynda olary hasapdan öwürmek maksady bilen esasy serişdeleriň balans gymmatyna hasaplanylýar. Könelmäniň we amortizasiýanyň hasaplanylmagy aşakdaky kadalaryň (stawkalaryň) ulanylmagy bilen göni çyzyklaýyn usulyň esasynda amala aşyrylýar:

Binalar we desgalar	3%
Kompýuterler we ofis enjamlary	7-10%
Ulag serişdeleri	10%
Mebel we degişlilikler	4-15%

Her hasabat senesinde Bank esasy serişdeleriň we maddy däl aktiwleriň balans gymmatynyň olaryň dikeldiş gymmatyndan ýokary geçýändigine ýa-da geçmeýändigine baha berýär. Dikeldiş gymmaty diýip satuw boýunça harajatlary we sarp ediş gymmaty aýyrmak bilen adalatly bahasynyň uly möçberine düşünilýär. Esasy serişdeleriň we maddy däl aktiwleriň balans gymmaty olaryň dikeldiş gymmatyndan ýokary geçende Bank esasy serişdeleriň balans gymmatyny olaryň dikeldiş gymmatyna çenli azaldýar. Hümmetiň gaçmagyndan ýitginiň şöhlelendirilmeginen soň esasy serişdeler boýunça amortizasion hasaplap aýyrmalar galyndy gymmaty aýyrmak bilen (eger ol göz önünde tutulsa) hasaplanan balans gymmatyny paylamak maksady bilen peýdaly ulanylyş galan mähletiň dowamynda indiki döwürlerde deň düzedilýär.

Maddy däl aktiwler

Bank tarapyndan gözegçilik edilýän, fiziki görnüşli bolmadyk, gelejekde Bank olardan ykdysady peýdany görer diýip tama edýän biri-birilerine laýyk hasaplanýan we seýrek duş gelýän monetar däl aktiwlere gönüden-göni bagly çykdajylara maddy däl aktiwler diýilýär.

Ilkibaşda ykrar edilenden soň maddy däl aktiw islendik toplanan dikeldiş amortizasiýa we islendik hümmet geçmekden toplanan ýitgileri hasaba almazdan, özüne düşýän gymmaty boýunça hasaba alynmalydyr. Kapitallaşdyrylan harajatlary aktiwleriň peýdaly ulanylyşyň möhletini uzaldýan ýa-da olaryň ulanylmagynda olaryň ykdysady peýdany bermek ukyplylygyny ýokarlandyryşy, gowulandyrmak we çalşyrmak boýunça esasy çykdajylary öz içine alýarlar. Maddy däl aktiwleriň hyzmatyna bolan çykdajylar, olaryň emele gelen döwrüniň çykdajylary diýip hasaplanylmaladyr.

Eger programmanyň üpçünçiligi degişli enjamyň aýrylmaz bir bölegi bolmasa, onda ol maddy däl aktiw diýip hasap edilyär.

Amortizasiýanyň hasaplanylşy ýyllyk kadalaryny ulanmaklyk bilen göni usul esasynda amala aşyrylýar:

Maddy däl aktiwler	10-36%
--------------------	--------

Amortizasiýa amala aşyrylmaly, haçan-da bu aktiw ulanmaklyga elýeter bolan ýagdaýynda, ýagny, aktiwni ýerleşýän ýeri we ýagdaýy, ýolbaşçylaryň öňde goýulýan meýilnamalaryna laýyklykda, ony ulanmak mümkinçiligi bolan ýagdaýynda. Maddy däl aktiwleriň amortizasiýasyna bolan çykdajylary amaly çykdajylaryň düzüminde ykrar edilýärler.

Salgyt salma

Peýda salgydy diýip häzirki we gaýra goýlan salgydyň möçberleriň jemine düşünilýär.

Häzirki peýda salgydy

Häzirki döwürde peýda salgydy boýunça çykdajylaryň möçberi bir ýylda alnan salgyt salynýan peýdanyň möçberini göz önünde tutmak bilen kesgitlenilýär. Salgyt salynýan peýda peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji barada hasabatda görkezilen sap peýdadan tapawutlanýar, sebäbi salgyt salmalara ýa-da beýleki ýyllara salgyt salma maksadyna hasaplap aýyrmalara degişli bolan girdeji ýa-da çykdajy maddalaryny öz içine almaýar, şeýle hem salgyt salma maksady esasynda salgyt salynmaýan we göz önünde tutulmaýan maddalary hasaba almaýar. Häzirki ýylda peýda salgydy boýunça Bankyň çykdajylarynyň hasaplanylmagy hasabat döwrüň dowamynda girizilen salgydyň stawkasynyň ulanylmagy bilen amala aşyrylýar.

Gaýra goýlan peýda salgydy

Gaýra goýlan salgyt balans hasaba alyş usuly esasynda ykrar edilyär we aktiwleriň hem borçnamalaryň balans bahasy bilen salgyt salma peýdany hasaplamak üçin ulanylan degişli salgyt hasabynyň maglumatlarynyň aratapawudynyň hasabyna ýazylýan peýda salgydynyň talaplary ýa-da borçnamalary bolup durýar. Gaýra goýlan salgyt borçnamalary adatça salgyt salynýan peýdany köpeldýän ähli wagt aratapawutlaryna degişlilikde görkezilýär, gaýra goýlan salgyt talaplary bolsa gelejekde degişli gaýra goýlan salgyt aktiwlerini hasaba almak üçin salgyt salynýan peýdanyň bolmagynyň ähtimallygyny göz önünde tutmak bilen ykrar edilyär. Şular ýaly salgyt talaplary we borçnamalary maliýe hasabatlarynda görkezilmeyär, eger wagt aratapawutlary işewür at-abraýy bilen bagly bolsa we salgyt salynýan ýa-da buhgalter peýdasynyň möçberine täsir etmeýän amallaryň çäklerinde beýleki talaplaryň we borçnamalaryň ilkibaşda ykrar edilmegi sebäpli (kompaniýalaryň birleşýän halatlaryndan başga) ýüze çyksalar.

Bankyň wagt aratapawudyň yzyna gaýtarylyp bilijiliginiň möhletlerine gözegçilik etmek mümkinçiligi bar bolanda we ýakyn gelejekde bu aratapawudyň üýtgejekdigini ähtimal bolanda, gaýra goýlan salgyt borçnamalary salgyt salynýan wagt tapawutlaryny hasaba almak bilen aýan edilyär. Şular ýaly maýa goýumlar we paýlar bilen bagly bolan aýrylýan wagt aratapawutlarynyň netijesinde ýüze çykýan gaýra goýlan salgyt aktiwleri ýeterlik salgyt salma peýdanyň alynmagynyň ähtimal derejesinde ykrar edilyär, bu peýda boýunça wagt aratapawutlarynyň ýeňillikleri ulanylyp biliner hem-de ýakyn gelejekde olaryň storno ediljekdigi garaşylýar.

Gaýra goýlan aktiwleriň balans gymmaty her hasabat senesinde barlanylýar we aktiwni doly ýa-da bölekleyin öwez dolmasy üçin ýeterlik bolan salgyt talabynyň amala aşyrylmagyndan peýda alyp boljak ähtimallygy bolmadyk derejede azalýar.

Gaýra goýlan salgytlar göz önünde tutulyşy ýaly berginiň üzülýän ýa-da aktiwiniň amala aşyrylýan döwründe ulanyljak stawkalar boýunça hasaplanylýar. Gaýra goýlan salgytlar gös-göni maýa degişli maddalar bilen bagly bolan ýagdaýlaryndan başga, peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji barada hasabatda ykrar edilýärler we şu ýagdaýda gaýra goýlan salgytlar maýanyň düzüminde hem görkezilýärler.

Bank salgyt talaplarynyň we gaýra goýlan salgyt borçnamalarynyň özara hasaba alnyşyny geçirýär we maliýe hasabatlylygynda jemleýji aratapawudy ykrar edýär, eger-de:

- Bankyň dowam edýän salgyt borçnamalarynyň garşysyna dowam edýän salgyt talaplarynyň hasaba alnyşyny geçirmek üçin kanuny berkidilen hukuky bar bolanda; we
- Gaýra goýlan salgyt talaplary we gaýra goýlan salgyt borçnamalary şol bir salgyt edarasy tarapyndan şol bir salgyt subýektine töletdirilýän peýda salgyda degişli bolup duranda

Türkmenistanda Bank öz işini alyp baranda, peýda salgydyndan başga-da, Bankyň işlerine degişlilikde gaýry dürli salgytlary hasaplamak we tölemek boýunça talaplary ýerine ýetirýär.

Alnan zaýomlar

Zaýomlar hasaba alyşda ilki başda adalatly bahasy boýunça aýan edilýärler. Soňra şular ýaly amallar boýunça borçnamalar amortizasiýa bahasy boýunça ykrar edilýär, balans bahasy bilen bergini üzmeklik bahasynyň arasyndaky degişli aratapawut bolsa göterim çykdajylaryň düzüminde netijeli göterim stawka usulyny ulanmak bilen alynýan möhletiniň dowamynda peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji barada hasabatda aýan edilýär. Döwlet maksatnamalaryna laýyklykda Bank kiçi göterimli stawkalary boýunça zaýomlary alýar. Türkmenistanyň çäklerinde ýerleşýän beýleki banklara hem şunuň ýaly maliýeleşdirmeklik şertleri elýeterdir. Munuň bilen baglylykda, berlen stawkalar bazar stawkalary diýip hasaplanylýar we berlen maliýe gurallary amortizasiýa bahasy boýunça bazar göterimli stawkasy bilen hasaba almaklygyň zerurlygy ýokdur.

Şertli borçnamalar

Şertli borçnamalar buhgalterçilik balansynda ykrar edilmeýär, ýöne olaryň üzülmeginiň netijesinde serişdeleriň yzyna alynmagy şübheli bolan ýagdaýyndan başga, maliýe hasabatlylygynda beýan edilýär. Şertli aktiw buhgalterçilik balansda ykrar edilmeýär, emma ykdysady peýdalaryň gelip düşmegi ähtimal bolanda, maliýe hasabatlylygynda beýan edilýär.

Paýdarlyk maýasy

Paýdarlyk maýasy başlangyç bahasy boýunça görkezilýär.

Diwidendler yglan edilen döwürde şahsy serişdeleriň azalmagy hökmünde ykrar edilýär. Hasabat senesinden soň yglan edilen diwidendler MHHÜ (IAS) 10 “Hasabat döwründen soňky wakalar” laýyklykda hasabat döwründen soňky hadysasy hökmünde garalýar we degişli görnüşde aýan edilýär.

Pensiýa borçnamalary

Türkmenistanyň kanunlarynyň talaplaryna laýyklykda Bank işgärleriň zähmet haklaryndan pensiýa gatançlarynyň möçberlerini tutup alýar we olary döwlet pensiýa gaznasyna geçirýär. Pensiýa üpjünçiliginiň ulgamy işgärlere edilýän umumy töleglerden göterim hökmünde iş berijiniň gündelik gatançlarynyň hasaplamasyny göz önünde tutýar. Şeýle çykdajylar işgärlere edilýän tölegleriň degişli döwründe ykrar edilýär. Pensiýa çykylanda ähli pensiýa tölegleri ýokarda agzalan pensiýa gaznasy tarapyndan geçirilýär. Bankyň Türkmenistanyň döwlet pensiýa ulgamyna gatnaşmaktan başga, pensiýa üpjünçiliginiň goşmaça çeşmeleri ýok. Mundan başga-da, Bankyň pensiýa çykanlaryndan soň işgärlere berilen ýa-da geçirimleri talap edýän beýleki berilýän wajyp bolan ýeňillikleri ýok.

Girdejileriň we çykadjylaryň ykrar edilmegi

Göterim girdejileriň we çykadjylaryň ykrar edilmegi

Maliýe aktiwleri boýunça göterim girdejileri eger Bank tarapyndan ykdysady peýdany gazanmaklygyň ýokary ähtimallygy bar bolanda we girdejileriň möçberi dogry kesgitlenilip bilinende ykrar edilýärler. Göterim girdejileri we çykadjylary hasaplama (hasaba ýazmak) ýörelgesi boýunça görkezilýärler hem netijeli göterim stawka usuly boýunça hasaplanylýarlar. Netijeli göterim stawka usuly diýip maliýe aktiwiniň ýa-da maliýe borçnamasynyň (ýa-da maliýe aktiwleriniň toparynyň ýa-da maliýe borçnamalarynyň toparynyň) amortizasiýa bahasynyň hasaplanylmagyndan, şeýle hem göterim girdejini ýa-da göterim çykadjyny degişli döwre degişli etmekden ybarat bolan usula düşünilýär.

Netijeli göterim stawka – bu maliýe aktiwiniň ýa-da maliýe borçnamasynyň garaşylýan hereket edýän möhletiniň dowamynda hasaplama geljekki pul töleglerini ýa-da pul serişdeleriniň gelip gowuşmalaryny maliýe aktiwiniň tutuş balans gymmatyna çenli ýa-da maliýe borçnamasynyň amortizirlenen gymmatyna çenli takyklykda diskontirleýän göterim stawkasy.

Adalatly baha boýunça bahalandyrylýan aktiwler boýunça alnan göterimler göterim girdejileri diýip klassifisirlenilýärler.

Komission girdejileriň we çykadjylaryň ykrar edilmegi

Ssuda hasaplarynyň açylmagy üçin niýetlenen komission haklary, şeýle hem karzlaryň berilmegi bilen baglanyşly degişli göni harajatlar, karzlar boýunça netijeli göterim stawkanyň düzedilmegi hökmünde ykrar edilýärler.

Karzy bermek boýunça borjyň bar bolmagy sebäpli, karzy bermek barada şertnamanyň baglaşylmagynyň ähtimallygynyň bolan ýagdaýynda, karzy bermek boýunça borjyň komission haklary soňky döwürleriň girdejileriniň düzümine (degişli göni çykadjylar bilen bilelikde) girýär we gelejekde karz boýunça hakyky girdejileriň düzedişi hökmünde ykrar edilýär. Eger karzy bermek boýunça borjyň ähtimallygy pes diýip bahalandyrylsa, karzy bermek boýunça borjyň komission haky karzy bermek boýunça borjyň hereket etmeginiň galan döwründe peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji barada hasabatda ykrar edilýär. Karzyň berilmegi bilen tamamlanmadyk karzy bermek boýunça borçlaryň hereket etmeginiň möhletiniň tamamlanmagy netijesinde karzy bermek boýunça borjyň komission haky onuň hereket edýän möhletiniň tamamlanýan senesinde peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji baradaky hasabatda ykrar edilýär.

Daşary ýurt walýutasynyň gaýtadan hasaplanylmagynyň usulyýeti

Daşary ýurt walýutasynyň aňladylan pul aktiwleri we borçnamalary 31-nji dekabry ýagdaýyna degişli alyş-çalyş nyrhy boýunça türkmen manadyna hasaplanylýar. Daşary ýurt walýutasynyň geçirilýän amallar amalyň senesinde hereket edýän hasaba alyş nyrhy boýunça ykrar edilýär. Şeýle hasaplamalardan emele gelen peýda we ýitgiler peýda ýa-da ýitgiler we gaýry jemlenen girdeji barada hasabatda daşary ýurt walýutasynyň geçirilýän amallaryň sap peýdasyna girizilýärler.

Alyş-çalyş nyrhy

Aşakda maliýe hasabatlylygynyň düzülmeginde Bank tarapyndan ulanylan, ýylyň ahyryndaky resmi alyş-çalyş nyrlary getirilýär:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
ABŞ dollary / Manat	3.5000	3.5000
Ýewro / Manat	3.8675	3.7300
Rus rubly / Manat	0.0389	0.0488

Ýolbaşçylaryň baha bermeleriniň we çaklamalarynyň ähmiýetli ulanylyş çäkleri

Maliýe hasabatlylygynyň taýýarlanylmagy Bankyň ýolbaşçylaryndan hasabatlylykda görkezilýän Bankyň aktiwleriniň we borçnamalarynyň möçberine, hasabat senesi ýagdaýyna şertli aktiwleriň we borçnamalaryň aýan edilmegine we hasabatlylykda görkezilýän hasabat döwri üçin girdejileriň we çykdaýlaryň möçberlerine täsir edýän baha bermeleriniň we çaklamalarynyň işlenilip taýýarlanylmagyny talap edýär. Bankyň ýolbaşçylary bolup geçýän şertlerde ýerlikli diýip hasap edýän bar bolan tejribesine we beýleki ýagdaýlara esaslanyp, hemişelik esasyda baha bermeleri we çaklamalary amala aşyrýar. Hakyky netijeler şu baha bermelerden tapawutlanyp biler. Bankyň maliýe ýagdaýyny beýan etmek üçin indiki baha bermeler we çaklamalar wajyp bolup durýar.

Karzlaryň we alynmaly hasaplaryň hümmetleriniň gaçmagynyň önüni almaklygyň ätiýaçlyklary

Bank öz ssudalaryny hümmetiň gaçmaklyk derejesine wagtly-wagtynda barlap durýar. Karzlaryň hümmetiniň gaçmagynyň önüni almaklygyň Bank ätiýaçlyklary hümmetiň gaçmagy esasynda emele gelen ýitgileri karzlaryň bukjasynda we debitor bergilikde ykrar etmek üçin döredilýär. Bank karzlaryň hümmetiniň gaçmagynyň önüni almaklygyň ätiýaçlygy bilen we debitor bergilik bilen bagly bolan hasaba alyşy bahalaryň näbelliliginiň wajyp çeşmesi diýip hasap edýär, olaryň (i) döwürden döwre üýtgemelere güýçli sezewar bolandygy sebäpli, borçlaryň ýerine ýetirilmezliginiň geljekki görkezijileri boýunça çaklamalar we hümmeti gaçan karzlar hem debitor bergilik bilen bagly bolan mümkin ýitgilere baha bermeklik işiň soňky netijelerine esaslanýanlygy üçin we (ii) Bankyň bahalandyrylan ýitgileri bilen hakyky ýitgileriniň arasyndaky islendik möhüm aratapawut Bankdan geljekki döwürlerde onuň maliýe hasabatlylygynda möhüm täsir edip biljek ätiýaçlyklary döretmekligi talap edýär.

Karz alyjynyň maliýe kynçylyklary bar bolan ýagdaýynda we şular ýaly görnüşli karz alyjylara degişlilikde az taryhy maglumatlar bar bolanda, Bank hümmetiň gaçmagyndan emele gelen islendik ýitginiň möçberine baha bermek üçin ýolbaşçylaryň pikirlenmesinden peýdalanýar. Şular ýaly, Bank eýe bolýan tejribesi, geçmişde müşderiniň özüniň alyp barşy, toparda karz alyjylar tarapyndan bergileriň üzülýän statusynda oňaýsyz täsiri görkezýän bar bolan maglumatlar, şeýle hem şu toparda aktiwler boýunça borçlaryň ýerine ýetirilmezligi bilen korrelýasiýa edýän milli ýa-da ýerli ykdysady şertleri esasynda geljekde pul serişdeleriniň hereketindäki üýtgemelere baha berýär. Ýolbaşçylar karz töwegelçiliginiň häsiýetnamalary we hümmetiň gaçmagy barada obýektiv maglumatlar, karzlaryň şu toparynda olara meňzeş bolanlar bilen aktiwler boýunça ýitgileriň ýüze çykmagynyň taryhy tejribesi esasynda bahalary ulanýarlar. Bank taryhy maglumatlarda aýan edilmedik gündelik ýagdaýlary ykrar etmek maksady bilen karzlaryň topary boýunça bar bolan maglumatlary düzetmek üçin ýolbaşçylaryň beren bahasyndan peýdalanýar.

Garaşylýan karz ýitgilerine baha bermekligiň subýektiv faktoryny öz içine alýandygyna üns bermeli. Bankyň ýolbaşçylary görkezilen hümmetiň gaçmaklyk möçberiniň çaklama maglumatlaryny göz önünde tutup, hasabat senesinde töwegelçiliklere sezewar bolan aktiwler boýunça bolup geçen ýitgileriň üstüni dolmak üçin ýeterlikdigini hasap edýär, emma belli bir döwürlerde Bankyň garaşylýan karz ýitgileri üçin görkezilen ätiýaçlyk bilen deňeşdirilende uly bolan ýitgileri çekjekdigi hem bolup biler.

Maliýe hasabatlylygynyň täze we gaýtadan garalan halkara ülnüleriniň ulanylmagy

Bank 2023-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin Bankyň her ýyllyk maliýe hasabatlylygyna degişlilikde güýje giren Maliýe hasabatlylygynyň Halkara ülnüleri baradaky Komiteti tarapyndan we Maliýe hasabatlylygynyň Halkara ülnüleriniň interpretasiýalary baradaky Komiteti (mundan beýläk “MHHÜIK” diýip atlandyrylýar) tarapyndan ykrar edilen aşakdaky täze ýa-da gaýtadan garalan ülnüleri we interpretasiýalary ulanýar:

- MHHS (IAS) 1 “Maliýe hasabatlarynyň görkezilmegi” girizilen düzedişler, maliýe hasabatynda maglumatlary aýan etmek kararlary kabul edilende talap edilýän materiallygy hakynda garaýyşlary döretmek boýunça hökmany däl amaly teklipleri berýär.
- MHHS (IAS) 12 “Girdeji üçin salgytlar” girizilen düzedişler käbir amallar boýunça yza süýşürilen salgytlary hasaba alnyşy düzgünleşdirýär.
- MHHS (IAS) 8 “Hasapçylyk syýasaty, buhgalter bahalarynyň üýtgemegi we ýalňyşlyklar” girizilen düzedişler buhgalter syýasaty bilen buhgalter hasabatynyň arasyndaky baglanyşygy aýdyňlaşdyrýan, buhgalteriýa syýasaty tarapyndan kesgitlenen maksada ýetmek üçin Bankyň buhgalter hasabatyny ösdürýändigini doly görkezýär.

- MHHS (IAS) 17 “Ätiyaçlandyryş şertnamalarynyň” täze standarty 2023-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan başlap ýa-da ondan soňky döwürler üçin ýyllyk hasabatlary güýje girýär. Bu standart ätiyaçlandyryş şertnamalary boýunça maglumatlary tanamak, ölçemek, görkezmek we aýan etmek ýörelgelerini kesgitleýär.

Şu täze standartlar we düzedişler Bankyň maliýe ýagdaýyna we işiniň netijelerine maddy täsir etmeýär.

Täze we gaýtadan garalan MHHÜ –nyň goýberlen, emma heniz güýje girizilmedikleri

Täze ülnüleriň, ülnüleriň goşmaçalarynyň we düşündirişleriniň käbiri 2023-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna heniz güýje girmediler we şu maliýe hasabatlylygynyň taýýarlanylmagynda ulanylmadylar. Görkezilen täze girizilen kadalardan aşakda agzalan ülnüleriň we düzedişleri Bankyň maliýe-hojalyk işlerine täsir etmegi mümkin. Bank görkezilen ülnüleri we düzedişleri güýje giren pursatyndan ulanyp başlamaklygy meýilleşdirýär. Täze ülnüleriň şu maliýe hasabatlylygyna mümkin etjek täsiriniň seljermesini Bank heniz geçirmedir.

Şu maliýe hasabatlylygynyň tassyklanan senesine, Bankyň möhletinden öň ulanylmagyny geçirmedik aşakdaky täze ülnüler we düşündirişler goýberildi, emma heniz güýje girizilmedi:

- MHHS (IAS) 7 “Pul serişdeleri hakynda hasabat” we MHHS (IAS) 7 “Maliýe gurallary”: maglumatlary aýan etmek” girizilen düzedişler üpjün edijini maliýeleşdirmek meýilnamalarynyň aç-açanlygyny we Bankyň borçnamalaryna we pul akymlaryna täsirini ýokarlandyryjak maksatly aç-açan talaplary girizer.
- MHHS (IAS) 1 “Maliýe hasabatlarynyň görkezilmegi” girizilen düzedişler borçnamalaryň bankyň azyndan 12 aý möhlet bilen möhleti yza süýşürmek hukugyna esaslanyp häzirki ýa-da uzak möhletli toparlara bölünmegini talap edýär, bu hasabat senesinde bolmaly we hasabat senesinde ähmiýetli bolmaly. Bu hukuk kompaniýanyň hasabat senesine ýa-da ondan ozal berjaý etmeli şertnamalaryna täsir edip biler.
- MHHS (IAS) 16 “Kärende” girizilen düzedişler täze üýtgeýän töleg hasaba alyş modelini hödürleýän we satyjy-kärendeçilerden satuw we kärende amallaryny täzeden bahalandyrmagy we mümkin täzeden dikeltmegi talap eder.
- MHHS S1 “Durnukly ösüş bilen baglanyşykly maliýe aýan etmegiň umumy talaplary” we MHHS S2 “Howanyň üýtgemegi bilen baglanyşykly maglumatlaryň aýan edilmegi” korporatiw dolandyryş, strategiýa we töwegelçilikleri dolandyrmak ugurlaryndaky durnuklylyk bilen baglanyşykly ähli mowzuklarda bank hasabatyny bermek üçin esas berýär. Bu standartlar şeýle hem, maýadarlaryň Bankyň geljekdäki pul akymlaryna baha bermegine täsir etmegine garaşylýan maglumatlary aýan etmek üçin niýetlenendir.

Bank bu täze ülnüleri we düzedişleri güýje girýän senesinden başlap ulanmagy maksat edinýär.

4. ARASSA GÖTERİM GIRDEJISI

2023-nji we 2022-nji ýylaryň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyllar üçin Bankyň göterim girdejileri we çykdaýylary aşakdaky görnüşde görkezilen:

	2023 ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna	2022 ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna
Göterim girdejileri şulary öz içine alýar:		
Amortizirlenen gymmat boýunça bahalandyrylýan maliýe aktiwleri boýunça göterim girdejileri:		
Müşderilere berlen karzlar boýunça	299,136	280,293
Doly üzülyänçä saklanýan maýa goýumlar boýunça	104	-
Gaýry maliýe gurallary	1,115	506
Amortizirlenen gymmat boýunça bahalandyrylýan maliýe aktiwleri boýunça göterim girdeji	300,355	280,799
Göterim çykdaýylary şulary öz içine alýar:		
Amortizirlenen gymmat boýunça görkezilýän maliýe borçnamalary boýunça göterim çykdaýylary:		
Gyssagly depozitler	(81,382)	(49,722)
Alnan zaýomlar	(20,774)	(7,541)
TMB-dan resurslar	(19,439)	(16,459)
Talap edilýänçä depozitler	(1,369)	(1,397)
Amortizirlenen gymmat boýunça görkezilýän maliýe borçnamalary boýunça göterim çykdaýylarynyň jemi	(122,964)	(75,119)
Göterimler hasaplanylýan aktiwler boýunça garaşylýan karz ýitgileri üçin ätiýaçlygyň emele gelmegine çenli arassa göterim girdejisi	177,391	205,680

5. KOMISSION GIRDEJILERI WE ÇYKDAJYLARY

2023-nji we 2022-nji ýylaryň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyllar üçin Bankyň komission girdejileri we çykdaýylary aşakdaky görnüşde görkezilen:

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin	2022-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin
Komission girdejileri		
Kassa amallary boýunça hyzmatlar üçin	24,170	21,718
Kepillikleri we zamunlyklary bermek boýunça hyzmatlar üçin	18,656	6,077
Pul geçirimleri boýunça hyzmatlar üçin	6,718	7,637
Ýol çekleri we plastik kartlar bilen hyzmatlar üçin	4,120	3,425
Hasaplary hyzmat etmek boýunça hyzmatlar üçin	470	516
Gaýry komission girdejiler	6,033	5,401
	60,167	44,774
Komission çykdaýylary		
Ýol çekleri we plastik kartlar bilen hyzmatlar üçin	3,529	2,716
Kassa amallary boýunça hyzmatlar üçin	1,399	1,807
Pul geçirimleri boýunça hyzmatlar üçin	894	1,182
Gaýry komission çykdaýylary	8	42
	5,830	5,747

6. DAŞARY ÝURT WALÝUTASY BILEN AMALLAR BOÝUNÇA ARASSA GIRDEJI

Bankyň 2023-nji we 2022-nji ýý. 31-nji dekabrynda tamamlanýan ýyllar boýunça daşary ýurt walýutasy bilen amallar boýunça arassa girdeji aşakdaky görnüşde görkezilen:

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin	2022-njy ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin
Söwda amallary, netto	5,277	7,101
Nyrh tapawutlary, netto	50	(245)
	<u>5,327</u>	<u>6,856</u>

7. AMALLAR ÇYKDAJYLARY

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyllary üçin Bankyň amallar çykdajylary aşakdaky görnüşde görkezilen:

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin	2022-njy ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin
Zähmet haky boýunça çykdajylar	13,833	11,810
Salgytlar (Peýda salgydyndan başga)	12,319	12,261
Esasy serişdeleriň we maddy däl aktiwleriň könelmesi	3,757	3,317
Hökmany pensiýa ätiýaçlandyryşy boýunça çykdajylar	2,592	2,255
Töleg-hasap serişdeleri girizmek boýunça çykdajylar	2,565	1,739
Inkassasiýa hyzmatlary üçin çykdajylar	2,076	1,361
Esasy serişdeleriň abatlaýyş işleri we saklanylmagy üçin çykdajylar	1,751	1,490
Gorag üçin çykdajylar	1,463	1,342
Jemagat çykdajylary	1,023	945
Aragatnaşyk çykdajylary	893	816
Marketing çykdajylary	545	882
Kanselýariýa degişlilikleri üçin çykdajylar	479	639
Ulanylmadyk Zähmet rugsatlary boýunça ätiýaçlyk döretmek	203	90
Ýangyç üçin çykdajylar	158	156
Iş sapar çykdajylary	120	69
Professional hyzmatlary tölemek boýunça çykdajylar	95	117
Blanklary taýýarlamak üçin çykdajylar	29	118
Gaýry çykdajylar	1,916	765
	<u>45,817</u>	<u>40,172</u>

8. PEÝDA SALGYDY

Bank Maliýe hasabatlylygynyň Halkara ülnülerinden tapawutlanyp biljek Türkmenistanyň salgyt kanunlarynyň talaplaryna laýyklykda amala aşyrylýan salgyt hasabynyň berlenleri esasynda bolup geýän döwür üçin salgyt boýunça hasaplamalary taýýarlaýar. 2023-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan başlap Türkmenistanyň çäklerinde Bank üçin peýda salgydyň stawkasy 20 göterime deň boldy.

Çykdajylaryň käbir görnüşleriniň salgyt salma maksatlary üçin hasaba alynmaýanlyklary sebäpli hem-de salgyt salynmaýan girdejiniň bar bolmagy zerarly, Bankda belli bir hemişelik salgyt aratapawutlary döreýär.

Gaýra goýlan salgyt maliýe hasabatlylygynyň maksady üçin aktiwleriň we borçlaryň hasaba alyş gymmatynyň we salgyt salma maksady bilen kesgitlenýän möçberiniň arasynda döreýän wagt aratapawutlarynyň sap salgyt täsirini (effektini) aýan edýär. 2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna bar bolan wagt aratapawutlary, esasan-da, girdejileriň we çykdajylaryň dürli hasaba alyş usullary, şeýle hem käbir aktiwleriň we borçnamalaryň hasaba alyş gymmaty bilen baglydyr.

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin	2022-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin
Häzirki peýda salgydy boýunça çykdajylar	33,844	21,293
Gaýra goýlan peýda salgydy boýunça tygşytlama	(17,323)	(8,416)
Peýda salgydy boýunça çykdajylar	<u>16,521</u>	<u>12,877</u>

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyllarda salgytlaryň tölenilmeği boýunça çykdajylaryň we buhgalterçilik hasaby boýunça peýdanyň arasyndaky baglanşyk aşakdaky görnüşde beýan edilýär:

	2023 ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna	Salgydyň effektiv stawkasy	2022 ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna	Salgydyň effektiv stawkasy
Salgyt salmadan öňki peýda	<u>178,489</u>		<u>153,042</u>	
Kesgitlenen stawka boýunça salgyt (20% we 8%)	35,698	20%	12,243	8%
Kesgitlenen stawkanyň üýtgemeginden (8%-den 20%) emele gelýän salgyt täsiri (effekt)	(21,419)	-12%	-	0%
Hemişelik aratapawutlardan emele gelýän salgyt täsiri (effekt)	<u>2,242</u>	1%	<u>634</u>	0%
Peýda salgydy boýunça çykdajy	<u>16,521</u>		<u>12,877</u>	

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna wagt aratapawutlaryndan emele gelýän salgyt täsiri (effekt) aşakdaky görnüşde beýan edilýär:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Peýda salgydy boýunça gaýra goýlan aktiwler:		
Müşderilere berlen karzlar boýunça garaşylýan karz ýitgilerine ätiýaçlyk	231,074	222,910
Borçnamalary ýerine ýetirmegiň kepillikleri boýunça ätiýaçlyk	2,835	2,020
Ulanylmadyk zähmet rugsatlary boýunça ätiýaçlyk	867	664
Peýda salgydy boýunça gaýra goýlan aktiwleriň jemi	<u>234,776</u>	<u>225,594</u>
Peýda salgydy boýunça gaýra goýlan borçnamalar:		
Göterim girdejileri	71,403	33,694
Peýda salgydy boýunça gaýra goýlan borçnamalaryň jemi	<u>71,403</u>	<u>33,694</u>
Arassa gaýra goýlan salgyt borçnamalary	<u>163,373</u>	<u>191,900</u>
Kesgitlenen 20% we 8% stawka boýunça arassa gaýra goýlan salgyt aktiwleri	<u>32,675</u>	<u>15,352</u>

Salgyt hasaby we bu maliýe hasabatlylygyň arasyndaky wagt aratapawutlary, şeýle hem aşakdakylar netijesinde, 2023-nji we 2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna gaýra goýlan salgyt aktiwlerine getirýärler:

	2022 ý. 31-nji dekabry	Girdejiler ýa-da ýitgiler barada hasabatda ykrar edildi	Maýanyň düzümünde ykrar edildi	2023 ý. 31-nji dekabry
Wagt aratapawutlar:				
Müşderilere berlen karzlar boýunça garaşylýan karz ýitgilerine ätiýaçlyk	17,833	28,382	-	46,215
Borçnamalary ýerine ýetirmegiň kepillikleri boýunça ätiýaçlyk	162	405	-	567
Ulanylmadyk zähmet rugsatlary boýunça ätiýaçlyk	53	121	-	174
Göterim girdejileri	(2,696)	(11,585)	-	(14,281)
Peýda salgydy boýunça gaýra goýlan aktiwleriň jemi	<u>15,352</u>	<u>17,323</u>	<u>-</u>	<u>32,675</u>

	2021 ý. 31-nji dekabry	Girdejiler ýa-da ýitgiler barada hasabatda ykrar edildi	Maýanyň düzümünde ykrar edildi	2022 ý. 31-nji dekabry
Wagt aratapawutlar:				
Müşderilere berlen karzlar boýunça garaşylýan karz ýitgilerine ätiýaçlyk	8,606	9,227	-	17,833
Borçnamalary ýerine ýetirmegiň kepillikleri boýunça ätiýaçlyk	-	162	-	162
Ulanylmadyk zähmet rugsatlary boýunça ätiýaçlyk	46	7	-	53
Esasy serişdeleriň amortizasiýasyna düzedişler	(7)	7	-	-
Göterim girdejileri	(1,709)	(987)	-	(2,696)
Peýda salgydy boýunça gaýra goýlan aktiwleriň jemi	<u>6,936</u>	<u>8,416</u>	<u>-</u>	<u>15,352</u>

9. PUL SERIŞDELERI WE OLARYŇ EKWIWALENTLERI

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri barada maglumat:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Türkmenistanyň Merkezi bankynda alnyp barylýan gündelik hasaby	1,138,960	785,868
Kassadaky pul serişdeler	<u>7,962</u>	<u>43,812</u>
	<u>1,146,922</u>	<u>829,680</u>

Pul serişdeleriniň hereketiniň hasabatynda getirilen pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri aşakdaky komponentleri öz içine alýarlar:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Kassadaky we Türkmenistanyň Merkezi bankyndaky pul serişdeleri	1,146,922	829,680
Beýleki banklardaky korrespondent hasaplary (Bellik 10)	29,112	33,481
Türkmenistanyň Merkezi bankyndaky hökmany ätiýaçlygy hasaba almazdan	(213,316)	(301,106)
	<u>962,718</u>	<u>562,055</u>

10. BANKLARDAKY SERIŞDELER

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna banklardaky serişdeler aşakdaky ýaly görkezilen:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Beýleki banklardaky korrespondent hasaplar	29,112	33,481
	<u>29,112</u>	<u>33,481</u>

11. MÜŞDERILERE BERILEN KARZLAR

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna müşderilere berlen karzlar barada maglumat:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Müşderilere berlen karzlar	12,627,295	11,269,222
Möhleti geçen göterimler	69,277	30,190
Hasaplanan göterimler	2,126	3,504
Garaşylýan karz ýitgileri üçin ätiýaçlygy hasaba almazdan	(231,074)	(222,910)
	<u>12,467,624</u>	<u>11,080,006</u>

Banklardaky serişdelere garaşylýan karz ýitgileri üçin ätiýaçlykdaky hereket barada maglumat:

	Garaşylýan karz ýitgileri üçin ätiýaçlyk
2021-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna	163,155
Ätiýaçlyklaryň döredilmegi	59,755
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna	222,910
Ätiýaçlyklaryň döredilmegi	8,164
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna	<u>231,074</u>

Aşakda karzlama sektorlary barada maglumat getirilendir:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Gurluşyk	10,042,760	8,398,829
Oba hojalyk	1,127,941	1,396,444
Önümçilik	879,467	828,812
Hyzmatlar	245,753	234,791
Ipoteka karzlary	187,580	221,769
Sarp ediji karzy	122,028	112,565
Ulag	9,294	12,294
Söwda	222	205
Gaýrylar	83,653	97,207
	<u> </u>	<u> </u>
Garaşylýan karz ýitgileri üçin ätiýaçlygy hasaba almazdan	(231,074)	(222,910)
	<u> </u>	<u> </u>
	<u>12,467,624</u>	<u>11,080,006</u>

Müşderilere berlen karzlar boýunça girew bilen üpjün etmeklik barada maglumat:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Zamunlyklar bilen	7,838,231	8,211,059
Gozgalmaýan emläk bilen	2,689,026	1,486,379
Müşderileriň serişdeleri bilen	1,581,138	1,182,284
Gozgalýan emläk bilen	590,303	423,194
	<u> </u>	<u> </u>
Garaşylýan karz ýitgileri üçin ätiýaçlygy hasaba almazdan	(231,074)	(222,910)
	<u> </u>	<u> </u>
	<u>12,467,624</u>	<u>11,080,006</u>

12. MAÝA GOÝUMLAR

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň maýa goýumlary aşakdaky görnüşde görkezilen:

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	2022-nji ýylyň 31-nji dekabry
APJ Mary Deri-Aýakgap	<u>4,000</u>	<u>-</u>
	<u>4,000</u>	<u>-</u>

Amortizasiýa bahasy boýunça bahalandyrylan maýa goýumlary, Bankyň şertnamalaýyn pul akymalaryny almak bilen tölenýän möhletine çenli saklamagy meýilleşdirýän APJ Mary Deri-Aýakgap obligasiýalary hökmünde görkezilýär. Bu obligasiýalaryň töleg möhleti 2 ýyl, göterim mukdary ýylda 7%.

13. ESASY SERIŞDELER

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň esasy serişdeleri aşakdaky görnüşde görkezilen:

	Binalar we desgalar	Kompýuterler we ofis enjamlary	Ulag serişdeleri	Mebel we degişlilikler	Jemi
Balans bahasy					
2021-nji ýylyň 31-nji dekabry	32,963	14,924	2,101	8,834	58,822
Gelip düşmeler	-	4,596	-	329	4,925
Hasapdan çykarylanlar	-	(67)	-	(42)	(109)
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	32,963	19,453	2,101	9,121	63,638
Gelip düşmeler	114	1,238	-	265	1,617
Hasapdan çykarylanlar	-	(162)	-	(41)	(203)
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	33,077	20,529	2,101	9,345	65,052
Toplanan amortizasiýa					
2021-nji ýylyň 31-nji dekabry	6,410	12,680	1,661	5,017	25,768
Bir ýylda hasaplanan	988	641	163	1,048	2,840
Hasapdan çykarylanlar	-	(29)	-	(29)	(58)
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	7,399	13,292	1,823	6,035	28,550
Bir ýylda hasaplanan	992	808	125	1,089	3,014
Hasapdan çykarylanlar	-	(108)	-	(30)	(138)
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	8,391	13,992	1,948	7,094	31,426
Sap balans bahasy					
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	25,564	6,161	278	3,086	35,088
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	24,686	6,537	153	2,251	33,626

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna alnan karzlar (zaýom) boýunça üpjünçilik hökmünde girewde bolan esasy serişdeler bolmandyr.

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna ulanylyan doly amortizirlenen esasy serişdeleriň bahasy, degişlilikde, müň 13,665 manada we 11,116 müň manada deň boldy.

14. MADDY DÄL AKTIWLER

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň maddy däl aktiwleri barada maglumat aşakda görkezilen:

	Jemi
Balans bahasy	
2021-nji ýylyň 31-nji dekabry	4,425
Gelip düşmeler	300
Hasapdan çykarylanlar	(220)
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	4,505
Gelip düşmeler	2,445
Hasapdan çykarylanlar	(155)
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	6,795
Toplanan amortizasiýa	
2021-nji ýylyň 31-nji dekabry	2,316
Bir ýylda hasaplanan	477
Hasapdan çykarylanlar	(220)
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	2,573
Bir ýylda hasaplanan	743
Hasapdan çykarylanlar	(155)
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	3,161
Sap balans bahasy	
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	1,932
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	3,634

Bankyň maddy däl aktiwleri esasan “Smart Wista” bank kartlarynyň hasaba alyşy boýunça programma üpjünçiligi we amaly we buhgalteriýa hasabyny ýöretmek üçin “Kolwir” programma üpjünçiligi bilen görkezilen.

15. GAÝRY AKTIWLER

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň gaýry aktiwleri barada maglumat:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Maliýe		
Prosessing merkezi bilen hasaplar	21,781	11,291
Alynmaly hasaplar	13,274	691
Kepillik depozitleri	734	721
Gaýry	92	-
	35,881	12,703
Maliýe däl		
Öňünden tölenen çykdajylar	4,781	6,270
Hakujy görmüşinde tölenen salgytlar	1,920	22,990
Haryt-maddy gymmatlyklary	1,515	1,678
Gaýry	-	19
	8,216	30,957
	44,097	43,660

16. MÜŞDERILERİN SERİŞDELERİ

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň müşderileriniň serişdeleri barada maglumat aşakdaky görnüşde görkezilen:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Gyssagly depozitler	2,189,244	1,592,739
Talap edilýänçä hasaplar	2,037,507	2,762,180
	<u>4,226,751</u>	<u>4,354,919</u>

17. ALNAN KARZLAR

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň alan karzlary (zaýom) barada maglumat:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Türkmenistanyň Merkezi banky	8,636,687	6,780,894
Türkmenistanyň Döwlet Daşary Ykdysady İş banky	173,692	188,795
Türkmenistanyň Ösüş banky	155,667	237,536
	<u>8,966,046</u>	<u>7,207,225</u>

Türkmenistanyň Merkezi bankyndan alnan karzlar döwlet maksatnamalaryň çäklerinde alnan uzak möhletli karzlar bolup, göterim stawkasy ýyllyk 0% - 5%, üzüliş möhleti bolsa 5 ýyldan 20 ýyla çenli üýtgeýändir.

Alnan karzlar boýunça hereket aşakdaky görnüşde görkezilen:

	Alnan karzlar
2021-nji ýylyň 31-nji dekabry	<u>5,369,784</u>
Gelip düşmeler	2,028,072
Göterimleriň hasaplanylmagy	24,000
Esasy berginiň tölenilmegi	(198,840)
Göterimleriň tölenilmegi	<u>(15,791)</u>
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	<u>7,207,225</u>
Gelip düşmeler	2,514,392
Göterimleriň hasaplanylmagy	40,213
Esasy berginiň tölenilmegi	(761,212)
Göterimleriň tölenilmegi	<u>(34,572)</u>
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	<u>8,966,046</u>

18. GAÝRY BORÇNAMALAR

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň gaýry borçnamalary barada maglumat:

	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Maliýe borçnamalar		
Borçnamalary ýerine ýetirmek kepillikleri boýunça ätiýaçlyk	2,835	2,020
Prosessing merkezi bilen hasaplar	1,556	1,004
Ulanylmadyk zähmet rugsatlary boýunça ätiýaçlyk	867	664
Gaýrylar	400	116
Maliýe borçnamalar	<u>5,658</u>	<u>3,804</u>
Maliýe däl borçnamalar		
Tölenilmeli salgytlar	<u>4,731</u>	<u>7,415</u>
	<u>4,731</u>	<u>7,415</u>
	<u>10,389</u>	<u>11,219</u>

Ulanylmadyk zähmet rugsatlary boýunça ätiýaçlykdaky hereket aşakdaky görnüşde görkezilen:

	Ulanylmadyk zähmet rugsatlary boýunça ätiýaçlyk
2021-nji ýylyň 31-nji dekabry	<u>574</u>
Ätiýaçlyklaryň döredilmegi	<u>90</u>
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	<u>664</u>
Ätiýaçlyklaryň döredilmegi	<u>203</u>
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	<u>867</u>

19. PAÝDARLYK MAÝASY

2023-nji we 2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna tölenen hasaba alnan paýnamanyň möçberi, deňşililikde, 231,000 müň manat boldy.

2023-nji ýylda Bank 2021-nji ýylyň netijelerine görä 69.300 müň manat möçberinde paýdarlara diwidend yglan etdi we töledi.

2022-nji ýylda Bank 2021-nji ýylyň netijelerine görä yglan edilen we paýdarlara tölenen diwidendeleriň möçberi 9,702 müň manat boldy.

2023-nji we 2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň paýnamasy aşakdaky ýaly görkezilýär:

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabry		2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	
	Pul möçberi	Paý	Pul möçberi	Paý
Ýönekeý paýnamalar				
«Colvir Software Solution Limited» kompaniýasy	78,456	37.36%	78,456	37.36%
Begjanowa A.	8,211	3.91%	8,211	3.91%
“Myradym” hususy kärhanasy	7,833	3.73%	7,833	3.73%
“Çeper gurluşyk” hususy kärhanasy	7,812	3.72%	7,812	3.72%
Nurymow A.	7,812	3.72%	7,812	3.72%
Çaryýew D.	6,153	2.93%	6,153	2.93%
Demirji B.	6,153	2.93%	6,153	2.93%
Mämmedow K.	4,925	2.35%	4,925	2.35%
Dadaýew S.	4,473	2.13%	4,473	2.13%
“Altyn Akaba” hususy kärhanasy	4,284	2.04%	4,284	2.04%
“Aga Gurluşyk” hojalyk jemgyýeti	3,906	1.86%	3,906	1.86%
“Hoşzaman” hususy kärhanasy	3,864	1.84%	3,864	1.84%
“Aýyk meňli” hususy kärhanasy	3,229	1.54%	3,229	1.54%
Muradowa J.	3,077	1.47%	3,077	1.47%
Mollagylyjow Ş.	2,735	1.30%	2,735	1.30%
“Dürli ýaz” hususy kärhanasy	2,730	1.30%	2,730	1.30%
Aganiýazow M.	2,457	1.17%	2,457	1.17%
Hudaýberdiýew M.	2,405	1.15%	2,405	1.15%
Bazarow M.	2,231	1.06%	2,231	1.06%
Amansahadow K.	2,058	0.98%	2,058	0.98%
Orazow B.	2,042	0.97%	2,042	0.97%
Gaýry	43,154	20.54%	43,154	20.54%
	<u>210,000</u>	<u>100.00%</u>	<u>210,000</u>	<u>100.00%</u>

2022-nji ýylyň 6-njy maýynda Bank 21,000 müň manat möçberde ýeňillikli paýnamalary çykardy. Emissiýanyň şertlerine görä, islendik döwürde bu paýnamalaryň girdejisi 5% -den aşak düşýän bolsa, Bank ýeňillikli paýnamalaryň eýelerine kesgittenen 5% stawka boýunça diwidend tölemegi öz üstüne alýar.

2023-nji we 2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň ýeňillikli paýnamalaryň eýeleri aşakdaky ýaly görkezilýär:

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabry		2022-nji ýylyň 31-nji dekabry	
	Pul möçberi	Paý	Pul möçberi	Paý
Ýeňillikli paýnamalar				
Nurymow A.	3,675	17.50%	-	0.00%
Poladow M.	3,507	16.70%	3,507	16.70%
Poladow S.	3,491	16.62%	3,491	16.62%
“Nurly Meýdan” daýhan birleşigi	2,998	14.28%	2,998	14.28%
Muhammedow A.	1,848	8.80%	1,848	8.80%
Çaryýew M.	1,848	8.80%	1,848	8.80%
Dadaýew W.	1,297	6.18%	1,297	6.18%
“Gujurly Inžener” hususy kärhanasy	-	0.00%	3,675	17.50%
Gaýry	2,336	11.12%	2,336	11.12%
	<u>21,000</u>	<u>100.00%</u>	<u>21,000</u>	<u>100.00%</u>

20. ŞERTLI MALİYE BORÇNAMALARY

Karz häsiyetli borçnamalar

Şu gurallaryň esasy maksady müşderilere zerur bolanda serişde berilmegini üpjün etmek bolup durýar. Üçünji taraplaryň önündäki borçnamalaryň müşderi tarapyndan ýerine ýetirip bolmadyk ýagdaýynda tölegleri amala aşyrmak boýunça Bankyň gaýtarylmaýan borçnamalaryny aňladýan kepillikler we kepillendirilen akkreditiwler karzlar we bergiler ýaly karz töwekgelçiliginiň şol bir derejesine eýedir. Belli bir şertler ýerine ýetirilende şertleşilen bahasynyň çäklerinde tölegleriň müşderileriň adyndan amala aşyrmak boýunça Bankyň ýazmaça borçlary bolup durýan resminamalaýyn we söwda akkreditiwleri harytlaryň degişli gowşurylyşy we pul depozitler bilen üpjün edildi we degişlilikde göni karz almakdan has az töwekgelçilik derejesine eýedir.

Karzlar bermek boýunça borçnamalar karzlar, kepillikler ýa-da akkreditiwler görnüşinde karzlar bermek üçin ýolbaşçylar tarapyndan tassyklanan mukdarlaryň ulanylmadyk bölegini öz içine alýar. Karzy bermek baradaky borçnamalar barada aýdylanda, Bank eger-de ulanylmadyk mukdarlar ulanylmaly bolsa, ulanylmadyk borçnamalaryň umumy mukdaryna deň mukdarda ýitgä sezewar bolup biler.

Şeýle-de bolsa, ýitginiň ähtimal bahasy, ulanylmadyk borçnamalaryň umumy mukdaryndan azdyr, sebäbi karz borçnamalarynyň köpüsi müşderileriň käbir karz talaplaryna laýyk gelmegine baglydyr. Bank karz bilen baglanyşykly borçnamalaryň möhletiniň gutarýan wagtyna gözegçilik edýär, sebäbi uzak möhletleýin borçnamalar gysga möhletli borçnamalara garanynda karz töwekgelçiliginiň has ýokary derejesini alýar. Karz ýitgileri boýunça kömek pullary, karzlar we müşderilere öňe gidişlikler üçin karz ýitgilerine degişlidir.

Borçnamalary ýerine ýetiriş kepillikleri

Borçnamalary ýerine ýetiriş kepillikleri - bu şertnama boýunça beýleki tarap şertnamada göz önünde tutulan borçlary ýerine ýetirmese, öwezini dolmagy göz önünde tutýan şertnamalardyr. Şeýle şertnamalar karz töwekgelçiligini geçirmeýär. Borçnamalary ýerine ýetiriş kepillikleriň şertnamasy boýunça töwekgelçilik ätiýaçlandyrylan hadysanyň bolmagydyr (ýagny şertnama boýunça beýleki tarap tarapyndan şertnamada göz önünde tutulan borçnamany ýerine ýetirmezlik). Bank beýle kepillikler boýunça taryhy taýdan töleg geçirmedi we şonuň üçin şeýle tölegler barada taryhy maglumatlar ýokdur. Şunuň bilen baglanyşykly Bank bu borçnamalaryň kepillikleri boýunça garaşylýan karz ýitgilerini hasaplamak üçin MHHÜ (IFRS) 9 laýyklykda garaşylýan karz ýitgileriniň modelini ulanmak kararyna geldi.

Aşakda kepillik mukdary bilen görkezilen borçnamalaryň kepillikleriniň we kepillikleriň konsentrasiýasynyň töwekgelçilikleri barada maglumat berilýär:

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabry	2022-nji ýylyň 31-nji dekabry
Hakuýy tölegini yzyna gaýtarmak kepillikleri	957,437	347,031
Tölegiň kepilligi	567,903	120,163
Karz üpjünçiligiň kepillikleri	42,219	-
Borçnamalaryň ýerine ýetirilmeginiň kepilligi	16,646	18,024
Bäsleşik kepillikleri	2,835	2,020
	<u>1,587,040</u>	<u>487,238</u>
Garaşylýan karz ýitgileriniň ätiýaçlygyny hasaba almazdan	<u>(2,835)</u>	<u>(2,020)</u>
	<u>1,584,205</u>	<u>485,218</u>

Garaşylýan karz ýitgileriniň ätiýaçlygyndaky hereket aşakdaky görnüşde görkezilen:

	2023-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna	2022-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylyna
1-nji ýanwar ýagdaýyna	2,020	2,390
Ätiýaçlyklary döretmek	815	-
Ätiýaçlyklary dikeltmek	-	(370)
31-nji dekabry ýagdaýyna	2,835	2,020

2023-nji we 2022-nji ýý. 31-nji dekabry ýagdaýyna borçnamalary ýerine ýetirmeginiň ähli kepillikleri Tapgyr 1-e klassifisirlenýär.

Amal kärendesiniň şertnamalary boýunça borçnamalar

2023-nji we 2022-nji ýý. 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň amal kärendesi boýunça hereket edýän şertnamalary ýokdy.

Düýpli harajatlar boýunça borçnamalar

2023-nji we 2022-nji ýý. 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň düýpli harajatlar boýunça borçnamalary ýokdy.

Kazyýet hak islegleri

Hasabat senesi ýagdaýyna Bank özüniň garşysyna gozgalan kazyýet işlerine garamaklyga çekilmedi.

Salgyt salnysy

Türkmenistanyň salgyt kanunlarynda dürli düşündirişler berilýär we ol üýtgetmelere sezewar edilen. Salgyt edaralary kanunlara düşündiriş berenlerinde we salgyt hasaplamalarynyň barlagynda has berk garaýyşy ulanyp bilerler.

Ýolbaşçylaryň pikiri boýunça, hasabat seneleriň ýagdaýyna kanunlaryň degişli düzgünleri olar tarapyndan dogry düşündirilýän, we Bankyň ýagdaýy salgyt kanunlarynyň nukdaýnazaryndan, durnukly bolup galar.

Ykdysady ýagdaý

Bankyň esasy ykdysady işleri Türkmenistanda amala aşyrylýar. Türkmenistanyň ykdysady ýagdaýyna täsir edýän kanunçylyk we kadalaşdyryjy resminamalaryň köplenç üýtgeşmelere sezewar edilýändigini sebäpli, Bankyň aktiwleri we amallary syýasy hem ykdysady ýagdaýyň ýaramazlaşan ýagdaýynda töwekgelçilige sezewar bolup bilinerler.

Maliýe aktiwleriň öwez dolup bilijiligi

2023-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň maliýe aktiwleri 13,683,539 müň manada (2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna bolsa 11,955,870 müň manada) deň boldular. Şu maliýe aktiwleriň ýokary derejede öwez dolup bilijiligi, dürli ýurtlarda ykdysady durnuklylygy gazanmak üçin görülyän fiskal we gaýry çäreleriň netijeliligine, ýagny, Bankyň gözegçiliginde bolmadyk hadysalara baglydyr. Maliýe aktiwleriň öwez dolup bilijiligi hasabat senesine bar bolan şertler esasynda Bank tarapyndan kesgitlenilýär. Bankyň ýolbaşçylary, bar bolan ýagdaýlara we maglumatlara esaslanyp, häzirki wagtda maliýe aktiwleri üçin goşmaça ätiýaçlyklary döretmek üçin zerurlygynyň ýokdugyny hasap edýärler.

Amal gurşawy

Has ösen bazarlardan tapawutlykda, Türkmenistan ýaly ösýän ýurtlaryň bazarlary dürli töwekgelçilikleriň, şol sanda ykdysady, syýasy, durmuş, hukuk we kanunçylyk töwekgelçilikleriniň täsirine sezewar edilen. Geçmiş tejribesinden belli bolşy ýaly, hem ähtimal hem-de hakyky bar bolan maliýe kynçylyklar, ösýän ykdysadyýetli ýurtlaryň maýa goýumlaryna mahsus bolan ähtimal töwekgelçilikleriň derejesiniň köpelmegi bilen deň derejede, tutuş ýurduň ykdysadyýetine şeýle hem, aýratynda, onuň maýa goýum ýagdaýyna ýaramaz täsir edip biler.

Türkmenistanda iş bilen baglanyşykly hereketi normativ-hukuk taýdan düzgünleşdirmek henizem üýtgeşmelere sezewar bolýar. Türkmenistanda öz işini amala aşyran Bank salgyt, walýuta we gümrük kanunçylyklarynyň, şeýle hem başga hukuk we fiskal çäklendirmeleriň dürli düşündirişleriniň ähtimallygynyň barlygyna uçraýar. Türkmenistanyň gelejekki ösüş ugry köp babatda döwletler tarapyndan görülyän ykdysady, salgyt we pul-karz syýasatynyň çäreleri, şeýle hem ýurtlarda normativ-hukuk binýadyndaky we syýasy ýagdaýyndaky üýtgeşmeler bilen kesgitlenilýär.

Şu maliýe hasabatlylyk şu kesgitsizligiň gelejekde çözülmegi sebäpli zerur bolup biljek haýsydyr düzedişleri öz içine almaýar. Mümkün düzedişler hasabatlylyga şol döwürde girizilip bilner, haçan-da, olaryň aýan edilmegi äýdyň bolanda we olaryň san ululygyny kesgitlemeklik mümkinçiligi bolanda.

21. BAGLANYŞYKLY TARAPLAR BILEN AMALLAR

Her mümkin baglanyşykly tarapa garalanda diňe bir olaryň hukuk görnüşine däl-de, eýsem gatnaşyklarynyň mazmunyna esasy üns berilýär.

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyllary ýagdaýyna maliýe ýagdaýy baradaky hasabatda baglanyşykly taraplaryň amallary esasynda ýüze çykan möçberler:

	2023 ý. 31-nji dekabry			2022 ý. 31-nji dekabry		
	Baglanyşykly taraplar bilen amallar	Ortaça ölçenen stawka	Maliýe hasabatlylygynyň maddalaryna laýyklykda topar boýunça jemi	Baglanyşykly taraplar bilen amallar	Ortaça ölçenen stawka	Maliýe hasabatlylygynyň maddalaryna laýyklykda topar boýunça jemi
Aktiwler:						
Müşderilere berlen karzlar	487,358	2.31%	12,467,624	636,897	2.75%	11,080,006
Borçnamalar:						
Müşderileriň serişdeleri	200,913	4.78%	4,226,751	387,046	4.76%	4,354,919

2023-nji we 2022-nji ýylyň 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyllaryň peýda ýa-da ýitgi we gaýry jemlenen girdeji baradaky hasabatda baglanyşykly taraplar bilen amallar boýunça ýüze çykan aşakdaky möçberler görkezildi:

	2023 ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylda		2022 ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýylda	
	Baglanyşykly taraplar bilen amallar	Maliýe hasabatlarynyň maddalary bilen laýyklykda topar boýunça jemi	Baglanyşykly taraplar bilen amallar	Maliýe hasabatlarynyň maddalary bilen laýyklykda topar boýunça jemi
Göterim girdejileri		18,734		20,456
Amallar girdejileri:				
Esasy dolandyryjy işgärlere pul haky		555		492
		13,833		11,810

Baglanyşykly taraplaryň gatnaşyklary baradaky maglumat aşakdaky ýaly görkezilen:

MALIÝE ÝAGDAÝY BARADA HASABAT

	Kontragent	Taraplaryň baglanyşygy
Müşderilere berlen karzlar	Fiziki we ýuridiki şahslar	Bankyň paýdarlary
Müşderileriň serişdeleri Müşderilere berlen karzlar	Fiziki we ýuridiki şahslar	Bankyň paýdarlary

PEÝDA ÝA-DA ÝITGI WE GAÝRY JEMLENEN GIRDEJI BARADA HASABAT

Göterim girdejileri	Fiziki we ýuridiki şahslar	Bankyň paýdarlary
Esasy dolandyryjy işgärlere pul haky	Fiziki şahslar	Bankyň Ýolbaşçylary

22. MAÝANY DOLANDYRMAK

Bank karz (zaýom) alnan serişdeleriň we öz maýasynyň gatnaşygynyň optimizasiýasy arkaly paýdaryň peýdasyny köpeldip, öz işlerini dowam etdirmekligi üpjün etmek üçin maýany dolandyrmaklygy amala aşyrýar.

Bankyň maýasynyň düzümi esaslandyryjynyň maýasy görnüşinde bolup durýar. Ol goýberlen maýany, ätiýaçlyklary we paýlanylmadyk peýdany öz içine alýar. Bu bolsa maýadaky üýtgemeler baradaky hasabatda beýan edilýär.

Maýanyň düzümi Bankyň ýolbaşçylary tarapyndan wagtly-wagtynda saýgarylýar. Şu saýgarmanyň barşynda ýolbaşçylar, aýratyn-da, maýanyň gymmatyny we maýanyň her topary bilen bagly bolan töwekgelçilikleri seljerýärler. Ýolbaşçylaryň teklipleri esasynda Bank paýlanylmadyk peýdany goşmaça kapitallaşdyrmak, goşmaça karz (zaýom) serişdeleri çekmek ýa-da hereket edýän karzlar (zaýom) boýunça tölegleri geçirmek arkaly maýanyň düzüminiň düzedilmegini geçirýär.

23. PRUDENSIAL TALAPLAR

Maýanyň ýeterlilikini üpjün etmek maksady bilen kesgitlenen mukdar görkezijilere laýyklykda Bank maýanyň umumy möçberiniň (12%) töwekgelçiligi göz önünde tutup, ölçenen aktiwleriň umumy möçberine bolan gatnaşygynyň iň pes jemlerine we normatiwlerine degişli bolan talaplary ýerine ýetirmäge borçly.

Normatiw hümmetiň gaçmagynyň önüni almak üçin ätiýaçlygy hasaba almazdan aktiwler we balansdan daşary borçnamalar üçin töwekgelçilige şu aşakdaky bahalary ulanmak bilen Bazeli Ylalaşygynda bellenen düzgünlere laýyklykda hasaplanan.

Ady	Kesilen stawkasy
Pul serişdeleri we TMB-daky hasaplar	0%
Döwlet karz gymmatly kagyzlary we YHÖG ýurtlarynyň karz gymmatly kagyzlary	0%
Döwlet kepillikleri we altyn bilen üpjün edilen ssudalar	0%
YHÖG ýurtlarynyň banklaryndaky serişdeler we YHÖG ýurtlarynyň bank kepillikleri bilen üpjün edilen aktiwler	20%
Banklardaky serişdeler 1 ýyla çenli	20%
Ýerli kompaniýalaryň we ýerli ygtyýarlandyrylan edaralaryň karz gymmatly kagyzlary	20%
Ýerli kompaniýalaryň karz gymmatly kagyzlary görnüşindäki kepillikler bilen üpjün edilen ssudalar	20%
Hökümetiň karary bilen uzaldylan ssudalar	20%
Ipoteka zaýomlary	50%
Müşderilere berilen karzlar	100%
Gaýry aktiwler	100%

Bankyň maýasynyň hakyky möçberi we koeffisiýentleri aşakda görkezilen:

	2023 ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin	2022ý. 31-nji dekabrynda tamamlanan ýyl üçin
Maýanyň hereketi		
Ýylyň başyna	465,836	314,373
Eýeler bilen amallar	(69,300)	11,298
Ýyllyk jemlenen girdeji	161,968	140,165
Ýylyň ahryna	558,504	465,836
	2023 ý. 31-nji dekabry	2022 ý. 31-nji dekabry
Regulýatiw maýanyň düzümi:		
Birinji derejeli maýa:		
Bankyň öz maýasy	558,504	465,836
Maddy däl aktiwleriň arassa balans bahasyny hasaba almazdan	(3,634)	(1,932)
Regulýatiw maýanyň hemmesi	554,870	463,904
Töwekgelçiligi hasaba alnyp hasaplanan aktiwler	4,840,838	4,044,290

Bankyň maýasynyň möçberi we maýanyň barabarlyk koeffisienti aşakdaky görnüşde görkezilen:

Maýanyň möçberi we gatnaşygy	Hakyky möçber	Maýanyň ýeterlilik maksatlary üçin	Maýanyň ýeterlilik maksatlary üçin gatnaşyk	Iň pes talap edilýän gatnaşyk
2023-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna				
Maýanyň hemmesi	558,504	554,870	11.5%	10%
Birinji derejeli maýa	558,504	554,870	11.5%	7%
2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna				
Maýanyň hemmesi	465,836	463,904	11.5%	10%
Birinji derejeli maýa	465,836	463,904	11.5%	7%

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna maýanyň barabarlygyny hasaplamak maksatlary üçin bellenen umumy maýa birinji derejeli maýadan ybarat boldy.

24. TÖWEGELÇILIKLERI DOLANDYRMAKLYK SYÝASATY

Töwekgelçilikleri dolandyrmaklyk Bankyň alyp barýan işinde wajyp orny tutýar. Bankyň işlerine mahsus bolan esasy töwekgelçilikler:

- Karz töwekgelçiligi;
- Amallar töwekgelçiligi;
- Likwidiligiň töwekgelçiligi;
- Bazar töwekgelçiligi.

Töwekgelçilikleri dolandyrmagyň täsirli we netijeli syýasatyny üpjün etmek üçin Bank töwekgelçilikleri dolandyrmagyň esasy ýörelgelerini kesgitledi. Olaryň esasy maksady Banky düýpli töwekgelçiliklerden goramakdan we oňa meýilleşdirilen görkezijileri gazanmaga ýardam bermekden ybarat. Görkezilen ýörelgeler aşakdaky töwekgelçilikleriň dolandyrylmagynda Bank tarapyndan ulanylýar:

Karz töwegelçiligi

Bank karz töwegelçiligine, ýagny, maliýe guraly boýunça bir tarap tarapyndan borçnamalarynyň ýerine ýetirilmeginiň töwegelçiligine, we şol sebäpli, beýleki tarapda maliýe ýitgisiniň ýüze çykmagyna sezewar edilýär.

Belli bir çäklerde töwegelçilikleriň dolandyrylmagy we olaryň monitoringi Karz komitetlary we Bankyň Ýolbaşçylary tarapyndan amala aşyrylýar. Karz amalary boýunça ähli maslahatlar (karz (zaýom) alyjylar üçin bellenen çäklendirmeler, ýa-da karz şertnamanyň goşmaçalary we ş.m.) Karz komitetiniň islendik gös-göni hereketinden öň ýolbaşçylar tarapyndan garalýar we tassyklanylýar. Töwegelçilikleri dolandyrmak boýunça gündelik iş Karz administrirleme bölümi tarapyndan amala aşyrylýar.

Bank karz töwegelçiligiň monitoringini amala aşyrmak we karz bukjasyň konsentrasiasyny çäklendirmek boýunça meseleleri öz içine alýan karz töwegelçiliginiň dolandyrylmagy boýunça syýasatlary we amalary işläp düzdi. Bankyň karz syýasaty Müdiriýetiň Başlygy tarapyndan saýgarylýar we tassyklanylýar. Bank bir karz (zaýom) alyja ýa-da karz (zaýom) alyjylaryň toparyna degişlilikde, şeýle hem ykdysadyýetiň ulgamlary boýunça kabul edilýän töwegelçiligiň möçberini çäklendirýän çäk möçberleri kesgitlemek arkaly karz töwegelçiliginiň derejelerini düzýär. Bellenen çäk möçberlerine hakyky töwegelçilikleriň gündelik monitoringi geçirilýär.

Karz töwegelçiligine duçar bolujylyk karz (zaýom) alyjylaryň we ähtimal karz (zaýom) alyjylaryň görümleriň we esasy möçberiniň tölenilmege bilen bagly bolan borçnamalar boýunça jogap bermek ukyplylygyny wagtly-wagtynda seljermekligiň esasynda, şeýle hem şol zerurlygyň ýüze çykmagynda şu karz çäk möçberleriniň üýtgemegi arkaly yzarlanylýar. Karz töwegelçiligine duçar bolujylyk şeýle hem üpjünçiligi almak arkaly hem-de edara görnüşündäki taraplar we şahsy adamlar tarapyndan berlen kepillikleri almak arkaly düzgünleşdirilýär. Şeýle görnüşli töwegelçilikler hemişelik monitoringe sezewar edilýärler we ýylda bir gezekden az bolmadyk döwürleýinlik bilen seljirilýärler.

Bank kontragentiň görnüşini, şeýle hem töwegelçiligiň profili bilen kesgittenilýän üç esasy segment üçin GKÝ hasaplamak üçin modelleri işläp düzdi. Segmentler töwegelçiligiň parametrlerine baha bermek üçin ulanylýan çemeleşmeleri kesgitleýärler, emma şunda GKÝ hasaplamagyň umumy konsepsiasy ähli üç segment üçin birmeňzeş. Şu segmentler aşakdakylary öz içine alýarlar:

1. Banklaryň bergi gymmatly kagyzlaryna maýa goýumlar we karz edaralaryndaky serişdeler (mundan beýläk “Bank” diýip atlandyrylýar);
2. Korporatiw müşderilere berlen zaýomlar, şol sanda korporatiw müşderilerden we döwlet kompaniýalaryndan uzak möhletli debit bergisi (mundan beýläk “Korporatiw zaýomlar” diýip atlandyrylýar);
3. Bölek satuw müşderilere berlen zaýomlar (“Bölek satuw zaýomlar”)

Derejelere paýlamak

MHHÜ 9 laýyklykda maliýe gurallary hümmetiň gaçmagynyň aşakdaky derejeleri boýunça klassifisirlenilýärler:

- 1-nji dereje: hasabat senesinde karz töwegelçiliginiň düýpli ýokarlanma alamaty bolmadyk maliýe gurallary;
- 2-nji dereje: ilki başda ykrar edilen pursatyndan karz töwegelçiliginiň düýpli ýokarlanmasy syn edilýän maliýe gurallary;
- 3-nji dereje: defolt wakasy bolup geçen maliýe gurallary.

Derejelere paýlamagyň kriteriýalary

Her hasabat senede aşakda berilen tertipde maliýe gurallarynyň Derejelere paýlanylmagy amala aşyrylýar. Bank karz töwegelçiliginiň bolaýmagy mümkin ýaramazlaşmasy oňnatlyk derejede ýüze çykarylyp biliner ýaly, karz töwegelçiliginiň derňewi üçin köp faktorly we bitewi çemeleşmäni ulanylýar. Ol Derejäniň kesgittenilmeginiň hil we mukdarlaýyn bolan ähli elýeter maglumatlary ulanmak bilen amala aşyrylýandygyny aňladýar:

1. “Defolt” düşüňjani kesgitlemek

Defolt kesgitlemesine laýyk gelýän maliýe aktiwleri (aşak serediň) 3-nji Derejä klassifisirlenilýärler. Defolt kesgitlemesi möhletli geçmegiň kriteriýalaryny hem kontragentiň tölemäge ukyplylygyny gurşap alýar:

- a. korporativ zaýomlar üçin möhletiň geçmegi: zaýom boýunça 90 günden ýokary möhletiň geçmegi.
- b. bölek satuw müşderiler üçin möhletiň geçmegi: 400 TMT-dan ýokary, möhletiň geçmegi bilen zaýom boýunça 90 günden ýokary möhletiň geçmegi.
- c. kontragentiň maliýe kynçylyklary netijesinde borçnamalary ýerine ýetirmekligiň ukypsyzlygy, mysal üçin:
 - i. göterimleri hasaplamagyň togtadylmagy/maliýe aktiw boýunça göterim stawkasynyň peseldilmegi;
 - ii. esasy berginiň hasapdan aýrylmagy;
 - iii. nominal gymmata ep-esli diskont bilen maliýe aktiwini satylmagy;
 - iv. zaýomyň azalmagyna/hasapdan aýrylmagyna/berginiň geçilmegine getirýän restrukturizasiýa;
 - v. maliýe aktiwiniň üzüliş möhletiniň ýokarlanmagy;
 - vi. esasy bergi/göterim tölegi boýunça möhletiň has giçki döwre süýşürilmegini bermek;
 - vii. Türkmenistanyň kanunlaryna laýyklykda kontragentiň batmaklygyny ykrar etmek barada hak islegi bermek;
 - viii. batmaklyk baradaky arza boýunça kontragent tarapyndan berlen hak isleg.

Korporativ zaýomlar, şeýle hem bölek satuw bukjasy üçin defolt kesgitlemesi karzyň derejesine esaslanýar. Emma korporativ bukjalar üçin defolt kesgitlemesiniň müşderiniň derejesinde kesgittenilýändiginde bazar tejribesi şeýledir, sebäbi haçan-da bir karzyň möhleti geçende, ol adatyça müşderide likwidlik bilen meseleleriň ýüze çykyandygyny aňladýar, we indiki karzyň möhleti iň ýakyn wagtda geçer. Beýleki bazar tejribesi "Ýöriteleşdirilen karzlaşdyrmanyň" bukjalary üçin karzyň derejesine defolt kesgitlemesiniň ulanylyp bilinjekdiginden ybarat, sebäbi gijikdirmeler tutuş müşderi bilen däl-de, eýsem, esasan, maýa goýumlar meseleleri bilen sezewar edilen. Bankyň bukjasyňyň gurluşy sebäpli we eger-de bir karzyň möhleti geçende, şu müşderiniň beýleki karzynyň tiz wagtyň içinde möhleti geçen boljakdygynyň ähtimallygy pes bolmagy sebäpli.

2. Karz töwekgelçiliginiň düýpli ýokarlanmagy

- a. Banklar: karz töwekgelçiligi bilen bagly bolan sebäpler boýunça 7 günden ýokary bolan, we 90 günden ýokary bolmadyk, ýa-da CCC + daşky reýtingi bilen möhletiniň geçmegi bilen aktiwler 2-nji Derejä degişli edilýärler.
- b. Korporativ müşderiler: 30 günden ýokary we 90 günden ýokary bolmadyk möhletiniň geçmegi bilen, ýa-da Bank tarapyndan standart däl diýip klassifisirlenen aktiwler 2-nji Derejä degişli edilýärler.
- c. Korporativ karzlaryň klassifikasiýasy:
 - şübheli,
 - standart däl,
 - meseleli.
- d. 12 aýyň dowamynda uzaldylan ýa-da restrukturirlenen karzlar synag möhletinde bolýarlar we 2-nji Derejä degişli edilýärler.
- e. Bölek satuw müşderiler: 400 TMT-dan ýokary möhleti geçen ýa-da Bank tarapyndan bellenen töleg 2-nji Derejä degişli edilýär.

Derejeleriň arasynda geçiş tertibi

Maliýe guralyň hereket edýän möhletiniň dowamynda öz Derejesini üýtgedip bilmeýän, satyn alnan ýa-da döredilen karz-hümmeti gaçan maliýe aktiwlerinden başga, ähli galan maliýe gurallary bir Derejeden beýlekisine erkin geçip bilýärler. Şeýlelikde, maliýe guralyň töwekgelçiliginiň profili ýaramazlaşyp bilýär, ýagny, 1-nji Derejeden 2-nji Derejä ýa-da 1-nji Derejeden gös-göni 3-nji Derejä geçip bilýär (emma şu ýagdaýlar seýrek bolmaly), gowulanyp hem bilýärler, ýagny, maliýe guralyň pozisiýasy 3-nji Derejeden ýokary geçip bilýär. Sagaltma prosesinde maliýe guraly aşakdaky şertli döwürlerden geçýär:

1. Indiki restrukturizasiýany amala aşyrmak, defolt bolup geçen maliýe gurallary: maliýe guraly tä defoltyň ähli kriteriýleri aradan aýrylýança 3-nji Derejede galýar. Maliýe guraly 2-nji Derejä geçirilip biliner, eger-de defoltyň kriteriýleri 3 (üç) yzygider aýyň dowamynda bolmasa.

Soňra, eger-de şu maliýe guraly üçin, indiki üç aýyň dowamynda 2-nji Dereje üçin mahsus bolan, karz töwekgelçiligiň düýpli ýokarlanmagynyň hiç hili kriteriýleri bolmasa, maliýe guraly 1-nji Derejä geçýär

2. Indiki restrukturizasiýa bilen, defolt bolup geçen maliýe gurallary: maliýe guraly tä defoltyň ähli kriteriýleri aradan aýrylýança, emma restrukturizasiýanyň senesinden soň 12 (on iki) aýa deň bolan iň az döwrüň dowamynda 3-nji Derejede galýar. Maliýe guraly 2-nji Derejä geçirilip biliner, eger-de defoltyň kriteriýleri şu 12 aý döwrüň dowamynda bolmasa.

Soňra, eger-de şu maliýe guraly üçin, indiki üç aýyň dowamynda 2-nji Dereje üçin mahsus bolan, karz töwekgelçiligiň düýpli ýokarlanmagynyň hiç hili kriteriýleri bolmasa, maliýe guraly 1-nji Derejä geçýär

Derejäni kesgitlemek

Korporatiw bukjadaky Bankyň her maliýe aktiwiniň we maliýe borçnamasynyň özboluşlylygyny göz önünde tutup, maliýe guralyny şol bir ýa-da başga Derejä paýlamak baradaky gutarnykly karar, maliýe gurallaryna gözegçilik edýän düzüm bölümleri girýän Ygtyýarly edara, töwekgelçilikleri dolandyrmak boýunça hünärmenler we beýleki gyzyklanýan taraplar tarapyndan kabul edilýär. Ýokarda agzalan kriteriýlere laýyklykda, Ygtyýarly edara her bir möhleti geçen we yzyna dolanyp bolmaýan maliýe guralyny degişli esas bilen maliýe guralynyň belli bir Derejä paýlanylmagy baradaky indiki maslahat bilen seljerýär. Ygtyýarly guramanyň kararyna görä, maliýe guraly indiki çärgiň dowamynda saýlanan Derejede galýar we indiki döwürde Ygtyýarly edaranyň karary bilen başga bir Derejä geçirilip bilner.

Defoltyň ähtimallygy (PD)

MHHÜ 9-yň maksatlary üçin defoltyň ähtimallygyny (PD) baha berilende Bank üç talaby göz önünde tutýar:

1. Guralyň hereket edýän möhleti: PD guralyň hereket edýän möhletine we onuň karz töwekgelçiliginiň derejesine bagly bolup durýar;

2. Makroykdysady we beýleki daşky faktorlaryň effekte baha bermek arkaly çaklama maglumatlary ulanmak: MHHÜ 9-a laýyklykda, GKÝ üçin bahalandyrylýan ätiýaçlyk çaklama maglumatlary göz önünde tutmalydyr. Şeýlelik bilen, töwekgelçiligiň parametrleri diňe taryhy maglumatlary däl-de, eýsem çaklamalary görkezilmelidir (eger-de çaklamalar taryhy taýdan syn edilýän özüni alyp barşyna gabat gelmese).

3. TTC (through-the-cycle) siklli çemeleşmeden PIT (point-in-time) pursata üýtgemegi: MHHÜ 9-da aýdyň görkezilmedik bolsa, makroykdysady faktorlaryň täsirini göz önünde tutup (2-nji bölüme meňzeýär), adaty parametrleriň iň soňky töwekgelçilik taryhynyň görkezilmegi talap edilýär.

Düzgün bolşy ýaly, maliýe guralyň tutuş hereket edýän möhletiniň dowamynda PD hasaplamasy üçin iki esasy çemeleşme ulanylýar:

1. Daşky reýting baha bermesi bolan, garaşsyz emitentler, Banklar, şeýle hem Bankyň golçur edaralary we korporatiw müşderiler üçin ulanylýan daşky göçme matrisalary esasynda.

2. Içerki reýting esasynda: daşky reýting maglumatlary bolmadyk korporatiw müşderileri üçin.

Çemeleşmäniň ikisi hem häzirki reýtingiň şu guralyň töwekgelçiliginiň profiliniň esasy görkezijisi bolup durýandygyny çaklaýarlar. Galan çemeleşmeler töwekgelçiligiň üýtgeşik profili we spesifik taryhy maglumatlary bolan bukjalara ulanylýarlar.

PD – Banklar

Göçme matrisalary karz töwekgelçiligine baha bermegiň iň belli gurallarynyň biri bolup durýar we käbir üýtgetmelerden soň MHHÜ 9-yň maksatlary üçin ulanylyp bilner. Göçme matrisalaryna esaslanyp, maliýe guralyň tutuş hereket edýän möhletiniň öz içine alýan, häzirki karz reýtingine laýyklykda, PD egri çyzygy gurulýar. Çemeleşme migrasiýanyň içerki we daşky matrisalaryna esaslanyp bilner. Birden gowrak halkara karz-reýting gulluklaryndan daşary reýtingiň elýeterlilik halatynda, “ikinji iň oňat reýting” çemeleşmesi ulanylýar.

Bir ýyllyk göçme matrisasy (karz alyjynyň reýtinginiň göçmeginiň ähtimallygyny beýan edýän) köp ýyllyk gözýetimi almak üçin köpeldilýär. Matrisanyň özüne köpeltmeleriniň sany göçme döwürleriniň sanyny görkezýär. Bellenen ähtimallyk göçme matrisasynyň soňky sütüninden alnan.

$$\begin{bmatrix} P(A \rightarrow A) & \cdots & P(A \rightarrow Z)|P(D^A) \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ P(Z \rightarrow A) & \cdots & P(Z \rightarrow Z)|P(D^Z) \end{bmatrix}^n = \begin{bmatrix} P(A \rightarrow A)_n & \cdots & CPD_n^A \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ P(Z \rightarrow A)_n & \cdots & CPD_n^Z \end{bmatrix}$$

şu ýerde:

$P(A \rightarrow Z)$ – berilen döwürde (mysal üçin, ýyl) A reýtingden Z reýtinge geçmegiň ähtimallygy (meselem, bir ýyl);

$P(A \rightarrow Z)_n$ – n döwürler üçin (mysal üçin, n ýyl) A reýtingden Z reýtinge geçmegiň ähtimallygy (meselem, n ýyl);

$P(D^A)$ – berilen döwürde A reýtingden defolta geçmegiň ähtimallygy;

CPD_n^A – n döwürler üçin A reýtingde defoltyň kumulýatiw ähtimallygy (CPD).

Göçme matrisasy esasynda maliýe guralynyň tutuş hereket edýän döwründe PD hasaplamanyň algoritmi aşakdaky görnüşde bolup durýar:

- Reýtingli kategoriýalar boýunça “reýtingsiz” (NR) kategoriýanyň geçiş ähtimallygyny proporsional paylamak arkaly, yzyna alnan reýtingleriň effekti ýok edilýär. Şeýlelikde, NR kategoriýasyny hasaba almazdan, ähli reýtinglere göçmegiň ýyllyk ähtimallyklarynyň jemi 100% bolmaly.
- Alnan matrisany n-nji derejä galdyrmak, bu ýerde n – wagt gorizontynyň uzynlygy.
- Daşky göçme matrisasyna laýyklykda defoltyň kumulýatiw ýyllyk ähtimallygyny kesgitlemek.
- CPD_n^X (n döwürlerde X reýtingden defoltyň kumulýatiw ähtimallygy) MPD_n^X öwürmek (n döwürleriň dowamynda X reýtingden maržinal ähtimallygy).

Ýyllyk göçme matrisasy bir ýylyň dowamynda kontragentiň (meselem, özygtyýarly emitentiň) bir reýtingden beýlekisine geçmeginiň ýyllyk ähtimallygyna baha bermek görnüşinde bolup durýar.

Empirik kumulýatiw PD aşakdaky deňlemäni ulanyp, maržinal PD-a öwürülýär:

$$MPD_t = \begin{cases} CPD_t & t = 1 \\ 1 - \frac{1 - CPD_t}{1 - CPD_{t-1}} & t > 1 \end{cases}$$

Banklar üçin maliýe guralyň tutuş hereket edýän möhleti üçin PD hasaplamasy daşky göçme matrisasynyň maglumatlaryny ulanmak bilen: ikinji iň oňat reýtingiň çemeleşmesi bilen taýýarlanylýdy.

Emma:

- 1) Maliýe edaralary üçin göçme matrisalary ulanyldy;
- 2) Daşky reýtingsiz banklar üçin BBB+ reýtingi ulanyldy.

Maliýe guramalary tarapyndan ýerine ýetirilmedik maglumatlar örän çäklidir we diňe dünýä derejesinde elýeterlidir (ösen/öşýän bazarlara ýa-da geografiki sebitlere bölünüş adatyda köpçüligе elýeterli däl). Şonuň üçin maliýe guralynyň bütin hereket edýän möhleti üçin PD egri çyzyklaryny gazanmak üçin aşakdaky uzak möhletli global maglumatlar ulanyldy:

1. Türkmenistan üçin (mysal üçin Ýewraziýa sebiti) köpçüligе elýeter bolan derwaýys barlag görkezijileri ýok. Degişlilikde, global uzak möhletleýin barlag görkezijilerini ulanmak, esasan, degilen ýurtlarda (mysal üçin, esasan, Amerikanyň Birleşen Ştatlarynda) ýa-da guramanyň görnüşine (defoltlaryň köpüsi banklar bilen baglanyşykly däl) gözegçilik edilýän defoltlaryň bahalaryna täsir edip biljek maglumatlary ulanmaktan has ygtybarly çözüň bolup durýar.
2. 2008–2010-njy ýyllardaky maliýe çökgünligi bazaryň ygtybarly görkezijisi hökmünde daşky reýtingleriň ygtybarlylygyny şübhe astyna aldy. Netijede, agentlikler soňky ýyllarda reýting gurluşynyň üýtgemeginde göze ilýän belli bergidarlara bilen baglanyşykly ýagdaýlar barada iň täze maglumatlary görkezýän häzirki reýtinglere uly üns berýärler.

MHHÜ 9 boýunça hasaplanan GKÝ astynda bahalandyrylýan ätiýaçlygyň kontragentleriň derwaýys ykdysady şertlerine laýyklyk maksatlary üçin, Bank kontragent-banklaryň her çäryekdäki gözegçiligini

geçirýär. Mümkün bolan kynçylyklar ýüze çykan halatynda, Ygtyýarly edaranyň deslapky makullamagy bilen, bank aýratyn esasynda şu kontragentiň reýtingini häzirki reýtingden (içerki ýa-da daşky) pes derejä çenli peseldip biler. Netijede, kontragente maliýe guralynyň bütin hereket edýän möhleti üçin “iň ýaramaz” PD egri çyzygy bellenilýär, bu bolsa GKÝ astynda bahalandyrylýan ätiýaçlygyň has ýokary derejesine we maliýe aktiwiň 1-nji Derejeden 2-nji Derejä mümkin bölünip berilmegine getirýär.

PD – Korporativ karzlar

Korporativ karzlar üçin PD-ny bahalandyrmagyň ilkinji usuly Bankyň maglumatlary boýunça migrasiýanyň matrisasy boldy. Emma, gözegçilikleriň sanynyň ýeterlik däldegi we az sanly defolt bolmagy sebäpli, migrasiýanyň matrisasynyň kömegi bilen alnan baha bermeler ygtybarly bolmaz. Şol sebäpli, az sanly defoltly bukja üçin PD baha kesmek usuly gutarnykly baha beriş usulydyr. Katja Pluto we Dirk Tasche tarapyndan teklip edilen usul, nol ýa-da juda az sanly bukjalara ulanylyp bilner. Bukjadaky töwekgelçiligi tapawutlandyrmak üçin karzlary birnäçe segmentlere bölmeli (mysal üçin, reýting topary ýa-da bergilerdäki günleriň sany boýunça). Emma bu ýagdaýda karzlaryň sany hem az bolanda, her segment üçin karzlaryň sany modelirmek maksady bilen ýeterlik däl. Netijede, tutuş bukja üçin bir parametri hasaplamak kararyna gelindi.

Munuň üçin binomial paýlama ulanylýar. Binomial paýlama 50% ynamlylyk aralygy bilen taryhy taýdan syn edilen ähli ýagdaýlar boýunça gözegçilik edilýän taryhy sanyny döredip biljek, defolt hadysasynyň şeýle ähtimallygyny gözleýär:

$$1 - 50\% = \sum_{k=0}^n \binom{N}{k} p^k (1-p)^{N-k}$$

şu ýerde:

n – defolt ýagdaýlaryň sany;

N – çykarylan gurallaryň, berlen seneden tä üzüliş senesine çenli döwrüň dowamlylygyna (ýyllarda) köpeldilen sany;

k – jemleme indeksi;

p – defoltlyň ähtimallygy.

PD-niň berlen bukja boýunça bir ýyl üçin hasaplanylýandygy sebäpli, her bir syn, onuň bukjada işleýän maliýe guraly hökmünde onuň ýyllarynyň sany bilen kesgitlenýär. Şonuň üçin wagtdaky korrelýasiýa göz önünde tutulmaýar. Ýyllaryň sany – bu başlanan ýyllaryň sanydyr. Karz garalýan maglumatlarda azyndan iki gezek duş gelse, hasaplamalarda göz önünde tutulýar.

Şeýle PD guralyň ulanylýan möhletiniň dowamynda hemişelik hasaplanýar we Korporativ zaýomlaryň bukjasyndaky ähli ýagdaýlara yzygiderli ulanylýar (şonuň üçin MPD maliýe guralynyň bütin hereket edýän möhletiniň dowamynda kesgitlenilýär). Garaşylýan karz ýitgilerini hasaplamak yzygiderli aýlaryň dowamynda geçirilýändigine sebäpli, ýyllyk MPD aýlyk MPD-e öwürülýär:

$$MPD_t^{1M} = 1 - (1 - MPD_t^{12M})^{\frac{1}{12}}$$

PD – Bölek satuw karzlar

Bölek satuw bukjasy üçin taryhy maglumatlary çendenaşa çykdaýy we tagallalar bolmazdan ýygnamak mümkin däl. Şonuň üçin bukjanyň pes düýplüligin (karz bukjasyň umumy mukdaryndan 0.01%) göz önünde tutup, PD iň soňky maglumatlara esaslanýar.

Mundan başga-da, iň soňky maglumatlara görä, diňe bir karzyň möhleti 400 TMT-den ýokary geçdi. Möhleti gijikdirilen günler barada maglumat çendenaşa çykdaýylar we tagallalar bolmazdan elýeterli bolmanlygy sebäpli, karzyň (ssudanyň) 90 günden ýokary geçendigi we karzyň 3-nji Derejä degişli edilendigi çak edilýär.

Bankyň möhleti geçen karzlarynyň sany örän az. Şonuň üçin, Korporativ Karzlar üçin bolşy ýaly hem, “Pluto-Tasche” usuly PD baha beriş usuly hökmünde saýlandy. Maglumatlaryň elýeterliligi meselesi sebäpli, ýönekeýleşdirilen çemeleşme ulanylýar we soňky 12 aýyň dowamynda doly tölegler hasaplanmaýarlar (ýagny, diňe soňky hasabat senesinde görkezilen karzlar alynýarlar). Bu çaklama netijelere düýpli täsir etmeýär.

Defoltda ýüze çykyan ýitgiler (LGD)

LGD – Banklar

Banklar üçin LGD görkezijisi 71,9% derejesinde kesgitlenildi, bu Moody's tarapyndan geçirilen barlaglara görä maliýe guramalary tarapyndan çykarylýan subordinirlenen obligasiýalar üçin LGD görkezijisine laýyk gelýär.

Bu konserwatiw çaklama Bankyň serişdelerini banklara ýerleşdirmegiň ikinji derejeli ileri tutulýan ugry sebäpli kabul edildi, ol bolsa ileri tutulýan üpjün edilmedik gurallara garanyňda subordinirlenen gurallar bilen has oňat görkezilýär.

LGD – Korporatiw karzlar

PD – Korporatiw karzlar bölümünde aýdylyşy ýaly, Korporatiw karzlaryň bukjasynda az mukdarda defoltdar bar. Şonuň üçin LGD-niň şeýle maglumatlar boýunça berýän bahasy ygtybarly bolmaz we daşky maglumatlar ulanylyp biliner. LGD barlag görkezijisi Aziýadaky taslama karzlary üçin geçirilen Moody's barlagyndan alyndy. LGD 21,8% derejede kesgitlenildi.

LGD – Bölek satuw karzlar

Korporatiw karzlaryň bukjasy ýaly, Bölek satuw bukjasy defoltyň pes derejesi diýip hasaplanýar. Bar bolan maglumatlara görä, diňe bir karz defoltly bolup durýar. Şol sebäpden, defoltda ýüze çykan ýitgilere bar bolan maglumatlardan ygtybarly bahalandyrylyp bilinmez.

Işewür bilermenler bilen geçirilen söhbetdeşlikleriň barşynda bölek satuw karzlaryň ygtybarly goragynyň bardygyny we haýsydyr bir aýratyn ýagdaý ýüze çykan halatynda karzyň kepillendirijiler tarapyndan tölenýändigini tassyklandy. Şonuň üçin LGD iň pes 2% derejesinde kesgitlenilýär. Çaklama geljekde defoltdaryň sany köpelende barlanylýar.

Töwekgelçilik astyndaky möçber (EAD)

GKÝ astynda bahalandyrylýan ätiýaçlygy hasaplamak üçin zerur bolan töwekgelçiligiň soňky parametri hökmünde, töwekgelçilik astyndaky möçber bolup durýar. MHHÜ 9 laýyklykda, töwekgelçilik astyndaky möçberler şertnamadaky üzüliş senesine çenli her geljekki döwür üçin hasaplamaly. Ol bolsa maliýe guralynyň möhleti gutarmanka her hasabat senesinde, töwekgelçilik astyndaky her bir möçberiň aşakdakylary ulanmak bilen hasaplanylýandygyny aňladýar:

1. Şertnamadaky üzüliş möhleti;
2. Şertnamadaky üzüliş tertibi.

Soňra, häzirki hasabat senesi bilen üzüliş senesiniň arasynda her aýyň ahyrynda, töwekgelçilik astynda garaşylýan möçber şertnamadaky üzüliş möhleti ulanmak bilen hasaplanylýar.

Korporatiw we Bölek satuw zaýomlary üçin EAD aşakdaky ýaly hasaplanylýar:

$$EAD_{t,e} = \begin{cases} GBV_{t,e} - \sum_{t=1}^t \text{installment amount}_t + CCF \cdot \text{OffBalance} & \text{if } date_{t,e} < (\max(date_e) \text{ in repayment schedule}) \\ 0 & \text{if } date_{t,e} > (\max(date_e) \text{ in repayment schedule}) \end{cases}$$

Eger-de üzüliş möhleti ýa-da üzüliş tertibi elýeter däl bolsa, kesgitlenen galan 12 aýlyk üzüliş möhleti ulanylýar.

$$EAD_{t,e} = \begin{cases} \sum_{t=1}^t \frac{(\sum GBV_{t,e})}{12} + CCF \cdot \text{OffBalance} & \text{if } date_{t,e} < (\max(date_e) \text{ in repayment schedule}) \\ 0 & \text{if } date_{t,e} > (\max(date_e) \text{ in repayment schedule}) \end{cases}$$

$GBV(t,e)$ - MHHÜ 9 ülnä laýyklykda jemi balans gymmaty

$\text{installment amount}_t$ - aýda girizilýän möçber t

CCF – karzyň konwersiýa koeffisiýenti, 100% aýyk karz ugurlary üçin we 0% galanlar üçin

OffBalance – balansdan daşary düzüji (komponent)

Başgaça aýdylanda, häzirki hasabat senesi bilen şertnamadaky üzüliş tertibi boýunça esasy berginiň nobatdaky üzülişiniň arasyndaky töwekgelçilik astyndaky möçber üýtgemeyär we häzirki jemi balans bahasyna deňdir. Soňra töwekgelçilik astyndaky möçber, üzüliş senesine çenli nol möçbere ýetýänçä, ýa-

da esasy berginiň şertnama tölegleriniň tamamlanmagy bilen, esasy berginiň şertnamadaky töleglerine proporsional azaldylýar.

Şeýle çemeleşme her aýyň ahyrynda hasaplanan göterimleriň möçberiniň tölenilmedik esasy bergä proporsional azaljakdygy baradaky laýykatly çaklamany ulanýar.

Şu ädimiň ahyrynda, töwegelçilik astyndaky möçber, häzirki hasabat senesinden başlap, we şertnamadaky üzüliş möhletinde tamamlanyp, her bir maliýe guraly üçin elýeterlidir.

Banklar üçin EAD hemişelik we jemi balans bahasyna deňdir.

Çaklama çemeleşmesi

MHHÜ 9-yň esasy talaplarynyň biri, GKÝ astyndaky bahalandyrylýan ätiýaçlygynyň hasaplamasynda çaklama düzüjileriň (komponentleriň) ulanylmagy bolup durýar. Adatça, şu talap geljekki makroykdysady üýtgetmeler şertlerinde karz töwegelçiliginiň derejesini kesgitlemekde düzedişleri geçirmek zerurlygy hökmünde düşündirilýär. Defoltlar boýunça elýeterli maglumatlaryň çäkli göwrümi sebäpli, makroykdysady täsir hasaplanmady.

Garaşylýan karz ýitgileriň hasaplamasy (ECL)

Formula binomial agajyň gurluşygyna esaslanýar, ol hasabat döwürleriň islendiginde töwegelçilik astyndaky möçberleriň ýa defolt ýa-da defolt däl kategoriýa düşjekdigini çaklaýar.

Şu klassifikasiýa diňe hasaplaşyk gorizontyna täsir edýär (GKÝ maliýe guralynyň tutuş hereket edýän döwri üçin hasaplanylýar), ýöne parametrleri üýtgetmeýär. Başga sözler bilen aýdylanda, töwegelçilik aastyndaky möçber 2-nji Derejä ýa-da 3-nji Derejä (defoltyň ykrar edilendigine baglylykda) kesgitlenen ýaly klassifisirlenilýär, ýöne ähli parametrler öňki bölümde beýan edilişi ýaly hasaplanylýarlar.

Resmi taýdan, pozisiýanyň islendik bahasy üçin GKÝ şeýle hasaplanýar:

$$ECL_e(stage) = \sum_{t=0}^{T_e(stage)} MPD_{t,e} \cdot (1 - CPD_{t-1,e}) \cdot LGD_{t,e} \cdot EAD_{t,e} \cdot DF_{t,e}$$

ýerde:

$DF(t,e)$ – aşakdaky formula boýunça kesgitlenilýän diskontirleme faktory:

$$DF_{t,e} = \frac{1}{(1 + NIR_{annual})^{t/12}}$$

MPD aşakdaky özgetmäni ulanyp, eýýäm ýyllykdan aýlyk gözyetimlere çenli masştabirlenilýär:

$$monthly MPD = 1 - (1 - annual MPD)^{\frac{1}{12}}$$

Şu MPD-den ugur alyp, CPD egri çyzygy hasaplanylýar we aýlyk esasyda hem aňladylýar.

Aňlatma:

$$MPD_{t,e} \cdot (1 - CPD_{t-1,e})$$

defoltyň hadysasynyň şertliligini göz önünde tutýar.

Ýagny, Bank saýlanan gorizont boýunça (Derejä baglylykda, 12 aý ýa-da Maliýe guralynyň bütin hereket edýän möhleti) her aýlyk döwür üçin bölekleyin GKÝ-leriň möçberi hökmünde GKÝ-niň umumy derejesini hasaplaýar. Bölekleyin GKÝ şu döwürde defolt töwegelçiligini görkezýär, ýöne şu pursata çenli bolmaklygy şertlendirilen. Mysal üçin, hasabat senesinde 2 aýdan soň töwegelçilik astyndaky möçberler üçin GKÝ önüm bolup durýar:

- Ikinji aýda töwegelçilik astyndaky berlen möçberniň defolt ähtimallygy (MPD_ (2, e));
- Birinji aýda töwegelçilik astyndaky möçberniň defolt bolmandygyny (saklanylmandygyny) göz önünde tutup, (1-CPD_ (1, e)).

Eger töwegelçilik astyndaky möçber 1-nji Derejä kesgittenen bolsa, ýokarda görkezilen möçber 12 aý (1 ýyl ýa-da 12 aý) bilen töwegelçilik astyndaky belli bir möçber üzülýänçä bolan aýlaryň arasyndaky iň az döwre hasaplanylýar. Başgaça aýdylanda, GKÝ hasabat senesinden başlap, 1 ýyla çenli ýa-da üzülüş möhletine çenli bolan döwür üçin hasaplanylýar, haýsy döwrüň gysga bolmagyna baglylykda.

2-nji Derejä kesgittenen, töwegelçilik astyndaky möçberler üçin GKÝ hasaplamasy häzirki hasabat senesinden üzülüş senesine çenli döwri (aýlaryň sany) hemişe öz içine alýar.

3-nji Derejä degişli edilen, töwegelçilik astyndaky möçberler üçin ätiýaçlyklaryň möçberi aýratynlykda hasaplanylýar. Ol her töwegelçiligiň özboluşly häsiýeti (kontragent, möçberniň ep-eslilik, karzyň maksady we karzyň şertleri) bilen şertlendirilen.

Amallar töwegelçiligi

Bank içerki prosesleriň, ulgamlaryň islendik ulgam bökdençlikleri ýa-da üzülmeleri, mehaniki ýalňyşlary ýa-da daşky ýaramaz faktorlaryň täsiri netijesinde ýüze çykyan ýitgileriň töwegelçiligi bolup durýan amallar töwegelçiligine sezewar edilen.

Bankyň töwegelçiligini dolandyrmak syýasaty töwegelçiligiň identifikasiýasy we seljermesi hem töwegelçiligiň we gözegçiligiň degişli çäk möçberleriniň kesgittenilmegi üçin işlenilip düzüldi.

Hasaba alyşdan we üpjünçilik hasaba alandan soň karz töwegelçiligiň sap arassa möçberi

Bankyň karz töwegelçiliginiň maksimal möçberi anyk maliýe aktiwlerine mahsus bolan aýratyn töwegelçiliklere we umumy bazar töwegelçiliklerine baglylykda möhüm özgerip biler.

Indiki tablisada maliýe aktiwler we şertli borçnamalar boýunça karz töwegelçiligiň maksimal möçberi getirilen. Maliýe aktiwleri üçin karz töwegelçiligiň maksimal möçberi hasaba alyşyň we üpjünçiligiň möçberlerini hasaba almazdan, şu aktiwleriň balans gymmatyna deň. Maliýe kepillikleri we beýleki şertli borçnamalar üçin karz töwegelçiligiň maksimal möçberi kepillik boýunça töleg zerurlygy ýetip gelende ýa-da aýyk karz ugurlarynyň çäklerinde ssudalaryň (karzlaryň) talap edilen halatynda Bankyň tölemeli maksimal möçberi görnüşinde bolup durýar.

Girew emlägiň gymmaty karzyň berilýän gününde adalatly gymmatyň esasynda kesgittenilýär we ol hasabat senesinde belli bir zaýomyň bergisiniň möçberine çäklendirilen.

	Karz töwegelçiligiň maksimal möçberi	Hasaba alyş möçberi	Hasaba alyşdan soň karz töwegelçiligiň sap arassa möçberi	Üpjünçilik	2023 ý. Hasaba alyşdan we üpjünçilik hasaba alandan soň karz töwegelçiligiň sap arassa möçberi
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	1,138,960	-	1,138,960	-	1,138,960
Banklardaky serişdeler	29,112	-	29,112	-	29,112
Müşderilere berlen karzlar	12,467,624	-	12,467,624	4,629,393	7,838,231
Maýa goýumlar	4,000	-	4,000	-	4,000
Gaýry aktiwler	35,881	-	35,881	-	35,881

	Karz töwekgelçiligiň maksimal möçberi	Hasaba alyş möçberi	Hasaba alyşdan soň karz töwekgelçiligiň sap arassa möçberi	Üpjünçilik	2022 ý. Hasaba alyşdan we üpjünçilik hasaba alnandan soň karz töwekgelçiligiň sap arassa möçberi
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	785,868	-	785,868	-	785,868
Banklardaky serişdeler	33,481	-	33,481	-	33,481
Müşderilere berlen karzlar	11,080,006	-	11,080,006	2,868,947	8,211,059
Gaýry aktiwler	12,703	-	12,703	-	12,703

Karz alyjy tarapyndan karz borçnamalar ýerine ýetirilmedik ýa-da talaba laýyk ýerine ýetirilmedik ýagdaýynda Bankyň aşakdakylar arkaly şu borçnamalaryň ýerine ýetirilmegini üpjün etmäge hukugy bar:

1. Girewi bilelikde ýerlemek;
2. Kanunda bellenen tertipde girew emlägi eýeçilige almak;
3. Kazyýet tertibinde girew emläge temmi salmak.

Girewi bilelikde ýerlemekde köp halatlarda Bank karz alyjy hem satyn alyjy bilen üçtaraplaýyn satyn alyş-satuw şertnamasyny baglaşmak görnüşi ulanylýar. Şu şertnama laýyklykda satyn alyjynyň borçlaryna Bankyň öňünde satyjynyň bergisini üzmeklik girýär; satyjynyň borçlaryna satyn alyja emläk üçin hukuklary geçirmeklik girýär; Bankyň borçlaryna bolsa karz alyjy tarapyndan bergini üzmekligi amala aşyrmaklyk we emläkden agyrlygy aýyrmaklyk girýär.

Kazyýet tertibinde girew emläge temmi salmaklyk alternatiwaly usullary ulanmaklygyň mümkinsizligi ýa-da maksadalaýyk bolmadyk halatlarynda ýa-da Bankyň hukuklaryny we bähbitlerini goramak maksady bilen girew emlägine tussagy salmaklyk zerur bolan ýagdaýynda Bank tarapyndan amala aşyrylýar.

Maliýe aktiwleri halkara derejede ykrar edilen reýtingli agentlikler tarapyndan berilen dowam edýän karz reýtinglerini göz önünde tutmak bilen klassifisirlenilýär. Iň ýokary mümkin reýting – AAA. Maliýe aktiwleriň maýa goýum derejesi AAA-dan BBB çenli reýtinglere laýyk gelýär. BBB-dan pes bolan reýtingli maliýe aktiwleri spekulýativ derejä degişli.

Aşakda karz reýtingleri boýunça Bankyň maliýe aktiwleriniň klassifikasiýasy getirilen.

	AAA	AA	A	BBB	<BBB	Karz reýtingi berilmedik	2023 ý. 31-nji dekabry Jemi
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	-	-	-	-	-	1,146,922	1,146,922
Banklardaky serişdeler	-	-	-	10,499	-	18,613	29,112
Müşderilere berlen karzlar	-	-	-	-	-	12,467,624	12,467,624
Maýa goýumlar	-	-	-	-	-	4,000	4,000
Gaýry maliýe aktiwleri	-	-	-	-	-	35,881	35,881

	AAA	AA	A	BBB	<BBB	Karz reýtingi berilmedik	2022 ý. 31-nji dekabry Jemi
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	-	-	-	-	-	829,680	829,680
Banklardaky serişdeler	-	-	-	31,638	-	1,843	33,481
Müşderilere berlen karzlar	-	-	-	-	-	11,080,006	11,080,006
Gaýry maliýe aktiwleri	-	-	-	-	-	12,703	12,703

Bankyň işleýän kontragentleriniň hemmesiniň halkara derejeli reýting agentlikleriniň reýtinginiň bolmandygy sebäpli, Bank halkara derejeli reýting agentlikleriniň reýtingleri bilen deňeşdirip bolýan kontragentleriň reýtinglerini kesgitlemäge ýardam berýän içerki reýting we skoring modelleri ulanýar. Şular ýaly gurallar korporatiw müşderiler üçin reýting model bolup durýar, we skoring modeller – bölek satuw söwda müşderiler we kiçi biznesdäki müşderiler üçin.

Bank ulgamy bütinleý müşderilere berilen karzlara we bankara depozitlere degişlilikde ýüze çykyan karz töwekgelçilige sezewar edilen. Bankyň esasy karz töwekgelçiligi Türkmenistanda toplanan. Karz töwekgelçiligiň derejesi Bankyň töwekgelçilikleri dolandyrmak boýunça tassyklanan syýasatyna laýyklykda karzlar boýunça çäk möçberleriň we karz ukyplylygyň berjaý edilmegini üpjün etmek maksady bilen hemişelik monitoringe sezewar edilýär.

Aşakdaky tablisada möhleti geçen aktiwleriň we möhleti geçen berginiň döremeginiň wagty boýunça hem klassifisirlenilýän, gymmaty gaçan bolup durmaýan aktiwleriň balans gymmaty görkezilen:

	Häzirki hümmeti gaçmadyk aktiwler	Möhleti geçen, emma hümmeti gaçmadyk maliýe aktiwleri				Hümmeti gaçan maliýe aktiwleri	2023 ý. 31-nji dekabry jemi
		3 aýa çenli	3 – 6 aý	6 aý – 1 ýyl	1 ýyldan köp		
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	1,146,922	-	-	-	-	-	1,146,922
Banklardaky serişdeler	29,112	-	-	-	-	-	29,112
Müşderilere berlen karzlar	12,236,550	-	-	-	-	231,074	12,467,624
Maýa goýumlar	4,000	-	-	-	-	-	4,000
Gaýry maliýe aktiwleri	35,881	-	-	-	-	-	35,881

	Häzirki hümmeti gaçmadyk aktiwler	Möhleti geçen, emma hümmeti gaçmadyk maliýe aktiwleri				Hümmeti gaçan maliýe aktiwleri	2022 ý. 31-nji dekabry jemi
		3 aýa çenli	3 – 6 aý	6 aý – 1 ýyl	1 ýyldan köp		
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	829,680	-	-	-	-	-	829,680
Banklardaky serişdeler	33,481	-	-	-	-	-	33,481
Müşderilere berlen karzlar	10,857,096	-	-	-	-	222,910	11,080,006
Gaýry maliýe aktiwleri	12,703	-	-	-	-	-	12,703

Geografik jemlenmesi

Töwekgelçilikleri dolandyrmak bölümi kanunlaryň kadalaryndaky üýtgemeler bilen bagly bolan töwekgelçilige gözegçilik edýär we onuň Bankyň işlerine edýän täsirine baha berýär. Bu bolsa Banka Türkmenistandaky maýa goýum ýagdaýyň üýtgemeginden mümkin ýitgileri azaltmaga ýardam berýär.

Aktiwleriň we borçnamalaryň geografik jemlenmesi baradaky maglumat aşakdaky tablisalarda görkezilen:

	Türkmenistan	YHÖG ýurtlary	2023 ý. 31-nji dekabry Jemi
MALIÝE AKTIWLER:			
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	1,146,922	-	1,146,922
Banklardaky serişdeler	18,613	10,499	29,112
Müşderilere berlen karzlar	12,467,624	-	12,467,624
Maýa goýumlar	4,000	-	4,000
Gaýry aktiwler	35,147	734	35,881
MALIÝE AKTIWLERIŇ HEMMESI	13,672,306	11,233	13,683,539
MALIÝE BORÇNAMALAR:			
Müşderileriň serişdeleri	4,226,751	-	4,226,751
Alnan zaýomlar	8,966,046	-	8,966,046
Gaýry borçnamalar	5,658	-	5,658
MALIÝE BORÇNAMALARYŇ HEMMESI	13,198,455	-	13,198,455
Açyk pozisiýa	473,851	11,233	
	Türkmenistan	YHÖG ýurtlary	2022 ý. 31-nji dekabry Jemi
MALIÝE AKTIWLERI:			
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	829,680	-	829,680
Banklardaky serişdeler	1,843	31,638	33,481
Müşderilere berlen karzlar	11,080,006	-	11,080,006
Gaýry aktiwler	11,864	839	12,703
MALIÝE AKTIWLERIŇ HEMMESI	11,923,393	32,477	11,955,870
MALIÝE BORÇNAMALAR:			
Müşderileriň serişdeleri	4,354,919	-	4,354,919
Alnan zaýomlar	7,207,225	-	7,207,225
Gaýry borçnamalar	3,804	-	3,804
MALIÝE BORÇNAMALARYŇ HEMMESI	11,565,948	-	11,565,948
Açyk pozisiýa	357,445	32,477	

Likwidliligiň töwekgelçiligi

Likwidliligiň töwekgelçiligi – bu borçnamalaryň tölenilmeginiň hakyky möhleti gelip ýetende olary üzmek üçin we müşderileriň karlaşdyrylmagynyň dowamynda pul serişdelerine islegini kanagatlandyrmak üçin serişdeleriň alynmagynda kynçylyklaryň ýüze çykmagynyň töwekgelçiligi.

Ýolbaşçylar Bankyň geljekki maliýe döwri üçin ösüş ugruny kesgitlep, üzüliş möhletleri boýunça seljermek arkaly töwekgelçiligiň şu görnüşine gözegçilik edýär. Dowam edýän likwidliligiň dolandyrylmagy Maliýe bölümi tarapyndan amala aşyrylýar. Ol likwidliligiň töwekgelçiligini azaltmak üçin ýeterlik bolan derejede dowam edýän likwidliligi goldaýar.

Aşakda görkezilen tablisada balans göterim töwekgelçiligiň we likwidliligiň töwekgelçiliginiň seljermesi görkezilen.

	Ortaça ölçenen stawka	1 aýa çenli	1 - 3 aý	3 aý-1 ýyl	1 ýyl-5 ýyl	5 ýyldan gowrak	2023 ý. 31-nji dekabry Jemi
MALIÝE AKTIWLERI:							
Müşderilere berlen karzlar	2.3%	455,727	642,729	1,869,250	4,223,598	5,276,320	12,467,624
Maýa goýumlar	7.0%	-	-	-	4,000	-	4,000
Göterimleri hasaplanýan maliýe aktiwleriň jemi		455,727	642,729	1,869,250	4,227,598	5,276,320	12,471,624
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri		1,146,922	-	-	-	-	1,146,922
Banklardaky serişdeler		25,612	-	3,500	-	-	29,112
Gaýry aktiwler		27,453	-	7,694	734	-	35,881
JEMI MALIÝE AKTIWLER		<u>1,655,714</u>	<u>642,729</u>	<u>1,880,444</u>	<u>4,228,332</u>	<u>5,276,320</u>	<u>13,683,539</u>
MALIÝE BORÇNAMALAR:							
Müşderileriň serişdeleri	4.8%	6,415	651,596	1,433,730	97,503	-	2,189,244
Alnan zaýomlar	0.4%	66,147	8,021	68,327	3,969,701	4,853,850	8,966,046
Göterimleri hasaplanýan maliýe borçnamalaryň jemi		72,562	659,617	1,502,057	4,067,204	4,853,850	11,155,290
Müşderileriň serişdeleri		2,037,507	-	-	-	-	2,037,507
Gaýry borçnamalar		1,556	400	3,702	-	-	5,658
JEMI MALIÝE BORÇNAMALAR		<u>2,111,625</u>	<u>660,017</u>	<u>1,505,759</u>	<u>4,067,204</u>	<u>4,853,850</u>	<u>13,198,455</u>
Göterim hasaplanýan aktiwler bilen borçnamalaryň arasyndaky aratapawut		<u>383,165</u>	<u>(16,888)</u>	<u>367,193</u>	<u>160,394</u>	<u>422,470</u>	<u>1,316,334</u>
Aktiwler bilen borçnamalaryň arasyndaky aratapawut		<u>(455,911)</u>	<u>(17,288)</u>	<u>374,685</u>	<u>161,128</u>	<u>422,470</u>	<u>485,084</u>

	Ortaça ölçenen stawka	1 aýa çenli	1 - 3 aý	3 aý-1 ýyl	1 ýyl-5 ýyl	5 ýyldan gowrak	2022 ý. 31-nji dekabry Jemi
MALIÝE AKTIWLERI:							
Müşderilere berlen karzlar	2.8%	303,695	516,194	1,499,245	4,369,173	4,391,699	11,080,006
Göterimleri hasaplanýan maliýe aktiwleriň jemi		303,695	516,194	1,499,24 5	4,369,173	4,391,699	11,080,006
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri		829,680	-	-	-	-	829,680
Banklardaky serişdeler		33,481	-	-	-	-	33,481
Gaýry aktiwler		11,982	-	-	721	-	12,703
JEMI MALIÝE AKTIWLER		1,178,838	516,194	1,499,245	4,369,894	4,391,699	11,955,870
MALIÝE BORÇNAMALAR:							
Müşderileriň serişdeleri	4.8%	65,612	16,280	977,036	532,535	1,276	1,592,739
Alnan zaýomlar	0.4%	32,668	7,981	72,661	3,002,663	4,091,252	7,207,225
Göterimleri hasaplanýan maliýe borçnamalaryň jemi		98,280	24,261	1,049,697	3,535,198	4,092,528	8,799,964
Müşderileriň serişdeleri		2,762,180	-	-	-	-	2,762,180
Gaýry borçnamalar		1,004	116	2,684	-	-	3,804
JEMI MALIÝE BORÇNAMALAR		2,861,464	24,377	1,052,381	3,535,198	4,092,528	11,565,948
Göterim hasaplanýan aktiwler bilen borçnamalaryň arasyndaky aratapawut		205,415	491,933	449,548	833,975	299,171	2,280,042
Aktiwler bilen borçnamalaryň arasyndaky aratapawut		(1,682,626)	491,817	446,864	834,696	299,171	389,922

Aktiwleriň we borçnamalaryň üzülyän döwürleri we kabul ederlikli harajatlarda (olaryň üzülyän pursatynda) göterim borçlary çalşyrmak ukyplylygy Bankyň likwidiliginiň we onuň göterim stawkalarynyň we alyş-çalyş nyrlarynyň üýtgap durmaklaryna duýgurlygynyň kesgitlenilmeginde iň wajyp şertleri bolup durýar.

Likwidiligiň töwekgelçiliginiň we göterim stawkanyň üýtgemeginiň töwekgelçiliginiň mundan beýläkdäki seljermesi 7 MHHÜ laýyklykda aşakdaky tablisalarda görkezilen. Şu tablisalarda görkezilen möçberler balans hasabatynda şöhlelendirilen möçberlere laýyk gelmeýär, çünki aşakda görkezilen tablisa netijeli göterim stawkanyň usuly boýunça balans hasabatynda ykrar edilmedik, şertnamalar boýunça galan jemlenen tölegleri (şol sanda göterimleriň tölenilmegi) görkezýän maliýe borçlaryň üzülmeginiň möhletleriniň seljermesini öz içine alýar.

Diskontirlenmedik maliýe borçnamalaryň seljermesi

Aşakda getirilen tablisa şertnamalaýyn diskontirlenmedik pul akymlyry boýunça 2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna Bankyň borçnamalarynyň paýlanylmagyny görkezýär.

	Ortaça ölçenen stawka	1 aýa çenli	1 - 3 aý	3 aý-1 ýyl	1 ýyl-5 ýyl	5 ýyldan gowrak	2023 ý. 31-nji dekabry Jemi
MALIÝE BORÇNAMALARY:							
Müşderileriň serişdeleri	4.8%	2,050,653	664,607	1,463,582	99,131	-	4,277,973
Alnan zaýomlar	0.4%	69,037	13,599	93,764	4,069,256	4,921,822	9,167,478
Gaýry borçnamalar		1,556	400	3,702	-	-	5,658
MALIÝE BORÇNAMALARYŇ HEMMESI		<u>2,121,246</u>	<u>678,606</u>	<u>1,561,048</u>	<u>4,168,387</u>	<u>4,921,822</u>	<u>13,451,109</u>

	Ortaça ölçenen stawka	1 aýa çenli	1 - 3 aý	3 aý-1 ýyl	1 ýyl-5 ýyl	5 ýyldan gowrak	2022 ý. 31-nji dekabry Jemi
MALIÝE BORÇNAMALARY:							
Müşderileriň serişdeleri	4.8%	2,834,168	28,367	1,011,209	557,285	1,282	4,432,311
Alnan zaýomlar	0.4%	35,033	12,331	92,860	3,088,425	4,174,896	7,403,545
Gaýry borçnamalar		1,004	116	2,684	-	-	3,804
MALIÝE BORÇNAMALARYŇ HEMMESI		<u>2,870,205</u>	<u>40,814</u>	<u>1,106,753</u>	<u>3,645,710</u>	<u>4,176,178</u>	<u>11,839,660</u>

Bazar töwekgelçiligi

Bazar töwekgelçiligi göterim stawkanyň üýtgemeginiň töwekgelçiligini, walýuta töwekgelçiligi we Bank sezewar bolýan beýleki baha töwekgelçiliklerini öz içine alýar. 2023-nji ýylda şu töwekgelçilikleriň düzüminde we Bankda şu töwekgelçiliklere baha bermek we olary dolandyrmak usullarynda üýtgemeler bolup geçmedi.

Üýtgeýän göterim stawkaly serişdeler çekilen ýagdaýynda töwekgelçilikler kesgitli we üýtgeýän stawkalar boýunça zaýomlaryň arasyndaky zerur gatnaşygy goldamak arkaly Bank tarapyndan dolandyrylar.

Göterim stawkasynyň üýtgemegine duýgurlygynyň seljermesi

Bank bazar şertleriniň amatsyz üýtgemeleri sebäpli ýüze çykyp biljek mümkin ýitgilere döwürleýin baha bermekligi geçirmek arkaly göterim stawkasynyň üýtgemeginiň töwekgelçiliklerini dolandyryar. Kontrolling bölümi Bankyň gündelik maliýe ýagdaýynyň monitoringini geçirýär, göterim stawkasynyň üýtgemegine Bankyň duýgurlygyna we onuň Bankyň girdejisine bolan täsirine baha berýär.

Walýuta töwekgelçiligi

Walýuta töwekgelçiligi walýutalaryň alyş-çalyş nyrlarynyň üýtgemegi sebäpli maliýe guralyň gymmatynyň üýtgemeginiň töwekgelçiligi bolup durýar. Bankyň maliýe ýagdaýy we pul serişdeleriniň akymlyry daşary ýurt walýutalarynyň alyş-çalyş nyrlarynyň üýtgäp durmagynyň täsirine sezewar edilen. Ýolbaşçylar Banka milli we daşary ýurt walýutalarynyň nyrlarynyň ep-esli üýtgäp durmalaryndan ýitgileri azaltmaga ýardam berýän manadynyň göz önünde tutulýan hümmetiniň gaçmagyndan we gaýry

makrokydysady görkezijilerinden ugur alyp, açyk walýuta pozisiýasyny kesgitlemek arkaly walýuta töwekgelçiliginiň dolandyrylmagyny amala aşyrýar.

Bankyň walýuta töwekgelçiliginiň derejesi barada maglumat aşakda görkezilen:

	Manat	ABŞ-nyň dollary	Ýewro	Rus rubly	BAE dirhemi	2023 ý. 31-nji dekabry Jemi
MALIÝE AKTIWLERI:						
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	1,114,699	28,814	3,353	43	13	1,146,922
Banklardaky serişdeler	-	16,708	11,544	134	726	29,112
Müşderilere berlen karzlar	8,128,233	4,339,391	-	-	-	12,467,624
Maýa goýumlar	4,000	-	-	-	-	4,000
Gaýry aktiwler	28,906	6,187	788	-	-	35,881
MALIÝE AKTIWLERIŇ HEMMESI	9,275,838	4,391,100	15,685	177	739	13,683,539
MALIÝE BORÇNAMALARY:						
Müşderileriň serişdeleri	3,995,470	215,713	11,717	3,325	526	4,226,751
Alnan zaýomlar	4,832,268	4,133,778	-	-	-	8,966,046
Gaýry borçnamalar	3,835	1,823	-	-	-	5,658
MALIÝE BORÇNAMALARYŇ HEMMESI	8,831,573	4,351,314	11,717	3,325	526	13,198,455
AÇYK POZISIÝA	444,265	39,786	3,968	(3,148)	213	485,084
	Manat	ABŞ-nyň dollary	Ýewro	Rus rubly	BAE dirhemi	2022 ý. 31-nji dekabry Jemi
MALIÝE AKTIWLERI:						
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	743,872	79,681	2,938	3,176	13	829,680
Banklardaky serişdeler	-	30,323	3,114	44	-	33,481
Müşderilere berlen karzlar	8,029,958	3,050,048	-	-	-	11,080,006
Gaýry aktiwler	11,314	1,159	230	-	-	12,703
MALIÝE AKTIWLERIŇ HEMMESI	8,785,144	3,161,211	6,282	3,220	13	11,955,870
MALIÝE BORÇNAMALARY:						
Müşderileriň serişdeleri	4,106,136	239,625	6,313	2,832	13	4,354,919
Alnan zaýomlar	4,323,199	2,884,026	-	-	-	7,207,225
Gaýry borçnamalar	2,518	1,286	-	-	-	3,804
MALIÝE BORÇNAMALARYŇ HEMMESI	8,431,853	3,124,937	6,313	2,832	13	11,565,948
AÇYK POZISIÝA	353,291	36,274	(31)	388	-	389,922

Hasaba alyş toparlary we adalatly baha

Aşakda getirilen tablisa 2023-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna maliýe aktiwleriň we borçnamalaryň balans hem adalatly bahalaryny aýan edýär:

	Amortizirlenen baha boýunça bahalandyrylý anlar	PÝH üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan lar	GJG üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan lar	Umumy balans bahasy	Adalatly baha
MALIÝE AKTIWLERI:					
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	1,146,922	-	-	1,146,922	1,146,922
Banklardaky serişdeler	29,112	-	-	29,112	29,112
Müşderilere berlen karzlar	12,467,624	-	-	12,467,624	12,467,624
Maýa goýumlar	4,000	-	-	4,000	4,000
Gaýry aktiwler	35,881	-	-	35,881	35,881
MALIÝE AKTIWLERIŇ HEMMESI	13,683,539	-	-	13,683,539	13,683,539
MALIÝE BORÇNAMALARY:					
Müşderileriň serişdeleri	4,226,751	-	-	4,226,751	4,226,751
Alnan zaýomlar	8,966,046	-	-	8,966,046	8,966,046
Gaýry borçnamalar	5,658	-	-	5,658	5,658
MALIÝE BORÇNAMALARYŇ HEMMESI	13,198,455	-	-	13,198,455	13,198,455

Aşakda getirilen tablisa 2022-nji ýylyň 31-nji dekabry ýagdaýyna maliýe aktiwleriň we borçnamalaryň balans hem adalatly bahalaryny aýan edýär.

	Amortizirlenen baha boýunça bahalandyrylý anlar	PÝH üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan lar	GJG üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan lar	Umumy balans bahasy	Adalatly baha
MALIÝE AKTIWLERI:					
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	829,680	-	-	829,680	829,680
Banklardaky serişdeler	33,481	-	-	33,481	33,481
Müşderilere berlen karzlar	11,080,006	-	-	11,080,006	11,080,006
Gaýry aktiwler	12,703	-	-	12,703	12,703
GAÝRY MALIÝE AKTIWLER	11,955,870	-	-	11,955,870	11,955,870

	Amortizirlenen baha boýunça bahalandyrylý anlar	PÝH üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan lar	GJG üstünden adalatly baha boýunça bahalandyrylýan lar	Umumy balans bahasy	Adalatly baha
MALIÝE					
BORÇNAMALARY:					
Müşderileriň serişdeleri	4,354,919	-	-	4,354,919	4,354,919
Alnan zaýomlar	7,207,225	-	-	7,207,225	7,207,225
Gaýry borçnamalar	3,804	-	-	3,804	3,804
MALIÝE					
BORÇNAMALARYŇ					
HEMMESI	11,565,948	-	-	11,565,948	11,565,948

Maliýe gurallarynyň adalatly bahasynyň iýerarhiýa derejeleri

Adalatly baha mejbury ýa-da likwidasion satuw ýagdaýlaryndan başga, biri birine garaşsyz bolan, geleşigi amala aşyrmaga isleg bidliýän, oňat habardar edilenleriň arasyndaky şu geleşikde maliýe guralynyň satyn alnyp biliniýän gymmaty hökmünde kesgitlenilýär. Görkezilen baha bermelerde Bankda bar bolan şol bir ýa-da başga maliýe gurallarynyň toplumynyň hakyky ýerlenilmeginde onuň alyp biljek pul möçberleri görkezilip bilinmez.

Pul serişdeleriniň balans gymmaty şu maliýe gurallarynyň gysga möhletliligi sebäpli adalatly baha takmynan deň.

MHHÜ (IFRS) 13 häzirki bazar şertlerinde baha bermäniň senesinde esasy (ýa-da has amatly) bazarda adaty geleşigiň çäklerinde aktiwiň satuwynda alnyp biliniýän ýa-da borçnamanyň geçirilmeginde tölenilip biliniýän adalatly bahasyny kesgitleýär. Çünki Bankyň maliýe gurallarynyň uly bölegi üçin bazarlar ýok, bar bolan ykdysady ýagdaýynyň we guraly häsiýetlendirýän spesifik töwekgelçilikleriň şertlerinde adalatly bahany kesgitlemek üçin pikirlenmäni ulanmaly.

2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna şu bahany kesgitlemeklik oňaýly bolan maliýe gurallarynyň adalatly bahasyna baha bermek boýunça Bank tarapyndan aşakdaky usullar we çaklamalar ulanyldy:

Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri – pul serişdeleriniň we olaryň ekwiwalentleriniň häzirki bahasy adalatly baha gabat gelýärler.

Alynmaly hasaplar we gaýry debitor bergisi – häzirki baha şu maliýe gurallarynyň adalatly bahasyna takmynan gabat gelýär, çünki şübheli bergiler üçin ätiýaçlyk karz töwekgelçiligini görkezmek üçin zerur diskontyň ygtyýar ediliýän baha bermesi bolup durýar.

Tölenilmeli hasaplar we gaýry borçnamalar – häzirki baha guralyň gysga möhletli häsiýeti sebäpli, şu maliýe gurallarynyň adalatly bahasyna takmynan gabat gelýär.

Uzak möhletli borçnamalar – häzirki baha adalatly baha takmynan gabat gelýär, çünki uzak möhletli borçnamalarynyň göterim stawkasy meňzeş karz töwekgelçiligi we hasabat senesinde üzüliş möhleti bilen bolan karzlara salgylanyp, bazar stawkasyna takmynan bazar stawkasyna gabat gelýär.

Adalatly baha, ilkinji nobatda, bar bolanda bazaryň elýeter başlangyç maglumatlaryna esaslanan baha emele getirmäniň bazar kotrowkalaryny ýa-da standart modellerini ulanmak bilen kesgitlenilýär hem-de garaşylýan jemi geljekki pul serişdeleriniň gelmegi/gaýtmagy bolup durýar. Bank aşakdaky görnüşde maliýe aktiwiniň ýa-da borçnamasynyň adalatly bahasyna baha bermek üçin ulanylýan başlangyç maglumatlarynyň çeşmesiniň derejesine we synlanyjylygyna esaslanan, üç derejeli iýerarhiýadaky maliýe gurallarynyň adalatly bahasyny klassifisirleýär:

1-nji dereje	1-nji derejäniň başlangyç maglumatlary – bu Bankyň baha kesme senesinde girme ygtyýaryny alyp biljek meňzeş aktiwleri ýa-da borçnamalary üçin aktiw bazarlarynda kotirlenilýän bahalar (düzedilmeyän).
2-nji dereje	2-nji derejäniň başlangyç maglumatlary – bu 1-nji derejä goşulan kotirlenilýän bahalar bolup durmaýan we aktiw ýa-da borçnama üçin göni ýa-da göni däl synlanylýan bolup durýan, başlangyç maglumatlary.
3-nji dereje	3-nji derejäniň başlangyç maglumatlary – bu aktiw ýa-da borçnama üçin synlanylmaýan başlangyç maglumatlary.

Birinji derejeli başlangyç maglumatlaryna, ilkinji nobatda, biržada söwdasy edilyän maliýe aktiwleri we maliýe borçnamalary degişli, şol bir wagtda ikinji derejeli klassifikasiýa, ilki bilen, adalatly bahasy, esasan, walýuta kotrowkalaryndan we aňsatlyk bilen synlanylýan kotrowkalardan kesgitlenilýän maliýe aktiwlerini we maliýe borçnamalaryny öz içine alýarlar. Üçünji derejeli klassifikasiýa, ilkinji nobatda, adalatly bahasy, esasan, degişli bazar baha bermelerini, hili we karz differensiallaryny ulanýan modellerden gelip çykýan maliýe aktiwleri hem maliýe borçnamalary degişlidir. Haçan-da Bank synlanylýan bazar başlangyç maglumatlarynyň kömegi bilen adalatly bahany tassyklap bilmedik şertlerinde (üçünji derejeli adalatly baha), beýleki baha berme modeliniň adalatly bahanyň ep-eli tapawutlanýan baha bermelerine getirip bilmeği mümkindir.

Bankyň syýasatyna laýyklykda maliýe gurallarynyň söwdasy bilen bagly bolan amallar özara hasaba alyş barada umumy ylalaşyklaryň çäklerinde ýa-da kontragentleriniň tölemäge ukypsyz bolan ýa-da batan ýagdaýynda olaryň öňünde/olardan galyndylaryň özara hasaba alyş mümkinçiligi barada beýleki möhletli şertnamalar resmileşdirilýärler.

Aşakda getirilen tablisalar 2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna maliýe aktiwleriniň we maliýe borçnamalarynyň adalatly bahasyny görkezýärler. Wagtyly-wagtynda esasda adalatly baha boýunça bahalandyrylýan gaýry aktiwler we borçnamalar, pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri. Wagtyly-wagtynda edilmeýän esasda adalatly baha üçin baha bermeler geçirilmedi.

	1-nji dereje	2-nji dereje	3-nji dereje	2023 ý. 31-nji dekabry
MALIÝE AKTIWLERI:				
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	1,146,922	-	-	1,146,922
Banklardaky serişdeler	-	29,112	-	29,112
Müşderilere berlen karzlar	-	12,467,624	-	12,467,624
Maýa goýumlar	-	4,000	-	4,000
Gaýry aktiwler	-	-	35,881	35,881
MALIÝE AKTIWLERIŇ HEMMESI	1,146,922	12,500,736	35,881	13,683,539
MALIÝE BORÇNAMALARY:				
Müşderileriň serişdeleri	-	4,226,751	-	4,226,751
Alnan zaýomlar	-	8,966,046	-	8,966,046
Gaýry borçnamalar	-	-	5,658	5,658
MALIÝE BORÇNAMALARYŇ HEMMESI	-	13,192,797	5,658	13,198,455

	1-nji dereje	2-nji dereje	3-nji dereje	2022 ý. 31-nji dekabry
MALIÝE AKTIWLERI:				
Pul serişdeleri we olaryň ekwiwalentleri	829,680	-	-	829,680
Banklardaky serişdeler	-	33,481	-	33,481
Müşderilere berlen karzlar	-	11,080,006	-	11,080,006
Gaýry aktiwler	-	-	12,703	12,703
GAÝRY MALIÝE AKTIWLER	829,680	11,113,487	12,703	11,955,870
MALIÝE BORÇNAMALARY:				
Müşderileriň serişdeleri	-	4,354,919	-	4,354,919
Alnan zaýomlar	-	7,207,225	-	7,207,225
Gaýry borçnamalar	-	-	3,804	3,804
MALIÝE BORÇNAMALARYŇ HEMMESI	-	11,562,144	3,804	11,565,948

Walýuta töwekgelçilige duýgurlygynyň seljermesi

Aşakda getirilen tablisada 2023-nji we 2022-nji ýyllarda Bankyň walýutalaryň manada bolan nyrhynyň ýokarlanmagynyň we azalmagynyň 10%-e duýgurlygynyň seljermesi görkezilen. Bankyň Ýolbaşçylary Türkmenistanda bar bolan ykdysady şertlerde 10% azaldylmanyň manadyň ýewro bolan resmi alyş-çalyş nyrhynyň realistik üýtgemesini görkezýär. 10% - bu Bankyň içinde Bankyň esasy dolandyryş işgärleri üçin walýuta töwekgelçiligi barada hasabatlar düzülende ulanylyan duýgurlyk derejesi we ol Bankyň ýolbaşçylary tarapyndan ýewro nyrlaryň mümkin üýtgemesine baha bermeklik bolup durýar. Duýgurlygynyň seljermesine diňe döwrüň ahyrynda bar bolan daşary ýurt walýutasyndaky möçberler goşulan, olaryň konwertasiýasynda döwrüň ahyrynda ýewro bilen deňeşdirilende 10% üýtgedilen nyrlar ulanylýarlar.

Aşakda getirilen tablisa 2023-nji we 2022-nji ýyllaryň 31-nji dekabry ýagdaýyna maliýe aktiwiň nominal bahasy esasynda sap arassa peýda täsiri görkezilen:

	2023 ý. 31-nji dekabry		2022 ý. 31-nji dekabry	
	Resmi nyrh, +10%	Resmi nyrh, -10%	Resmi nyrh, +10%	Resmi nyrh, -10%
Peýda we ýitgilere täsir	397	(397)	(3)	3

Duýgurlygynyň seljermesine çäklendirmeler

Ýokarda getirilen tablisalarda esasy çaklama esaslanan üýtgame effekti görkezilen, şol wagtda beýleki çaklamalar üýtgedilmän galdyrylýar. Hakykatda çaklamalar bilen beýleki faktorlaryň arasynda aragatnaşyk bar. Şeýle hem duýgurlygynyň çyzyklaýyn däl häsiýetiniň bardygyny bellemek zerur, şonuň üçin alnan netijeleriň interpolýasiýasy ýa-da ekstrapolýasiýasy geçirilmeli däl.

Duýgurlygynyň seljermesi Bankyň aktiwleri we borçnamalary işjeň dolandyryandygyny göz önünde tutmaýar. Şuňa goşmaça hökmünde Bankyň maliýe ýagdaýy bazarda bolup geçýän üýtgemelere baglylykda üýtgetmelere sezewar edilip biliner. Mysal üçin, maliýe töwekgelçilikler ulgamynda Bankyň strategiýasy bazaryň üýtgäp durma töwekgelçiligini dolandyrmaklyga gönükdirilen. Gymmatly kagyzzar bazarynda nyrlaryň birden ýaramaz üýtgän halatynda ýolbaşçylar maýa goýumlary satmak, maýa goýum bukjasyň düzümini üýtgetmek ýaly usullara, şeýle hem başga gorag usullara ýüz tutup biler. Degişlilikde, çaklamalaryň üýtgemegi borçnamalara täsir edip bilmez we balansda bazar nyrry boýunça hasaba alynýan aktiwler möhüm täsir edip bilmez. Şu ýagdaýda aktiwler we borçnamalara baha bermekligiň dürli usullary hususy serişdeleriň ululygynyň ep-esli üýtgemelerine getirip biler.

Ýokarda getirilen seljermede başga çäklendirmeler haýsydyr ynamlylyk derejesi bilen önünden görüp bolmajak, bazardaky geljekki üýtgemeler barada Bankyň çaklamasy bolup durýan mümkin töwekgelçiligi aýan etmek maksady bilen bazarda gipotetiki hereketleriň ulanylmagyny öz içine alýar.

25. SEGMENT HASABATLARY

Bankyň işleri diňe täjirçilik karzlaşdyrma we beýleki bank işlerine degişli bolup durýar, hem-de Türkmenistanda jemlenen.

26. HASABAT SENESINDEN SOŇKY WAKALAR

Şu maliýe hasabatlylygynyň çykarylýan senesinde MHHÜ (IAS) 10 “Hasabat döwründen soňky wakalara” laýyklykda, maliýe hasabatlylygynda açyp görkezilmeli hiç hili möhüm wakalar ýa-da geleşikler bolmady.

Baker Tilly Bishkek LLC оказывает услуги под именем Бейкер Тилли и является членом международной сети Baker Tilly International, каждая фирма-участница которой – самостоятельное и независимое юридическое лицо.

© 2024 г., Бейкер Тилли

Наши контакты

Kyrgyz Republic Office
103, Ibraimov street, BC
"Victory", 7th floor, 720011.
Bishkek, Kyrgyz Republic

T: +996(312) 900505
F: +996(312) 910505
E: contact@bakertilly.kg
W: www.bakertilly-ca.com